

***Brick Lane* av Monica Ali:**

En lesning basert på skjebne, kjønn (kvinner) og identitet

Eirunn Eriksen, UiO

Veileder: Anne Birgitte Rønning

Vår 2006

Synopsis

Jeg har i min lesning av *Brick Lane* fulgt hovedpersonen, Nazneen gjennom hennes søken etter sin identitet. Hovedtyngden av oppgaven er konsentrert rundt hvordan Nazneens skjebneforestilling, som i hennes skjebnehistorie (fatalisme) og i hennes skjebne, som følge av sitt kjønn danner grunnlaget for hennes identitetsforståelse og selvpersepsjon. Dette forholdet Nazneen har til sin skjebne og hennes forståelse av seg selv som underlagt skjebnen skaper i overgangen mellom det tradisjonelle og det moderne samfunn konflikter. Disse indre konfliktene til Nazneen blir hennes store hindring i hennes søken etter meningen med hennes tilværelse og sin identitet. Hun strides mellom sin tro på skjebnen og de ytre påvirkningene som får henne til å stille spørsmål ved skjebnen. Nazneen får sin forløsning og frigjøring gjennom et brev fra søsteren, hvor hun avslører de mystiske hendelsene rundt morens død. Nazneen får gjennom denne oppdagelsen sin frihet fra morens videreføring av skjebnen og kan slik bryte seg fri fra sin skjebne. Det eksiterer i romanen et svært lukket fellesskap som de fleste karakterene tilhører. Dette fellesskapet verner om sin homogenitet og holder en streng kontroll over sine medlemmer. Nazneens frigjøring gir henne også nok mot til å stå imot fellesskapets overhode Mrs. Islam. Dette fører til hennes fall og kvinnene står etter dette friere til å selv gjøre seg opp en mening om hvordan deres liv bør utarte seg.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning

1.1. Kort presentasjon av romanen

1.2. Resepsjon og forskning

1.3. Problemhorisont og teori

2. Fremstilling av karakterene og relasjonene

2.1. Fortellerinstansen

2.2. Karakterene

2.2.1. Nazneen

2.2.2. Chanu

2.3. Relasjonene mellom Nazneen, Karim og Chanu

2.4. Dialogiske og monologiske forhold

3. Identitet og fellesskap

3.1. Skjebnetro og identitet

3.1.1. Identitet knyttet til skjebne og skjebneforestillinger

3.1.2. Skjebnen som problem og forløsningen fra skjebnen

3.2. Fellesskapet og kvinnefellesskapet

3.2.1. Kvinnefellesskapet og Mrs. Islam

3.2.2. Hasinas brev og kvinnefellesskapet i Dhaka

3.3. Den postmoderne identitet og Razia

4. Konklusjon

Litteraturliste

1. Innledning

1.1. Kort presentasjon av romanen

Brick Lane er delt opp i 21 kapitler og strekker seg over en tidsepoke fra 1967 i Øst-Pakistan (nå Bangladesh) til 2002 i London. Romanen begynner i Mymensingh-distriktet i Øst-Pakistan. Denne delen er på seks og en halv side. Deretter er handlingen lagt til London, med noen få unntak. Det ene unntaket er tilfellene av analepser¹ som dukker opp i løpet av romanen. Disse analepsene er tilbakeblikk Nazneen har på sin barndom og oppvekst i Bangladesh. Det andre unntaket er brevene Nazneen mottar fra sin søster, Hasina, i Dhaka. Brevene fra søsteren blir gjengitt i sin helhet i romanen. Hele kapittel 7 er også viet disse brevene. Brevene fungerer som et tidsavbrekk, en ellipse i romanen, og skyver tiden fremover; samtidig som tiden går i brevene, som er markert med måned og årstall, går tiden hos Nazneen i London. Brevene er med på å styrke fortellingen i den forstand at de tilfører informasjon både for leseren og hovedpersonen, Nazneen. Romanen er i hovedsak preget av to stemmer, de to søstrenes stemmer. De to stemmene sammen gjør historien fyldigere og mer kompleks. De utfyller hverandre og står samtidig i kontrast til hverandre.

Romanen er i utgangspunktet en ganske tradisjonell roman som tar for seg tradisjonelle og dagligdagse temaer som fødsel, oppvekst, familieforhold, kjærlighet og død. Likevel er den utradisjonell i sitt fortellerperspektiv, en ung innvandrerkvinn og hennes søken etter sin plass i samfunnet.

¹ Aaslestad, Petter: Narratologi, 2003: 38

1.2. Resepsjon og forskning

Monica Ali hadde i 2003 sin debut med romanen *Brick Lane*. Hun ble nominert på Grantas liste over de 20 beste forfatteren i England før romanen ble publisert. Ali ble spådd av pressen å være den nye Zadie Smith allerede mens romanen fortsatt befant seg i manuskriptform. Monica Ali ble sammenlignet med Zadie Smith av den grunn at de begge to er forfattere med innvandrerbakgrunn som skriver bøker om innvandrere i en postmoderne verden hvor man fritt kan velge seg et ståsted både politisk, moralsk og personlig, uavhengig av hvilken bakgrunn man kommer fra. Denne likheten mellom de to kommer ikke til å være noe tema i oppgaven, men sammenligningen nevnes for å kunne sette forventningene og mottakelsen *Brick Lane* fikk, i perspektiv. Forventningene til romanen og Monica Ali var skyhøye. Da romanen endelig ble utgitt fikk den blandet mottakelse av både presse og publikum. Den kunne umulig leve opp til alle forventningene, og det bærer anmeldelsene den fikk preg av. Noen likte den stillefarende hovedpersonen, Nazneen, mens andre mente den fremstilte det bengalske innvandrersamfunnet i et feilaktig og urettferdig lys. De fleste av anmeldelsene har vært av typen ”lettleselige” og har vært preget av en ”løp-og-kjøp-oppfordring”.

Det er ikke blitt gjort noen grundig analyse eller forskning på romanen. Det er heller ikke forsket så mye på området rundt noe av problematikken i romanen. Likevel dukket det opp en kritikk av romanen i nettutgaven av Vinduet som er verdt og nevne. Den er skrevet av Ingeborg Berre og heter *På skøyter i sari*. Jeg kommer ikke til å bruke den i min oppgave grunnet våre ulike innfallsvinkler til romanen.

1.3. Problemhorisont og teori

Min problemhorisont vil være å se på karakterenes forhold til skjebne, identitet og fellesskap i et innvandremiljø i en postmoderne og postkolonial verden.

Jeg kommer til å la hovedtyngden av lesningen min ligge på romanens hovedkarakter, Nazneen. Det er gjennom henne jeg vil la min lesning basert på skjebne og identitet springe ut. Jeg kommer også til å vektlegge betydningen av karakterenes tilhørighet til et gruppefellesskap i lesningen.

Jeg har valgt å bruke teori hentet fra både litteratur og sosiologi. Jeg har lagt hovedvekten på en sosiologisk undersøkelse gjort av Jessica Jacobson, *Islam In Transition*, fra 1998, og en bok av Daphne Grace, *Woman In The Muslin Mask*, fra 2004. Grace tar i denne boken for seg betydningen av slør og purdah² i postkolonial litteratur, sammen med betydningen slør har i identitetssammenheng. Jeg har brukt kapittel 6 fra Grace, "Subversion, Seduction and Shame: India". Dette kapitlet omhandler i hovedsak litteratur som er fra det indiske subkontinentet. Jeg har valg å bruke teorien og visse utsagn som, selv om de referer spesielt til India, også er tradisjoner som eksisterer i Bangladesh. Disse tradisjonene stammer fra en religiøs overbevisning (Hinduisme og Islam) i utgangspunktet, men går gradvis over i å bli en del av kulturen og videreført som tradisjoner. Grunnen til at jeg gjør dette er at romanen tar til i 1967, før Bangladesh (tidligere Øst-Pakistan) ble frigjort fra Pakistan og ble selvstendig i 1971. Pakistan var frem til 1941 en del av India og var opprinnelig religiøst knyttet til Hinduismen. Jeg mener ikke å påstå et det ikke finnes skiller mellom de tre landene og deres tradisjoner slik de eksisterer i dag, men jeg velger å anvende teori som i utgangspunktet er basert på litteratur fra det indiske subkontinentet siden alle de nevnte landene har historisk sett hatt like religiøse tradisjoner.

² Skille mellom kjønnene; det at kvinnene holdes atskilt og går med slør (i Islam og Hinduisme). *Fremmedord og synonymer blå ordbok*. Kunnskapsforlaget. 2004: 373

2. Fremstillingen av karakterene og relasjonene

2.1. Fortellerinstansen

Brick Lane starter med utsagnet ”An hour and forty-five minutes before Nazneen’s life began – began as it would proceed for quite some time, that is to say uncertainly – her mother Rupban felt an iron fist squeeze in her belly” (s.11).³ Det blir fra første linje etablert en aural fortellerposisjon. Fortelleren faller ikke sammen med en aktiv aktør i plotet og er heller ikke en del av selve handlingen. Den eksterne fortelleren viser i første linje sin ubegrensede viten om Nazneen og hvordan hennes liv vil utarte seg gjennom frasen ”began as it would proceed for quite some time”. På side 16 dukker det opp en prolepse og fortellerne viser sin fulle innsikt i Nazneens liv og utvikling fremover i tiden: ”...so that when, at the age of thirty-four, after she had been given three children and had one given away...” (s.16).

I boka er det en distanse mellom fortelleren og det som fortelles. Fortelleren, som står utenfor det fiktive universet, gjengir historien om Nazneens fødsel. Slik oppstår det en distanse mellom fortelleren og det fortalte. Denne distansen gir muligheten for en humoristisk og lett ironiserende fremstilling av hendelsen, som det er i begynnelsen av fortellingen. Denne humoristiske tonen tegner et bilde av karakterene og selve hendelsen rundt Nazneens fødsel som deltakere i en morsom liten anekdote⁴. Fortellerposisjonen gjør det mulig for leseren å følge Nazneen selv før hun blir født. Gjennom å gjøre dette etableres det også et forhold mellom leseren og denne anekdoten. Gjennom å fortelle anekdoten om ”How You Were Left To Your Fate” tidlig i romanen, og gjennom en ekstern forteller, blir anekdoten liggende som en grunnstein videre i romanen. Det jeg mener med dette er at det utvikles et forhold mellom leseren og anekdoten samtidig som det etableres et forhold mellom Nazneen og hennes skjebnehistorie. Slik har leseren en referanseramme når det senere i romanen refereres til Nazneens skjebne og hennes fatalisme.

I første delen av kapittel 1, er det en distanse mellom fortelleren og karakterene. Det er en nullfokalisering⁵ hvor fortelleren ikke er en del av det fiktive universet og heller ikke posisjonerer seg i forhold til det fiktive universet. Fortelleren gir ingen innsikt i karakterenes

³ Ali, Monica: *Brick Lane*. 2003. Engelsk utgave. Henvisninger til romanen vil stå direkte i parentes uten annen anførsel.

⁴ ”En kort fortelling med et klart humoristisk, moralsk, karakteriserende eller illustrerende poeng.” Definisjonen hentet fra Litteraturvitenskapelig Leksikon.1999: 15.

⁵ Aaslestad, Petter: *Narratologi*. 2003. S.86.

tanker eller følelser før fokaliseringen blandes med Nazneens indre fokalisering på side 17. Nazneen er den eneste av karakterene fortelleren viser sin ubegrensede innsikt i: "...so that when, at the age of thirty-four ... when for the first time she could not wait for the future to be revealed..." (s.16). Selv om fortelleren har innsikt i Nazneens liv og livsførsel både i fremtiden og fortiden, gir ikke fortelleren leseren tilgang på Nazneens indre følelser på det personlige planet. Ved å holde sin posisjon utenfor plotet og ikke falle sammen med en av aktørene, bevarer fortelleren distansen til det som fortelles og slik får det for leseren et større preg av å være en anekdote.

Den eksterne fortelleren klarer nettopp i sin eksterne posisjon å formidle videre det humoristiske i situasjonen rundt Nazneens første møte med verden. Ved å fremstille Nazneens mor Rupban, tanten Mumtaz, jordmoren Banesa og faren Hamid på en morsom måte, gjennom å holde en lett latterliggjørende tone, viser fortelleren absurditeten i historien Nazneen tar så alvorlig gjennom resten av romanen.

På side 12 dukker Nazneens far, Hamid, opp i fortellingen idet han hører Rupban skrike av smerte: "Hamid ran from the latrine, although his buisness was unfinished. He ran across the vegetable plot ... over the dirt track ... back to the compound and grabbed a club to kill the man who was killing his wife. He knew it was her. Who else could break glass with one screech?" Idet Hamid når frem til sove- kvarterene blir han møtt av Nazneens tante Mumtaz: "Mumtaz waved Hamis away. 'Go. Get Banesa. Are you waiting for a rickshaw? Go on, use your legs'" (s.12). Denne korte gjengivelsen gir et inntrykk av de tre karakterene; Rupban som den som skriker høyt og dramatisk. Mumtaz som er Hamids søster, som sjefer ham rundt og kaller ham indirekte lat. Hamid reagerer instinktivt på Rupbans skrik og kommer løpende for å drepe mannen, ikke for å redde sin kone. Disse beskrivelsene blir ganske representative for forholdet mellom kjønnene og hvordan de ser på hverandre også senere i romanen. Dette kommer jeg til å gå nærmere inn på senere.

På side 17 er narrasjonen flyttet og distansen mellom forteller og det som fortelles dempet. Det narrative perspektivet er flyttet og Nazneen er sansningssenteret. Resultatet av dette blir en fortelling fortalt i tredjeperson hvor perspektivet og fokaliseringen i hovedsak strømmer fra Nazneen. Nazneens blick er preget av en intern fokalisering hvor hun er sansningssenteret. Med dette mener jeg at Nazneen ser og observerer de andre karakterene. Hun utleverer dem og beskriver dem slik hun oppfatter dem. Nazneen utleverer ikke bare de andre, hun blir også selv utlevert gjennom indre monologer og tanker. Nazneens tanker og følelser er stort sett gjengitt gjennom fri, indirekte tanke og tale. Dette holdes ganske konstant med unntak av ett tilfelle på side 86, hvor det plutselig skifter, et skifte som varer i over en og

en halv side. Det plutselige skiftet går fra distansert forteller til mindre distansert forteller. For første gang blir noe skildret i presens og forteller sammenfaller med blikket, men allikevel fortelles det Nazneen opplever: "The sun is large and sickly ... Rosemead faces her unblinkingly ... the tattoo lady leans forward, watching the yard ... how can she just sit and sit. What is she waiting for?" (s. 86-87). Effekten av dette skiftet blir en personlig nærhet til Nazneen og hennes observasjoner. De avsluttende spørsmålene: "How can she just sit and sit?, What is she waiting for?, What is there to see?," (s. 87) blir på grunn av dette skiftet, mer personlig rettet mot Nazneen selv og situasjonen hun befinner seg i.

Leseren får tilgang på alt som foregår innvendig hos Nazneen. Denne tilgangen gjør at leseren ser utviklingen og prosessen Nazneen går gjennom samtidig som Nazneen gjør oppdagelsene om seg selv. Gjennom å fortelle det meste av Nazneens historie i tredjeperson, oppstår det et spennings- og oppdagelsesmoment for leseren. Leseren oppdager Nazneen etter hvert som hun også oppdager seg selv. Likevel er det ikke bare Nazneens tanker vi blir kjent med. Også Hasinas tanker blir presentert for leseren, men de i form av brev. Hasinas brev dukker for første gang opp i kapittel 1 på side 24. Dette brevet og to til (i kapittel 2 og 3) er ikke datert med dato og måned slik de påfølgende brevene er. Etter disse tre brevene dukker det ikke opp noe nytt brev før hele kapittel 7 er viet Hasinas brev. Disse brevene er datert med måned og årstall.

I kapittel 7, hvor det er Hasina som har fortellerrollen, får vi et lite innblikk i hva som skjer i løpet av tiden som går, både i Bangladesh og i London. Brevene fra Hasina er den eneste gangen det dukker opp en "jeg"-fortellerstemme i romanen. Brevene er skrevet i første person og gjengir hendelser og tanker Hasina gjør seg om livet i Bangladesh. Brevene er også skrevet på gebrokket engelsk med grammatiske feil og tydelig tillærte ord og uttrykk: "Maleks uncle have got for him First Class job in railway company" (s. 25), "... she is respectable like hell living in London and averything"(s. 176). Brevene representerer Hasina som karakter i romanen. Brevene hennes som er fulle av liv og ærlige betoelser og viser hennes personlighet. Brevene gir et inntrykk av en karakter som griper livet med begge hendene og hopper uti det: "Hasina kicked aside all ... constraints: her letters were full of mistakes and bursting with life" (s. 94). Det er hennes personlige tone og stemme som gjør brevene så levende og nære. Denne personlige tonen gjør også brevene hennes realistiske og personlig engasjerende å lese, både for Nazneen og leseren.

Kapittel 7 starter i mai 1988 og slutter i januar 2001. Idet kapittel 8 begynner, har det gått en del år i Nazneens liv. Brevene fra Hasina er formet som svar på Nazneens brev og gir slik en indikasjon på hva som forgår i Nazneens liv i den tiden som er skjult for leseren. Disse

brevene blir en slags ”fortelling i fortellingen” og fungerer som et supplement til Nazneens historie. De fungerer som et supplement i den forstand at de supplerer leseren med informasjon om hva som foregår i tiden som ”forsvinner” i kapittel 7, altså tiden fra 1988 til 2001. Det dukker opp markører i brevene som gir leseren er mulighet til å følge med på endringene i Nazneen og Chanus liv etter sønnens død: ”Little bit worry comes only your arms too thin and face as well” (s. 149). Det går frem av brevene at Nazneen har det vanskelig etter sønnens død og har gått ned i vekt. Hun er tydelig deprimert og takler ikke sønnens bortgang så bra. Ektemannen Chanu takler det annerledes og har kastet seg ut i nye jobbprosjekter: ”I fill with joy of your husband new job. Already he speak of promotion. Many men this take long time years...” ... “...so shame your husband job is not good like he expecting...” (s. 151). Disse to brevene etterfølges av et hvor det står: “You are cast down. I feel it ... You say friend has this sewing job. Why you not also get this sewing. Wait for good time to ask husband. After he finds job for his own self then he can be happy for wife to work also” (s. 151-152).

I januar 1990 skriver hun: ”May daughter be so sweet as the mother... Auntie sends all love...” (s. 158) og i 1992: “God bless me. Another niece! I think of her. I think of Shahana. Send photo of both” (s. 167). ”If doctor gives pills you must take even in spite I do not know what kind of pill can cure disease of sadness” (s. 176). Brevene indikerer at hverdagen ikke er så lett for ekteparet. Nazneen takler ikke sorgen og overgangen når døtrene begynner på skolen. Hun er tydelig deprimert og har fått beroligende tabletter av legen. På side 171: “...and best wishes for your husband. I hoping he gets better quick quick. Dhoie and also ghole is good for stomach ulcer.” Verken Nazneen eller Chanu virker å takle sønnens bortgang og denne motgangen livet har gitt dem særlig bra, og det går frem av brevene fra Hasina, at tiden som utelates i teksten ikke har vært enkel for familien.

Etter at brevene gir en pekepinn på hva som har skjedd i London i løpet av årene og den autorale fortelleren dukker opp igjen på side 178, har leseren en viss idé om hva som har skjedd i London mens teksten har vært sentrert rundt Hasina. Når kapittel 8 begynner, er det igjen Nazneens perspektiv leseren introduseres for. Romanen har gjort et tidssprang og det er februar 2001. Det er tiden som skildres i London som er hovedhandlingen i romanen og det er Nazneens utvikling og kamp for sin individualitet som er hovedplottet i romanen. Brevene fra Hasina får funksjonen at de setter Nazneens liv i London mot Hasinas liv i Dhaka i relieff. De fungerer også.

2.2. Karakterene

Nazneen er hovedpersonen i romanen. Der er hennes liv og utvikling oppgaven i størst grad kommer til å handle om. Det jeg kommer også til å se nærmere på noen av de andre karakterene og se hvilken rolle de spiller i Nazneen og romanens fremdrift. Nazneens følelse av et selv endres gjennom hennes opphold i London og gjennom hennes dannelsesreise. Jeg vil prøve å se nærmere på hennes utvikling gjennom romanen og hvordan og om denne utviklingen endrer hennes persepsjon av seg selv og hennes omgivelser. Jeg kommer i dette kapitlet til å se nærmere på Nazneen og hennes forhold til de to mannlige karakterene, Chanu og Karim. Forholdet mellom Nazneen og de to mennene kommer til å få største delen av det første kapitlet. Jeg kommer ikke til å gå i dybden på Nazneen og hennes utvikling før i kapitlet om fellesskap og identitet.

Jeg kommer til å bruke betegnelsene offentlige og private rom og sfærer. Dette er egentlig en betegnelse brukt på skillet mellom det offentlige liv, forbundet med det maskuline og det private liv, forbundet med det feminine i det borgerlige samfunn. Jeg velger å bruke disse betegnelse fordi det i *Brick Lane* eksisterer både et skille mellom kjønnene og også et skille mellom de sfærene og rommene som er tilgjengelige for dem.

2.2.1. Nazneen

Nazneen har funksjonen som hovedstemmen i romanen. Hennes forhold og studie av omgivelsene skildres gjennom en nær og lavmælt stemme. Denne lavmælte og sympatiske stemmen gir et ”annerledes” og humoristisk syn på hennes møte med både karakterer og omgivelser. Hennes blikk på de andre karakterene og seg selv, er den eneste leseren presenteres for, med unntak av Hasinas brev som jeg har nevnt tidligere. Gjennom Nazneens blikk på omgivelsene blir hennes fremmedhet og distanse til hennes nye hjemsted, Tower Hamlets, og de britiske omgivelser tydelig.⁶ Det personlige perspektivet gjør det også mulig for leseren å følge Nazneens indre utvikling og reise, hvor hennes fremmedhet endrer seg og rettes mer mot det hun forlot i hjemlandet. Romanen følger Nazneen fra historien om hennes fødsel til hennes frigjøring og løsrivelse mot slutten.

Brick Lane starter som jeg nevnte innledningsvis med historien (anekdoten) om hvordan Nazneen ble overlatt til sin egen skjebne. Denne anekdoten om hvordan hun ble overlatt til sin egen skjebne og tanken om hvordan ingenting kan endres, alt er bestemt av skjebnen blir et mantra og motto for Nazneen. ” What could not be changed must be borne. And since nothing could be changed everything had to be borne. This principle ruled her life. It was mantra, fettle and challenge” (s. 16). Hun blir oppfordret av moren til å behandle livet med samme likegyldighet som det kommer til å behandle henne med.

...Rupban advised her to be still in her heart and mind, to accept the Grace of God, to treat life with the same indifference with which it would treat her, Nazneen listened closely with her large head tilted back and her cheeks slack with equanimity (s.15).

Hun lytter til moren og stiller ingen spørsmål med morens lærdom eller historien om skjebnen. Dette fatalistiske forholdet Nazneen får til skjebnen og livet sitt, gjør at hun heller ikke stiller spørsmål idet faren, Hamid, gifter henne bort til en eldre mann bosatt i London. ””Abba, it is good you have chosen my husband, I hope I can be a good wife like Amma”” (s. 16). Jeg kommer til å følge opp denne troen på skjebnen og morens lærdom senere i oppgaven, under kapitlet om skjebne og identitet.

I det Nazneens nye liv og narrasjonen begynner i London, går det frem av teksten at hun allerede har vært der i seks måneder. Den første tiden i London som strekker seg fra kapittel 1 til slutten av kapittel 6, som avsluttes med sønnen Raquibs død, er preget av

⁶ Her bruker jeg bevisst betegnelsen omgivelser fordi der britiske samfunnet er nesten ikke-eksisterende i romanen.

Nazneens forvirring og ”dislocation”.⁷ Nazneens følelse av hvem hun er og hvor hun stammer fra, blir i overgangen mellom Bangladesh og London etter hvert bleknet. Nazneen går fra å føle tilknytning til sin familie og landsbyen i Bangladesh til å være en del av et fellesskap basert på hennes minoritet og etnisitet i det engelske samfunnet. ”A valid end active sense of self may have been eroded by *dislocation*, resulting from migration, the experience of enslavement, transportation, or ’voluntary’ removal of labour” (2004:9).⁸ Nazneens følelse av et selv som er knyttet til hennes oppvekst i landsbyen og familien, tæres etter hvert bort idet hun gjennom å bli giftet bort, blir flyttet (frivillig/ufrivillig?) til et fremmed land. Jeg velger å bruke dette uttrykket ”dislocation”, som egentlig brukes innen postkoloniale litterære tekster, fordi det i Nazneens tilfelle er snakk om å bli flyttet frivillig/ufrivillig til et land hun i utgangspunktet ikke har hatt noe ønske eller mål å bli flyttet til. Denne flyttingen fører til en frarøving av hennes følelse av et selv knyttet til et sted (landsbyen). Idet narrasjonen blir flyttet til London og boligkomplekset Tower Hamlets, vises Nazneens følelse av fremmedhet til omgivelsene og livet inni en blokkleilighet.

Nazneens tilværelse i London er i begynnelsen av narrasjonen begrenset og sentrert rundt det private rom og huslige gjøremål: ”Nazneen cleaned and cooked and washed. She made breakfast for Chanu...she made the bed and tidied the flat, washed socks and pants in the sink...” (s. 41). Hun er basert inne i leiligheten store deler av tiden grunnet Chanus forbud om å gå ut; ”’Why should you go out?’ said Chanu ... ’if you were in Bangladesh you would not go out. Coming here you are not missing anything, only broadening your horizons’” (s. 45). Hennes hverdag er i størst grad sentrert rundt gjøremål for ektemannen. Hun prøver å leve opp til rollen som den gode kone og husmor. Hun lever isolert innenfor leiligheten med noen få turen ut ifølge med Chanu. Hun befinner seg isolert både fra andre mennesker og fra det engelske språket: ”’I would like to learn some English’, said Nazneen ... ’it will come ... Where’s the need anyway?’ (s. 37). Forbudet mot å gå ut, holder henne også unna muligheten for å lære seg det engelske språket. Hun får ingen mulighet til å lære seg engelsk gjennom sin isolerte tilværelse i leiligheten. Chanu gjør ingen forsøk på å lære henne språket, han ser ikke hensikten i å lære henne noe hun ikke kommer til å få bruk for.

Ekteparet plasseres tidlig i romanen i ganske tradisjonelle kjønnsroller. Chanu som familiens patriark og Nazneen som den stille, passive konen hvis livs oppgave er huslige sysler og føde barn. Disse kjønnsrollene definerer også karakterenes sfærer og rom, hvor de

⁷ Uttrykket er hentet fra: *The Empire Writes Back*, Ashcroft, Griffiths and Tiffin. 2004:9

⁸ Samme uttrykk som jeg brukte ovenfor fra: *The Empire Writes Back*, Ashcroft, Griffiths and Tiffin. 2004:9

mannlige karakterene hører til både det offentlige rom og delvis det private rom, mens de kvinnelige kun hører til i det private rom. Chanu ferdes fritt mellom sfærene, men er til en viss grad ekskludert innen det private rom. Med dette mener jeg at han som mann oppholder seg mesteparten av tiden i det offentlige rom, og slik blir ekskludert fra Nazneens verden, det private rom. Siden *Brick Lane* er en roman som i all hovedsak er basert innen det private rom og i den kvinnelige sfæren, blir Chanu som mannlig karakter på grunn av sitt kjønn, delvis ekskludert i den private sfæren. Dette mener jeg skjer gjennom distansen som oppstår mellom dem gjennom at de lever to isolerte liv i samme ekteskap. Dette med distanse og skillet mellom Nazneen og Chanu følger jeg opp litt senere i kapitlet. For Nazneen blir denne tradisjonelle rollefordelingen en isolerende og ensformig situasjon. Hun befinner seg fanget inne i en leilighet dag ut og dag inn med kun ektemannen og sine egne tanker til distraksjon.

In all her eighteen years, she could scarcely remember a moment that she had spent alone. Until she married. And came to London to sit day after day in this large box with the furniture to dust, and the muffled sound of private lives sealed away above, below and around her (s.24).

Denne isolasjonen gir utslag i flere språklige bilder og metaforer for følelsen av å være fanget og innestengt. "Sometimes she dreamed the wardrobe had fallen on her, crushing her on the mattress. Sometimes she dreamed she was locked inside it and hammered and hammered but nobody heard" (s.24). Isolasjonen fører også tankene til Nazneen inn på selvmord: "How long would it take to empty her finger of blood, drop by drop ... the arm? And for the body, an entire body?" (s. 24).

I møtet med sin nye tilværelsen begynner Nazneen å stille spørsmål ved livet sitt og oppveksten hun har hatt. En stor rolle spiller også bekymringen for søsteren Hasina og hennes livssituasjon. Denne bekymringen skaper en konflikt i ekteskapet til Nazneen og Chanu. Nazneen nevner for Chanu at han kan dra ned for å finne søsteren. Chanu, som ikke er interessert i å dra noe sted, avfeier henne med oppfordringen om å vente. Nazneen godtar ikke det som svar fra ektemannen og en forakt begynner å vokse fram inni henne. Denne forakten gjør at hun begynner å stille spørsmål ved alt. Hvem er hun? Har Hasina trosset sin skjebne? Hva er hennes egen skjebne? Hvorfor led moren? Den monotone hverdagen og rutinene gir liten mening i Nazneens liv. Situasjonen blir verre etter hun oppdager isdans på fjernsynet. For Nazneen blir isdans et symbol på frihet, lykke og kjærlighet:

Nazneen stared at the television. There was a close up of the woman. She had sparkly bits around her eyes...her hair was scraped back...her chest pumped up and down as if her heart would shoot out and she smiled pure, gold joy. She must be terrified, thought Nazneen, because such things cannot be held, and must be lost (s.37).

Nazneen blir fullstendig betatt av styrken og samspillet i isdansen og hvordan mannen “vowing to lay down his life for her” (s. 36). Isdansen blir en flukt fra virkeligheten for Nazneen. Hun identifiserer seg med kvinnen på skøyter og begynner å undre seg over seg selv og hvem hun er som kvinne. ”She went to the mirror and stared hard at her serious face, the wide cheeks and big forehead and the stubby-lashed, close set eyes, and wondered what she saw” (s. 93). Identifikasjonen med isdanskvinnen skjer flere ganger gjennom romanen. Hun blir for Nazneen stående som symbolet på idealkvinnen som er uavhengig og har alt; lykke, utseende og kjærlighet. Hun leter gjennom kanalene på fjernsynet for å finne mer isdans, men oppdager at det gjør henne mer utilfreds med sin rutinepregene hverdag. ”She was glad when the ice e-skating came no more. She began to pray five times each day...she was pleased with the order it gave to her day” (s. 41). Nazneen finner ro og bedøvelse i rutinemessig bønn og sitater fra koranen. Hun har en sterk tilknytning til sin tro og liker roen det gir henne. Nazneen fortrenger følelsene og tankene hun plages med gjennom å bedøve seg selv gjennom regelmessig bønn og lesning i koranen. Denne flukten inn i rutinene og glemselen henger også sammen med Nazneens skjebnetro og oppdragelse. Dette kommer jeg tilbake til under kapittelet om identitet og fellesskap. De første kapitlene i *Brick Lane* er preget av Nazneens ensomhet og følelsen av å være innestengt. Det som først og fremst preger Nazneens liv i de første kapitlene av romanen er følelsen av å være isolert og avskjermet fra omverdenen.

Nazneen begynner etter hvert å gjøre et stille opprør mot Chanus restriksjoner og forbud. Hun begynner et huslig opprør: “...she chopped two fiery chillies ... in Chanu’s sandwich. Unwashed socks were paired and put back in his drawer. The razor slipped when she cut his corns...” (s. 63). I tillegg begynner hun å tøyse grensene for forbudene Chanu har satt: ”Staying on the estate did not count as going out” (s. 46). Nazneens forsøk på opprør går upåaktet hen hos Chanu, han er opptatt av sine egne tanker og bekymringer. Nazneen dropper etter hvert opprøret, men fortsetter å tøyse grensene Chanu har satt for henne. Hun utvider sin referanseramme ved å våge seg utenfor boligområdet og føler en større kontroll over sitt liv. Under sin første tur ut utenfor boligområdet ytrer Nazneen sitt første ord på engelsk: ”She had spoken, in English, to a stranger, and she had been understood and acknowledged. It was very little. But it was something” (s. 61). Hun begynner sakte å utvide horisonten sin uten ektemannens viten. Motet til å både trosse Chanu og våge seg utenfor leiligheten får Nazneen gjennom møtet og vennskapet hun utvikler med Razia. Razia blir for Nazneen en fortrolig og

den eneste hun knytter seg til utenfor familien. Hun er også Nazneens informasjonskilde til livet utenfor. Dette kommer jeg inn på senere i oppgaven.

Nazneen ankommer London med en ubevisst forventning innerst inne om å finne kjærlighet i forholdet til ektemannen Chanu. Denne forventningen formuleres ikke før det på side 23 gjengis en scene hvor Nazneen har overhører Chanu i telefonen:

'She is an unspoilt girl. From the village... 'No...not beautiful, but not so ugly either. The face is broad, big forehead. Eyes are a bit close together...Not tall. Not short...hips are a bit narrow but wide enough, I think to carry children...And a blind uncle is better than no uncle. I waited too long to get a wife' (S.23).

Nazneen reagerer med sinne idet hun overhører samtalen. Ektemannen gjengir henne objektivt og uten et snev av romantiske følelser. Hennes stolthet er såret og hun gjengir en krass beskrivelse av ektemannen gjennom en indre monolog:

Narrow hips! You could wish for such a fault. Nazneen said to herself thinking of the rolls of fat that hung low from Chanu's stomach. It would be possible to tuck all your hundred pens and pencils under those rolls and keep them safe end tight. You could stuff a book or two up there as well. If you spindle legs could take the weight (s.23).

Denne scenen viser starten på forholdet mellom de to ektefellene. Det oppstår en distansering mellom de to. Nazneen trekker seg tilbake og skylder på seg selv og sine drømmer. "Such a foolish girl. Such high notions. What self-regard" (s. 23). Denne distansen fører til at Nazneen trekker seg mer innover i seg selv og klarer ikke å etablere et personlig forhold til ektemannen. Jeg kommer til å gå nærmere inn på akkurat dette under avsnittet monologisk og dialogisk forhold.

De først kapitlene frem til kapittel 4, hvor Nazneen og Chanu har fått en sønn, understreker den ensomme følelsen Nazneen har levd med siden hun ble giftet bort til Chanu i London. Kapitlene fra 4 til slutten på kapittel 6 er i større grad fylt med Nazneens identifisering med sønnen og deres symbioseforhold. Sønnen gir henne noe å investere all sin tid og energi i. Sønnen blir hennes holdepunkt og gir henne mening i hverdagen. "For Nazneen, the baby's life was more real to her than her own. His life was full of urgent needs, which she could supply" (s. 83). Nazneen klarer ikke å skilles fra babyen sin. Hun nekter å overlate ham til Mrs. Islam når hun kommer på besøk. Nazneen er avhengig av å føle at hun trengs av Raqib "'Do you cry for me? Is it me? Do you cry for me?'" (s. 86). Denne følelsen av at noen er avhengig av henne, gir Nazneen en følelse av å eksistere for noen andre enn seg selv. Morsrollen gjør henne komplett på en måte hun ikke før visste om. Morsrollen spiller en

viktig rolle i Nazneens utvikling og endelige beslutning mot slutten av romanen. Dette blir diskutert senere i oppgaven.

Mot slutten av det jeg velger å kalle del en, fra kapittel 1 til slutten av kapittel 6, skjer det en endring i forholdet mellom Nazneen og Chanu. Denne endringen kommer jeg til å gå inn på i avsnittet som omhandler forholdet mellom de to. Kapittel 6 foregår på og skildrer perioden de tilbringer på sykehuset etter sønnen blir innlagt. Dette kapitlet vil jeg si blir representativt og avgjørende for resten av romanen og oppgjøret Nazneen etter hvert må ta med seg selv. Nazneen blir grepet av panikk når sønnen blir innlagt på sykehuset. Hennes liv, som nå er sentrert rundt sønnen, truer med å rase sammen. Tiden på sykehuset skildrer Nazneen i en situasjon hvor hun befinner seg på samme sted som sin egen mor, hun står i den situasjon hvor hun står ansikt til ansikt med muligheten for at barnet hennes kan dø. Nazneen oppdager at hun ikke like lett kan godta morens formaninger om å vente og se og overlate barnet til sin egen skjebne:

At once she was enraged. A mother who did nothing to save her own child! If Nazneen (her husband's part she did not consider) had nor brought the baby to the hospital at once, he would have died. The doctors said it. Did she kick about at home wailing and wringing her hands? Did she draw attention to her plight with long sighs and ostentatiously hidden weeping? Did she call piously for God to take what he would and leave her with nothing? Did she act, in short, like her mother? A saint? (s. 136).

I denne forvirringen og problemet Nazneen har med å innfinne seg med morens manglende handling, ligger begrensningene Nazneen setter for seg selv og sin utvikling. Hun er så bundet opp i morens formaninger og tanken på hvordan skjebnen styrer hennes liv, at hun i begynnelsen ikke klarer å se sin egen mulighet til å kunne påvirke utfallet av situasjonen. Nazneen oppdager etter hvert at hun begynner å føle seg i kontroll over situasjonen på sykehuset og føler at hun har hatt en rolle i sønnens kamp mot sykdommen. Hun oppdager at hun føler en lykkefølelse av å mestre skjebnen og aktivt gjøre noe for at sønnen skulle overleve. "What made her so happy? ... I fought for him...not accepting. Fighting...nobody else" (s. 142).

Mesteparten av kapittel 6 tilbringer Nazneen på sykehuset, men idet sønnen begynner å bli frisk og hun endelig beveger seg utenfor sykehuset, inntreffer katastrofen og sønnen dør. Det interessante med dette og konsekvensen dette får for romanen og Nazneens utvikling, er måten hun selv underbevisst anklager seg selv for å ha drept sønnen. Hun har gått imot sønnens skjebne og straffen er at sønnen må dø. Jeg kommer ikke til å tematisere denne

skjebnetroen og rollen moren til Nazneen spiller i dette kapitlet, men i kapitlet identitet og fellesskap.

Kapittel 6 slutter med sønnens død, og idet kapittel 7 tar til, er det Hasinas brev vi blir presentert for. Disse brevene fyller hele kapittel 7 og fyller inn årene som går fra 1988 til 2001. Idet kapittel 8 tar til er det blitt februar 2001. I løpet av denne tiden har Nazneen og Chanu økt familien med to jenter. De påfølgende kapitlene tar for seg Nazneens kamp mellom skyldfølelsen og trangen til å frigjøre seg fra morens tilstedeværelse i livet hennes og hennes tro på skjebnen og Gud. Hun trekkes også mellom døtrene sine og ektemannen. Nazneen begynner å stille spørsmål med hvem hun er og hvor hun hører hjemme. Hun blir også tvunget til å ta en avgjørelse og et oppgjør med seg selv når Chanu begynner å planlegge deres retur til Dhaka.

Jeg kommer til å gå nærmere inn på Nazneen som karakter og hennes utvikling på flere steder gjennom oppgaven, derfor presenterer jeg i hovedsak grunnforholdene i hennes karakter her, men kommer til å gå dypere inn i de ulike delene av henne andre steder. Det som er interessant med Nazneen som karakter er hvordan hun strides mellom hva hun er lært opp til å tenke og føle og hva hun faktisk tenker og føler. Hun strides mellom sin historisk baserte identitet som er knyttet tilbake til hjemlandet og livet hun hadde der, mot livet hun aner konturene av i London. Nazneen lever i begynnelsen en i en veldig isolert og lukket tilværelse. Hun søker i seg selv for å finne svarene og for å tilfredsstille den hissende stemmen inni henne som oppfordrer til opprør. Nazneen strider i romanen mellom de ulike komponentene hennes identitet består av. Jeg vil bruke disse komponentene til å først vise hvordan de representerer tre forskjellige deler Nazneen identifiserer seg med. Jeg vil først presentere dem her, men kommer til å følge disse tre komponentene opp gjennom de neste kapitlene mine. De tre komponentene er hentet fra Jessica Jacobsons *Islam In Transition* fra 1998. Hun har gjennomført en feltundersøkelse hvor hun undersøker blant annet de ulike komponentene en identitet og identitetsforståelse kan bestå av. Jeg ønsker å bruke hennes definisjon av de tre komponentene i min forståelse av karakterene og deres forhold til verden:

...the ethnic identity...is his or her knowledge, values and feelings in relation to membership of an ethnic minority that originates in Pakistan and/or the Indian subcontinent.: the religious identity is, likewise, his or her knowledge, values and feelings relating to membership of the Muslim minority in Britain and also the global Muslim Umma(community of believers); and the national identity is his or her knowledge, values and feelings relating to membership, as a Britain citizen, of the population of that country (Jacobson, 1998:10).

Jeg kommer også til å ta opp igjen tråden til Jacobson senere under identitet og fellesskap. Jeg kommer til å bruke denne ideen om tre ulike komponenter gjennom det første kapitlet som tar for seg karakterene Nazneen og Chanu, og relasjonen mellom dem. Grunner til at jeg velger å bruke ideen om tre ulike komponenter er for lettere å kunne forklare forholdet og striden mellom de ulike delene et individ identifiserer seg med og hvor vanskelig det kan være å skille de ulike delene fra hverandre. Dette henger også sammen med tanken om den postmoderne identitet som jeg kommer tilbake til mot slutten av oppgaven.

Den første komponenten i Nazneens identitets sammensetning er hennes tilknytning til hennes historisk baserte identitet, Bangladesh. Denne historisk baserte identitetsfølelsen gjør at hun blir en del av det etnisk baserte fellesskapet, referert til i romanen som "the community". Innenfor dette fellesskapet, eksisterer det også et kvinnefellesskap. Dette fellesskapet eksisterer som en minoritet og lever i opposisjon eller som en motsats til majoriteten, som i romanen er det britiske samfunnet. De lever etter egne regler og sosiale koder. Dette kommer jeg til å følge opp i kapittel 3 under identitet og fellesskap.

Den andre komponenten av Nazneens identitet er hennes forhold til sin religion, Islam. Denne religiøse identiteten er ikke representert hos så mange av karakterene som en egen komponent i samme grad som det er hos Nazneen. Hun og søsteren Hasina har et eget og mer personlig forhold knyttet til sin tro. Denne følelsen av religiøs identitet er en av grunnene til at Nazneen knytter et felles bånd til Karim. De deler tilknytningen til noe som er større enn dem selv, et globalt fellesskap. Denne religiøse identiteten hos Nazneen er relativt konstant, men er også som hos mange av de andre karakterene vevd tett sammen med tradisjoner og sedvane. Men hun skiller ut en klar følelse av å føle seg knyttet til Islam både personlig og på et mer globalt nivå. Dette kommer jeg til å gå nærmere inn på når jeg kommer til forholdet mellom Nazneen og Karim.

Den siste av komponentene er den nasjonale identiteten. Dette er den mest kompliserte, både i forhold til Nazneen og de andre karakterene. Det britiske samfunnet er så å si ikke-eksisterende i romanen. Det britiske samfunnet trer aldri inn innenfor boligkomplekset bortsett fra gjennom rykter, pamfletter og gjennom Nazneens få turer utenfor boligkomplekset. Selv gjennom disse turene ut, holder karakterene seg stort sett til nærområdet og til gaten Brick Lane, bortsett fra en busstur for å besøke Dr. Azad og en pikniktur, hvor de er turister i sin egen by. Likevel vil jeg si at Nazneen, som til slutt velger å bli værende igjen i London med de to døtrene mens Chanu flytter tilbake til Dhaka, på en eller annen måte begynner å identifisere seg ut over sin etniske tilhørighet og etablerer et forhold til

sin nye nasjonale identitet. Nazneen gjennomgår en slags dannelsesreise hvor hun må ta stilling til flere valg. Disse valgene er avgjørende for utfallet av romanen og Nazneens frigjøring. Jeg kommer til å komme tilbake igjen til Nazneen som karakter og til hennes utvikling og forhold til skjebnen i kapitlet om skjebne og identitet.

2.2.2. Chanu

Den mannlige hovedkarakteren, Nazneens ektemann Chanu, blir beskrevet gjennom Nazneens observasjoner og til tider kritiske blikk. Chanu blir en latterlig figur gjennom Nazneens perspektiv. Han blir nådeløst utlevert og fungerer i begynnelsen kun som er vedlikeholdsprosjekt hun må mate, klippe, trimme, kutte og lytte til. Det første leseren hører om Chanu er når Nazneen "tilfeldigvis" får se bildet av mannen hun skal giftes bort til: "The man she would marry was old. At least forty years old. He had a face like a frog" (s. 17). Den neste gangen han introduseres for leseren er gjengitt i situasjoner og ting han har forklart for Nazneen: "Chanu said the tattoo lady was Hell's Angel, which upset Nazneen ... prepare the fish Chanu would bring this evening ... Chanu might forget the fish ... Chanu's books and papers were stacked beneath the table ... or Dr. Azad would not be able to get his feet in ... The carpet ... one hundred percent nylon and, Chanu said, very hard-wearing" (s. 18-29). Selv før han trer inn i fortellingen, har Nazneen, gjennom sin gjengivelse av ektemannens utsagn, handlinger og vaner/uvaner, gitt leseren et visst inntrykk av Chanu. Han er ikke særlig fintfølelse ovenfor sin kones følelser, han er distré og er truende til å glemme middagen han skal ta med seg hjem, han er rotete og bøkene hans opptar det meste av plassen i stuen og han er opptatt av det praktiske, ikke nødvendigvis det estetiske. Chanu blir gjennom Nazneens observasjoner og blikk en figur som etter lang tid alene har problemer med å finne seg til rette i en hverdag og tilværelse basert på to individer.

Chanu går fra å være en optimistisk mann full av planer og prosjekter til å bli mer mistilpasset og apatisk. Denne apatien og misnøyen driver ham til slutt til sitt siste og største prosjekt, prosjektet om å dra hjem. Chanus utvikling og endring gjennom romanen gjør ham til en kompleks karakter med mange særegne karaktertrekk. Han har et mer flytende og skiftende forhold til sin egen identitetsfølelse og dette vises gjennom hans motstridende forhold til hans kunnskaper og følelser knyttet til de etniske, religiøse og nasjonale komponentene en identitetsfølelse består av.⁹ Chanu etablerer tidlig i romanen en distanse til det lokale fellesskapet innen boligkomplekset de bor i. Dette fellesskapet er knyttet sammen av deres felles etniske tilhørighet og bakgrunn. Dette fellesskapet utgjør en minoritetsgruppe plassert i utkanten av det britiske majoritetsfellesskapet, altså det britiske samfunnet. Chanu poengterer ovenfor Nazneen i begynnelsen av romanen at det er en forskjell på ham og de andre innefor fellesskapet, men at innenfor det britiske samfunnet er de alle like: "And you

⁹ Jessica Jacobson, *Islam In Transition*, 1998: 10.

see, to a white person, we are all the same: dirty little monkeys all in the same monkey clan. But these people are pesants. Uneducated. Illiterate. Close-minded. Without ambition ... 'I don't look down on them, but what can you do?' (s. 28). Chanu viser at han vet han er en del av et fellesskap basert på etnisk tilhørighet: "Most of our people here are Sylthetis. They all stick together because they come from the same district." (s. 28). Han vet hvordan fellesskapet oppstår og erkjenner at han er en del av det. Likevel er han opptatt av å vise sin avstand og hvor annerledes han er i forhold til dem. Spesielt er han opptatt av hvordan han blir oppfattet utenfor fellesskapet. Han erkjenner sin forhistorie og bakgrunn og er stolt over sitt opphav, samtidig som han er opptatt av å ikke være for etnisk idet han trer ut i det britiske samfunnet. Han vil gjerne vise at det er en forskjell på ham og de uten utdanning. Chanu vil ikke bli stemplet og kategorisert som den typiske immigrant. For å gjøre denne forskjellen synlig både for seg selv og sine omgivelser, samler Chanu på sine diplomer og vitnemål. For ham blir diplomene og alle utmerkelsene et sant vitne på hvor mye kunnskaper han har og hvor langt fra sine landsmenn uten utdanning han er.¹⁰

This one is from the Centre for Meditation and Healing...Basically it is a qualification in transcendental philosophy...one from Writers' Bureau...from Morley college evening classes on nineteenth century economic thought, and it's just directions to the school, but that's all they gave out... Here's my mathematics A level...this is cycling proficiency... (s. 42).

Han samler på alt han har gjort og henger dem på veggen slik at alle kan se hvilken utdannet mann han er. Han refererer også til seg selv som en moderne: "They are not modern. Not like me" (s. 459), og utdannet mann: "It is lucky for your mother...that I am an educated man" (s. 192). Et annet karaktertrekk ved Chanu er hans tro på egne evner og kunnskaper. I starten er det utenkelig for Chanu at hans innsats og kunnskaper ikke vil bli lagt merke til og verdsatt. Dette gjør at han bare går og venter på å bli forfremmet: "I have a degree from Dhaka University in English Literature. Can Wilkie quote from Chaucer or Dickens or Hardy?" (s. 38). Chanu er så sikker på sine kunnskaper og sin posisjon at han ikke anser de sosiale britiske kodene som viktige. "Because our own culture is so strong. And what is their culture? Television, pub, throwing darts, kicking a ball. That is the white working-class-culture" (s. 254). Hans manglende kunnskaper om de sosiale kodene og kameratskapet innen arbeidslivet begrenser hans muligheter. For Chanu er den britiske kulturen og deres koder ikke viktige, de bare bekrefter hans syn på dem. Chanu har som karakter en tvetydig forhold til sein omgivelser. Han er opptatt av å holde sin distanse til sin etnisitet og bevise hvor

¹⁰ Chanus forhold til fellesskapet vil bli tatt opp igjen under kapittelet om identitet og fellesskap.

utdannet og annerledes han er når han er ute blant britene. Samtidig så er han i villeden når han kommer hjem og avgir rapport om dagen sin, fordi han ser at han ikke passer inn i det britiske samfunnet. Der vil han aldri kunne bli en av dem. Det er han for bevisst på sin egen historie og fortid til. Chanu er for etnisk i britiske omgivelser og for vestlig i fellesskapet til å kunne bli godtatt og til å føle seg som en del av en større enhet og være fullverdig medlem.

Chanus liv utenfor leiligheten skildres aldri, idet han forlater leiligheten forlater han også narrasjonen. Derfor blir all informasjonen man får om Chanus jobb eller liv utenfor leiligheten skildret gjennom det han gjenforteller til Nazneen. Gjennom denne manglende informasjonen om den ytre verdenen Chanu befinner seg store deler av tiden sin, blir den informasjonen man får gjennom samtalene som blir gjengitt enda mer begrenset og farget av Chanus syn på situasjonen. Likevel oppstår det en forståelse av situasjonen for leseren som strider imot poenget Chanu prøver å vise. Hans manglende forståelse av det sosiale spillet blir tydelig når han prøver å forklare det for Nazneen:

'He thinks he will get the promotion because he goes to the *pub* with the boss. He is so stupid he doesn't even realize there is any other way of getting promotion...Today I saw him sitting in Mr. Dalloway's office using the phone with his feet up on the desk...No way he is going to get promoted'
(s. 37).

Han forstår ikke hvordan en person som ikke kan sitere både Chaucer og Dickens kan bli forfremmet til fordel for ham. Wilkie har en fordel Chanu ikke har, han er britisk og vet hvordan han skal følge spillereglene. Når forfremmelsen lar vente på seg for Chanu begynner han å bli mer og mer bevisst på rasismen han føler han som immigrant opplever: "Chanu had begun, she had noticed, to talk less of promotion and more of racism" (s. 72). Chanu gir etter hvert opp forfremmelsen og gir samfunnet skylden for å ikke se han som den utdannede mannen han er:

When I came I was a young man. I had ambitions. Big dreams. When I got off the aeroplane I had my degree certificate in my suitcase and a few pounds in my pocket. I thought there would be a red carpet laid out for me...and then I found things were a bit different. These people here didn't know the difference between me, who stepped out of a aeroplane with a degree certificate, and the peasants who jumped off the boat possessing only the lice on their heads What can you do? (s. 34).

Chanu er full av planer og prosjekter, men han mangler handling. "He can see, thought Nazneen. He can comment. But he cannot act" (s. 92-93). Chanu er en karakter som finne stort velbehag i ordet, enten det er det skrevne ord eller det talte. Han mumler, synger, leser,

siterer, og kommenterer. Dette velbehaget resulterer også i en avstand til å handle. Avstanden mellom å kommentere og handle er stor for Chanu. Chanu holder seg på avstand og kommenterer for å ikke engasjere og binde seg. Han kommenterer Nazneen: "Not tall. Not short. Hips are a bit narrow" (s. 23), han kommenterer sønnen: "That's where Ruku gets his fair skin ... see how alert he is. Notice the large size of his head" (s. 81-91), han kommenterer Mrs. Islam: "She comes from good family ... Educated. Very respectable" (s. 82), og han kommenterer Razia: "Razia ... I would not call a respectable type ... cuts her hair like a tramp" (s. 83). Han kommenterer de andre karakterene og deler sine synspunkter med Nazneen, men spør aldri om hennes syn på saken. Chanu holder denne distansen til de andre karakterene og distansen til handling gjennom store deler av romanen. Han bruker mye tid og energi på å planlegge og utstyre seg til alle sine prosjekter og liten tid og energi på å utføre dem:

"The degree course would never be finished. Nazneen wondered if he really had a degree from Dhaka. Perhaps he used to finish things in those days...no, the degree would never be finished. The promotion would never be won. The job would never be resigned. The furniture would never be restored. The house in Dhaka would never be started..." (s. 91).

Chanu distanserer seg etter hvert også til sitt eget liv og hva mer han kan utrette. Etter sønnen Raqib blir født, vokser Chanus maktesløshet ovenfor det britiske samfunnet og frykten for sønnen blir avgjørende for hans avgjørelse. Han begynner å planlegge returen til hjemlandet:

I don't need very much. Just enough for the Dhaka house and some left for Ruku's education. I don't want him to rot here with all the skinheads and drunks. I don't want him to grow up in this racist society, I don't want him to talk back to his mother. I want him to respect his father... the only way is to take him home (s. 111).

Chanu begynner å trekkes mellom sin etniske tilhørighet til hjemlandet og oppveksten han vil gi sønnen der og sin nasjonale tilhørighet til det britiske samfunnet og mulighetene som finnes der. Dette kommer tydeligere frem utover i romanen etter sønnens død og etter at Chanu og Nazneen har fått to døtre, Shahana og Bibi.¹¹ Begge de to døtrene går på offentlige skoler i London og den eldste av dem, Shahana, er en typisk tenåring i opposisjon til faren, og også i opposisjon til all hans lærdom og fokus på hjemlandet Bangladesh. Denne konflikten mellom spesielt Chanu og døtrene, kommer til uttrykk gjennom alle hans forsøk på å lære dem poesi, filosofi og sanger fra hjemlandet. Disse forsøkene blir ikke mottatt med glede av døtrene:

¹¹ Situasjonen rundt sønnens død tas opp igjen i neste avsnitt om forholdet mellom Nazneen og Chanu.

Shahana did not want to listen to Bengali classical music. Her written Bengali was shocking. She wanted to wear jeans. She hated her kameez and spoiled her entire wardrobe by pouring paint on them...When Bengali was mentioned she pulled a face...Shahana did not care. Shahana did not want to go back home (s. 180).

Forsøkene på å lære døtrene sine om deres kultur arv blir et viktig prosjekt for Chanu. Han prøver å etablere en følelse og tilknytning for døtrene til sin etniske identitet. For Chanu eksisterer det ikke noe annet alternativ enn å dra hjem med døtrene. ”She is only a child, and already the rot is beginning. That is why we must go” (s. 182). Det Chanu referer til som råttenhet er døtrenes vestlige væremåte, klær og verdier. Han har blitt mer og mer fiendtlig innstilt til det britiske samfunnet og deres kultur. I løpet av kapitlene som strekker seg fra kapittel 8 til kapittel 21, blir Chanus forvirring over sin egen tilhørighet og den manglende forståelsen for døtrenes behov for å kunne skape sin egne følelse av tilhørighet tydeligere. I løpet av året disse kapitlene strekker seg over, kommer hans egen fremmede følelse i London frem. Chanu beveger seg i en retning alene (hjemover,) mens døtrene og Nazneen beveger seg i motsatt retning (bli igjen). Chanu beveger seg lengre vekk fra det vestlige og sin nasjonale følelse av å være britisk. Samtidig så føler han seg ikke som en del av det Bengalske fellesskapet i London heller. For Chanu er den eneste løsningen å dra tilbake til hjemlandet. ”This is the tragedy of our lives. To be an immigrant is to live out a tragedy” (s. 112). For døtrene om ikke har noen tilknytning på samme måte som Chanu til Bangladesh føler seg hjemme i sin tilværelse hvor de kan kombinere de to uten at de føler de må ofre en av delene for å kunne bli noe annet. For Chanu er ikke denne tilværelsen tilfredstillende. ”Only his eyes were unhappy. What are we doing here, they said, what are we doing on this round, jolly face?” (s. 42). Han, som i likhet med Nazneen kom til London med sin etniske tilhørighet som bagasje, kan ikke verken gi opp eller ta til seg for mye uten å få følelsen av å miste eller gi opp noe annet. Chanu har en innvendig strid som pågår gjennom spesielt de siste kapitlene. I motsetning til Nazneens indre strid som er lett å følge for leseren, er Chanus innvendige strid ikke så tydelig. Den kommer ikke til uttrykk gjennom indre monologer og tanker som hos Nazneen. Chanus strid kommer til uttrykk gjennom hans holdningsendring i tale og engasjement. Denne endringen vises tydeligst i hans holdningsendring til det britiske samfunnet og skuffelsene han gang på gang opplever. Chanu er den eneste av karakterene som ikke klarer å tilpasse seg skiftet mellom det moderne og det tradisjonelle. Selv om han påroper seg å være en utdannet og moderne mann, slites han mellom sin forhistorie og fremtiden. Chanu er den eneste av karakterene som bevisst har et forhold til den postkoloniale tiden og epoken karakterene lever i. Han ankom London med full av optimisme og håp for

fremtiden. Han ventet å bli mottatt med åpne armer og av et folk som innerst inne ville ha en kollektiv dårlig samvittighet for hvordan de invaderte og overtok hans hjemland.

Virkeligheten ble en annen for Chanu og nå tar han sin hevn:

‘You see, all my life I have struggled. And for what? What good has it done? I have finished with all that. Now, I just take the money. I say thank you... ‘You see when the English went to our country; they did not go to stay. They went to make money, and the money they made, they took it out of the country. They never left home. Mentally. Just taking the money out. And that is what I am doing now’ (s. 214).

Chanu bærer nag til det britiske samfunnet og hvordan de ikke tar ansvar for sine tidligere handlinger gjennom å motta han og hans kunnskaper med glede. Han føler seg ikke verdsatt og lagt merke til, han er bare en av de andre i mengden. Chanu ender til slutt i den posisjonen at han kun jobber for å tjene nok penger til å dra hjem, han blir mot slutten av romanen den immigranten han alltid har gjort sitt ytterste for å ikke være, en som har en jobb uten betydning bare for å tjene penger. Han jobber til slutt som taxisjåfør og rettferdiggjør sin jobb med at han kun jobber for å kunne hevne det britiske samfunnet på samme måte de utnyttet India. ”...I myself have struggled for a long time. But now I am simply taking money out. Every rupee of profit made by an Englishman is lost forever to India. That is how I am playing them at their own game” (s. 248). Chanu har til slutt kommet så langt i sin forakt og mistilpasshet at for ham er det ingenting igjen i London, han er nødt til å gjennomføre sitt siste prosjekt og dra tilbake til Dhaka. ”I can’t stay’, said Chanu” (s. 478). Chanus siste og endelige prosjekt som i utgangspunktet omfatter hele familien blir en nødvendighet for hans overlevelse. Distansen som har eksistert mellom Chanu og familien kan ikke endres dersom han blir værende i London. Det er kun gjennom hans fravær de som familie vil kunne gjenopprette familiesamholdet.

2.3. Relasjonene mellom Nazneen, Karim og Chanu

Nazneens indre reise og utvikling er hovedtemaet gjennom denne oppgaven. I løpet av hennes indre dannelsesreise gjennomgår hun en endring i seg selv og en endring i forhold til sine omgivelser. Denne endringen henger sammen med hennes forhold til de to mannlige karakterene, Chanu og Karim. Det er denne endringen og forholdet hun har til de to som er med på å stadfeste hennes følelse av et selv og hva hun må gjennom for å komme dit. I de to følgende avsnittene om relasjonene mellom karakterene og det dialogiske og det monologiske, vil Nazneens utvikling gjennom relasjonene hun har til de to mannlige karakterene bli lagt vekt på sammen med hvordan og hvorfor dette fører henne fra et monologisk forhold til et mer dialogbasert forhold til omgivelsene.

Karim dukker opp i slutten av kapittel 9. Hans introduksjon i narrasjonen og Nazneens liv blir beskrevet slik:

So Chanu became a taxi man and ceased to be a middleman. And on the first hot day of the year, when the windows were closed against the ripening of waste bins and the flat hummed to the tune of its pipes, and Nazneen had mopped up the overflow from the blocked toilet and washed her hands and sighted into the mirror, a new middleman appeared. Karim, with a bale of jeans over his broad shoulder. This was how he came into her life (s.209).

Karims entree bærer preg av at han trer inn i Nazneens private tilværelse. Han trer inn i den hverdagen og realiteten hun lever i. Han trer inn i hennes private rom og sfære. Han er den eneste mannlige karakteren som trer inn i hennes sfære alene og uten Chanu til stede. Beskrivelsen av omgivelsen rundt Nazneen idet han kommer inn i hennes liv, er stikk motsatt av en setting for et romantisk eventyr. Det lukter søppel ute, det er varmt inne, toalettet har rent over, og Nazneen har nettopp tørket opp etter det oversvømte toalettet. Det er ikke akkurat den perfekte setting for det første møtet, men nettopp fordi det er et så upassende tidspunkt illustrer tidspunktet og settingen hvordan det uventede dukker opp i det man minst venter det. Karims introduksjon i Nazneens liv og i teksten er gjennom en erstatning for Chanus rolle som mellommann. Dette kan tolkes som en direkte beskrivelse av hva som skjer videre i romanen og utviklingen av forholdet mellom Nazneen og Karim.

Allerede under deres andre møte etablerer de en samtale og oppdager slik en felles grunn sammen, deres tro og forhold til Islam. Deres felles tilknytning til deres tro spiller en stor rolle for Nazneen. Hun har gjennom sitt ekteskap med Chanu vært den eneste som har et bevisst forhold til sin tro og her gjennom tiden i ekteskapet søkt støtte og ro i Koranen:

She began to pray five times each day, rolling out her prayer mat...she was pleased with the order it gave to her day, and Chanu said it was a good thing. 'But remember', he said...'rubbing ashes on your face doesn't make you a saint. God sees what is in your heart.' And Nazneen hoped it was true because Chanu never to her knowledge prayed, and of all the books that he held in his hand she had never once seen him with the Holy Qur'an. (s.41)

For Nazneen er hennes tro en viktig del av hvem hun er og gjennom møtet med Karim møter hun forståelse og en å samtale med om troen. Forholdet hun utvikler til Karim blir en blanding av ulike behov Nazneen har bygd seg opp gjennom ekteskapet med Chanu og gjennom hennes isolasjon på boligområdet. Hennes behov for å bli sett og bekreftet som kvinne kommer til syne i møtet med Karim. Når de møtes for annen gang på side 212 glemmer Nazneen å dekke til hodet sitt. Dette kan tolkes som et tegn på at hun vil fremstå som synlig for Karim. Hun vil at han skal legger merke til henne. Det kan også tolkes som et tegn på at hun ikke vil at det skal være noen barriere mellom dem og hun søker bekræftelse på sin kvinnelighet gjennom hans blikk på henne. Samtidig som Nazneen vil være synlig for Karim så er hun bevisst på sin rolle som god mor og hustru. "It was the first time he had sat down in her home. She thought about tea but she was unsure what it would mean, to have tea with this boy. He was not a relative" (s.212). Nazneen er bevisst på at det ikke er godtatt å ha besøk av en fremmed mann som ikke er familie alene. Hun dras mellom sin oppdragelse og forestilling om hvordan hun bør oppføre seg og hva han føler for å gjøre. Karim bringer frem en uventet styrke i Nazneen. Hun gir slipp på alle sine hindringer den korte tiden møtene deres varer og kaster seg ut i lysten hun føler for ham og hva han representerer for henne. Nazneens observasjoner av Chanu og Karim er ganske forskjellige og kontrastfylte. Nazneen vurderer Karim på en helt annen måte enn hun vurderer ektemannen:

...he was sure of himself. He took a strong stance...He wore white trainers and a thin gold chain around his neck...he refolded his arms. They looked strong those arms. His hair. Razored short against the skull. It was odd, that the shape of a skull could be pleasing (s.210).

Under deres første møte vurderer Nazneen Karim og beundrer hans fysikk. Han fremstår som ganske annerledes enn Chanu. Chanus fysikk skildres gjennom Nazneens blikk mer som et vedlikeholdsprosjekt enn en ektemann."She was always cutting bits off him. The dead skin around his corns. His toenails. The fingernails...the wiry hair that grew from the tops of his ears. And the hair on his head..."(s.91). Kontrasten mellom de to mannlige karakterene og hvordan Nazneen observerer dem er stor. Karim blir et objekt for hennes attrå og hun forveksler denne attråen med kjærlighet. På side 219 våkner Nazneen fra en drøm og

frigjør seg fra Chanus ben og går inn i stuen for å jobbe. Der ligger det en haug med paljettvester. Hun tar med seg en av vestene og prøver den på seg:

” She looked in the mirror but she did not see herself, only the flare of the sequins, and then she closed her eyes and the ice smelled of limes and she moved without weight and there was someone at her side, her hand in another, and they turned together, arms around waist, and through her half-closed lashes she saw him. The fine gold chain about his neck...” (s.220)

Nazneen forestiller seg gjennom denne scenen hvordan Karim vil være som hennes partner. I det tidligere avsnittet om Nazneen ble det vist hvordan hun ble betatt av isdansen på fjernsynet og hvordan dette ble symbolet på kjærlighet og lykke for Nazneen. Det skjer en samstilling mellom isdansen på skjermen og hvordan det fikk Nazneen til å føle, med hvordan Karim får henne til å føle seg. Senere i teksten dukker det opp enda ett likhetstrekk mellom isdansen og Karim. ”Nazneen moved past him to get he milk. He smelled of detergent. A crisp, citrus smell of clean clothes” (s.233) ”She smelled the crisp smell of his shirt. The smell of limes” (s.244).

Karim lukter slik Nazneen forstiller seg at kunstisen isdansen forgår på lukter, friskt av lime. Nazneen begynner tidlig i møtet med Karim å forbinde Karim med det som for henne er den absolutte lykke følelsen, isdansen. Dette kombinert med nærheten hun utvikler til Karim gjennom deres felles tro og forholdet til bønn, gjør at hun er lett mottakelig for fristelsen når den åpenbarer seg.

Nazneens forhold til ektemannen blir aldri skildret på et intimt og kroppslig plan. Deres forhold er ikke basert på fysisk berøring eller attrå. Idet Karim dukker opp og får Nazneen plutselig til å føle et begjær hun ikke klarer å kontrollere prøver hun å stoppe seg selv gjennom å gi Chanu en sjanse til å stoppe forholdet før det går for langt. På side 236 avviser Nazneen for seg selv at hun skal gå på møtet Karim har invitert henne til, sammen med ektemannen. ”Of course she would not go. It was out of the question, she did not mention it to Chanu because there was no question of her going” (s.236) Nazneen har ikke fortalt om møtet til Chanu. Dette har hun unnlatt å fortelle om av flere grunner. Hun vet at dersom hun forteller det til Chanu vil hun avsløre for ham at hun prater med Karim når han er innom for å hente eller levere søm. Det er usømmelig for henne å tilbringe tid sammen med eller prate med en hun ikke er i slekt med. Nazneen er også klar over faren for at Chanu faktisk ville stilt opp på møtet. Da ville hun gjort ektemannen synlig for Karim og hun ville gjort Karim synlig for Chanu. Hun vil ikke henlede oppmerksomheten for noen av dem på den andre parten. Hun vil holde de to atskilt, slik at de to delene av hennes liv ikke blandes.

Nazneen forteller det heller ikke til Chanu fordi hun innerst inne har bestemt seg for å dra på møtet alene. På side 236 fortsetter det:

”She had finished her sewing in the night...She had gone into the bedroom and taken Chanu’s book from the pillow. She had gone again and pulled up the bedclothes to hide his shoulders. A third time, she watched him from the door, and stepped out of the way when he stirred” (s.236).

Nazneen dras mellom sin lyst til å gå på møtet og lojaliteten hun føler til Chanu. Hun prøver ubevisst og vekke ham slik at han vil spørre henne hva som plager henne. Nazneen prøver slik å få Chanu til å stoppe henne i å gjøre det hun vet ikke er riktig ovenfor ektemannen eller barna. Hun rettferdiggjør også sin beslutning om å gå gjennom å prøve å få Chanu til å stoppe henne. Hun rettferdiggjør det ovenfor seg selv. Chanu våkner ikke og stopper henne heller ikke. Han ligger uvitende om sin kones forsøk på å få ham til å stanse henne. Dette forsøket fra Nazneen er et ganske urettferdig forsøk i og med at Chanu sover, men det understreker et poeng i forholdet mellom Nazneen og Chanu. Chanu er borte fra den private sfæren store deler av tiden sin. Han bringer ikke med seg noe informasjon tilbake til hjemmet hvor Nazneen er basert. Chanu gjør ikke noe forsøk på å inkludere Nazneen i sin tilværelse og hverdag. Han holder den offentlige sfæren separert fra den private sfæren. Dette gjør at han selv ikke blir en del av Nazneens hverdag innen den private sfæren. De to lever separate liv sammen. Dette fører igjen til at idet Karim trer inn i Nazneens private sfære og samtidig bringer med seg deler av den ytre verden inn til henne, blir hun fascinert og betatt på en måte hun aldri har gjort med ektemannen.

Denne fascinasjonen kombinert med lærdommen hun får gjennom sitt møte med Karim fører til at hennes åpenhet og dialog med omgivelsen får muligheten til å vokse frem. Denne dialogen og hvordan hun oppnår denne vil jeg følge opp i neste avsnitt.

2.4. Dialogiske og monologiske forhold

I Thomas Hylland Eriksens ”*Røtter og Føtter, Identitet i en omskiftelig tid*”¹², nevner Hylland Eriksen arbeidet til den norske sosiologen Stein Bråten. Bråten har forsket på unge menneskers forhold til omgivelsene. Hans forskning rettes mot den forståelse at mennesket blir mennesker gjennom å se seg selv gjennom andre og at det er gjennom gruppeidentitet man kan bli / utvikle seg til individer. Bråten syn er at hele universet er dialogisk. Med dette mener han ifølge Hylland Eriksen, at dialogen er fundamental for mennesket i alle typer situasjoner (Hylland Eriksen 2004:44). Denne tanken om dialogen som grunnlag for utviklingen av mennesket og menneskets selvfølelse vil ligge til grunn for det monologiske og dialogiske forholdet karakterene har til verden og hverandre i dette avsnittet. Det er tanken om en opplevd verden som monologisk og slik også personlig eller en opplevd verden som monologisk og slike også upersonlig som er verden som dialogisk og personlig fordi det er basert på personlig kontakt mellom to individer. Jeg vil prøve å bruke tanken om dialogen som det som etablerer og utvikler et menneske og at det er gjennom en dialog med andre/ omverdenen et individ og et forhold på det personlige plan skapes. Jeg trekker altså en parallell mellom monologisk som upersonlig og dialogisk som personlig. Dette gjør jeg fordi jeg ønsker å vise at det monologiske er en upersonlig måte å forholde seg til sine omgivelser på, mens det dialogiske anerkjenner det personlige og eksisterer i samspill med andre. Jeg vil se nærmere på tre karakterer; Chanu, Nazneen og Karim. Jeg vil se på om deres forhold til verden og hverandre er monologisk eller dialogisk og om det endres i løper av romanen.

Chanu er den karakteren som tydeligst i begynnelsen har et monologisk forhold til omverdenen og til andre individer. Forholdet han har til Nazneen og til sine barn er upersonlig og distansert. Denne distansen mellom dem bare vokser og vokser. Den største distansen og hindringen er hans manglende evne til å føre en dialog med dem. Chanu er best på enetaler og monologer myntet på en større og upersonlig lytterskare. ” ’Ah’, he said loudly, and looking around the room. ’What a thrill!’ Bibi twisted her head to look behind, and then looked at her father. His invisible audience was, for her, a perplexing yet palpable reality. She felt the presence though she could not see it as he did” (s.179). Chanu får bekreftelsen han trenger gjennom sine taler til sitt usynlige publikum. For Chanu er kunnskap makt. Kunnskapene definerer ham som en utdannet mann og distanserer ham fra alle de andre fra landsbyen, de uten utdanning. Han får sin bekreftelse av seg selv og sine kunnskaper gjennom sine

¹² Eriksen Hylland, Thomas: *Røtter og Føtter, identitet i en omskiftelig tid*. 2004

fremførelser av poesi og filosofi. Han er fornøy med å kunne stå for enetalen uten noen avbrytelser eller innspill. Hans store lidenskap for filosofi og poesi gjør at han stadig får nytt påfyll og aldri går tom for materialer til sine monologer. Chanu er ikke avhengig av andre for å kunne fremføre sine monologer eller sine grublinger. Han trenger ingen samtale partner, men trenger av og til Nazneen for å komme i gang i tankerekken sin og for å ha en unnskyldning for å kunne sette i gang sin fremføring for sitt usynlige publikum.

She checked Chanu's face to see if he required any response from her. He was mulling over his words, scrunching them this way and that, into a wrinkled brow, a taut cheek. His eyes looked somewhere far off. She was not needed (s.90).

Nazneen kommer inn i Chanus liv i det han er rundt førti år, før det har han bodd alene, hans sosiale antenner er i begynnelsen av deres ekteskap begrenset. På spørsmålet om hun kan få en ny sari og hvilken han synes er finest svarer han. "Let me think' ...According to Hume...All the objects of human reason or enquiry may naturally be divided into two kinds, that is...that three times five is equal to half of thirty..." (s.43-44). I stedet for å prøve å føre en dialog med Nazneen og gi henne et svar hun kan forholde seg til, gir han henne en avhandling innen filosofisk tenkning. Han klare ikke svare enkelt på enkle spørsmål. Nazneen ligger senere samme natt og tenker tilbake på hendelsen og undrer seg over hva slags jobb Chanu har som gjør at han må fundere på slike ting: "...whenever she asked him what he did he gave such a long reply that she got lost in it and although she understood the words, they got together in such a that their meaning became unclear..." (s.44.). Forholdet mellom Nazneen og Chanu er ikke et dialogbasert forhold, kommunikasjonen mellom ekteparet er minimal. "Nazneen kept quiet. Her guts prickled. Her forehead tightened. All he could do was talk" (s.83). Chanu prater nok for dem begge to i starten av romanen. Nazneen reagerer på dette med å trekke seg lenge inn i seg selv og oppretter en tilværelsen uavhengig av Chanu og uten hans viten. Den tilværelsen er både en indre og ytre tilværelse. Chanu får ingen tilgang på Nazneens tanker og følelser nettopp fordi hun i starten er like monolog baser som ham, bare hennes monologer er innvendig og slik ikke tilgjengelig for Chanu. Leseren får imidlertid tilgang på hennes indre monologer og også slik hennes følelser. I begynnelsen av romanen og også i starten av ekteskapet deres holder Nazneen seg innover vendt store deler av tiden. Gjennom å speile Nazneens indre tilværelse blir hennes manglende ytre liv satt i perspektiv. Hun er lært opp til av sin mor til å lide og vente i stillhet. Denne lærdommen fra moren kombinert med Chanus konstante taleflom gjør at enda mer av Nazneens liv foregår i hennes indre. Slike blir også mye av narrasjonen i begynnelsen av romanen fokusert på det indre livet til Nazneen. I det Nazneen og Chanu får en sønn blir Nazneens frustrasjon ovenfor

Chanu tydelig.” And Chanu just talked. For him the baby was a set of questions, an array of possibilities, a spark for debate and reflection” (s.83) De to håndterer det å bli foreldre på to forskjellige måter. Nazneen får et slags symbiose forholdt til sønnen og drømmer seg bort fra London til søsteren sin i Dhaka:

Whenever she got a letter from Hasina, for the next couple of days she imagined herself an independent woman too...Nazneen threaded herself between the words, allowed them to spool her across seven seas to Dhaka, where she worked alongside her sister. Raqib came as well. Sometimes at the end of the day, she was surprised when Chanu arrived home (s.94).

Hun føler ikke noen personlig tilknytning til Chanu. Han lever bare sammen med henne og sønnen. Det er ett kapittel i boken som skildrer et annet forhold mellom Nazneen og Chanu og det er kapittel 6 hvor sønnen havner på sykehuset og til slutt dør. I løpet av dette kapittelet i romanen utvikler de en støtte og nærhet til hverandre som er fraværende i de første kapitlene. I sjokket og stilt ovenfor muligheten at de kan miste sønnen ser de hverandre for første gang. De søker til hverandre for å håndtere situasjonen. ”She would wait until Chanu released her, so that she did not pull away from him. She did not want to pull away from him” (s.118).

Ekteparet når nærmere hverandre i perioden de tilbringer på sykehuset før sønnen dør. Denne perioden er gjennom Nazneen en mer personlig rettet del, hvor hennes kritiske blikk på ektemannen blir mer forståelsesfullt og ømt. Han blir skildret nærmere og virker ikke så fjern. De oppnår i større grad også et mer dialogbasert forhold.

”Nazneen smiled at her husband. For now, he was speaking only to her. There was no one over her shoulder. The audience had finally gone home. She put her free hand briefly across his round cheek” (s.119). Dialogen Chanu klarer å opprette til Nazneen gjør henne åpnere og mindre kritisk mot ham. Åpenheten gir henne også sammen med innflytelsen hun føler hun har hatt på sønnens skjebne, en følelse av lykke. Både hun og Chanu gjennomgår en transformasjon i tiden de tilbringer på sykehuset. Chanu som tidligere har vært en talens mann inngår et løfte til seg selv om å begynne å handle: ”...It is a matter for action. All matters, in fact, are matters for action. Talking is finished. From now on, I act” (s.133). Denne nærheten og dialogen de etablerer på sykehuset forsvinner i det teksten forsvinner fra London og Hasina overtar fortellerrollen gjennom sine brev. Idet narrasjonen når opp igjen med Nazneen og Chanu i kapittel 8 har det gått flere år og det monologiske forholdet er tilbake hos dem begge to.

Dette monologiske forholdet Nazneen har til omverdenen endres i hennes møte med Karim og i hennes vennskap med Razia. Karim introduserer Nazneen for den ytre verden og setter hennes indre tanker og konflikter i perspektiv til andre lidelser i verden. Nazneen og Karim starter et forhold bygget på dialog. Nazneen observerer Karim og hans forhold til ord og handlinger: "Unlike Chanu he was not mired in words. He did not talk and talk until he was no longer certain of anything" (s.261). Karim virker for Nazneen selvsikker og full av nyttig informasjon han gjerne deler med henne. Han oppfordrer henne til å føre en dialog med ham: "Talk to me" (s.261). Nazneen har ikke så mye å tilføye men følelsen han gir henne er den viktigste: "This was something her did: made her feel as if she had said a weighty piece, as if she had stated a new truth" (s.262). Karim åpner opp for at Nazneens indre monologiske forhold til verden og omgivelsene gradvis vil kunne gå over til et mer dialogisk forhold til omverdenen og til de andre karakterene, også hennes egen ektemann.

Nazneens innvendige utvikling skjer i samspill med hennes kroppslige oppvåkning. Gjennom sitt gryende forhold til Karim gjennomgår hun en bevisstgjøring ikke bare på det sosiale og gjennom ytre dialog, men også gjennom å oppnå en dialog med sitt indre behov for å bli bekreftet som kvinne. Nazneen blir først kjent med Karim gjennom hennes blick på ham, hun gransker hans fysikk og fantaserer om ham sammen med henne på kunstisen.¹³ Hun etablerer en kontakt med ham i sitt indre gjennom sitt begjær etter ham som hun etter hvert ikke klarer å kontrollere. Nazneen og Karim etablerer så en kontakt gjennom dialog og felles interesser. Denne felles grunnen de skaper sammen gjør bare Nazneens begjær for Karim dypere. Karim bringer Nazneen nærmere den ytre verden. "He began to talk to her about the world. She encouraged him...his knowledge shamed her. He shamed her. And he excited her" (s.243). Nazneen gjennomgår en oppvåkning i møtet med Karim. Hun ser plutselig hvor lite hun vet om verden og i hvor liten grad Chanu har oppfordret henne til å forstå vreden eller til å utvide hennes horisont. "He left Bengali newsletters for her. One was called *The light*, another was simply titled *Ummah*. Chanu had never given her anything to read" (s.243). Kjennskapen Nazneen utvikler til Karim og begjæret hennes syn på ham er preget av, blir en kontrast til Chanu. Karim bringer også med seg pamflettene inn i livet til Nazneen og Chanu. Disse pamflettene skaper uro innad i familien. Karim som er leder for de Bengalske Tigerne har gått til pamflett krig mot britiske Lion Hearts. Denne krigen utøves gjennom skriv som blir distribuert innen boligområdene. Chanu kommer over en av pamflettene skrevet av Lion Hearts og blir straks provosert av påstandene i skriveet. Han kommer med en umiddelbar

¹³ Nevnt under relasjonene mellom Nazneen, Chanu og Karim.

reaksjon ”’From now on, ’ he said. ’all the money goes to the Home Fund. All of it’” (s.252) Det er da det går opp for Nazneen hvor knyttet hun er blitt til sin tilværelse i London og hvordan tilværelsen der er fylt med muligheter og ikke mist Karim. Mens konflikten på området fortsetter med sine latterlige påstander mot hverandre ” Hands off our breasts” ”Keep your breast to yourself” (s.257-258), utvikler Nazneen og Karim sitt forhold videre.

Nazneen gjennomgår en kroppslig bevisstgjøring i sitt møte og fantasering om Karim. Hun barberer for først gang leggene sine og begynner å se seg selv i andre imaginære kvinneroller. Hun blir bevisst på sitt ytre i sitt behov for å skape seg selv på nytt. Hun vil være attraktiv for Karim. På side 288 oppnår Nazneen det hennes blikk og fantasier har dreid seg om, deres forhold blir fysisk. Det Nazneen ikke skjønner og ikke ser klart er at hennes begjær også har formet hennes syn på Karim og hans forhold til verden. Hun har gjennom forholdet fått et mer dialogisk forhold til verden. Hun har gjennom sitt møte med Karim og gjennom deres dialog fått bekreftet sin eksistens også utenfor sin rolle som kone og mor. Det var denne anerkjennelsen hun ikke fikk gjennom sitt forhold til Chanu. Chanu på sin side har gjennom prosessen å forberede returen hjem til Dhaka blitt mer og mer usikker og forvirret. ”She thought about her husband. So many years had talked about going home. And now he was working himself to do it” (s.371) Chanu trenger for første gang en bekreftelse fra Nazneen på at han gjør er det riktige. ”’Are you happy to be going? Chanu smiled it made him look sad...’ But you want to, don’t you? He rested his chin on her shoulder” (s.372). Chanu søker Nazneens svar og nærhet for første gang siden tiden de tilbrakte på sykehuset før sønnens død. Chanu har gjennomgått en endring fra sitt monologiske forhold til verden hvor han ikke trengte noen annen bekreftelse enn sin egen, har han blitt sensitiv over familiens persepsjon av ham og avgjørelsen han har tatt om å dra hjem.

Nazneen som også selv begynner å nærme seg punktet hvor hennes skjebne må avgjøres av henne selv, ser plutselig Chanu i et annet lys. Hun har vært så opptatt av sine egne tanker og følelser at hun ikke har sett Chanus endring før han en dag sier til henne:

Because it is possible for a man to lie to himself. And a woman too.’ Chanu looked away from her. He spoke to his coat. ‘A heart says this and that, it shouts and makes a big scene. But put it to the test and sometimes you will find it out for what it is: a big and hollow noise. When you feel something so strongly that it can’t be questioned, you *have* to ask yourself – is this true (s.422).

I dette ærlige og rett frem utsagnet til Chanu gir han Nazneen en mulighet til å våkne og ta et oppgjør med forholdet hun har til Karim. Det går ikke klart frem av teksten om Chanu vet om forholdet mellom de to, men jeg tolker det dit hen at han er klar over at noe foregår men at

han er villig til å se om hun finner ut av det på egen hånd. Chanu ber Nazneen i dette utsagnet om å vurdere hennes følelser både til familien, til ham, til seg selv og til Karim. Han ber henne innse at ikke alle store følelser er kjærlighet. Nazneen innser at hun har levd på en illusjon i forholdet sitt til Karim. Hans betydning for hennes utvikling både mentalt og kroppslig har stått i veien for hennes mulighet til å se endringen Karim i likhet med henne har gjennomgått.

A picture of him came into her mind. Karim in his jeans and trainers, sitting at her table, bouncing his leg. Karim with a magazine, feeding her slices of the world. Karim in his white shirt, rubbing his smooth jaw, telling her all the things that lay hidden just outside her window. He knew about the world and his place in the world. That was how she liked to remember him” (s.448).

Hun innser at de begge to har skapt hverandre etter det de strevde med å finne i seg selv. 'I wasn't me and you weren't you. From the very beginning to the very end, we didn't see things. What we did – we made each other up'" (s.455).

Nazneen bryter sitt forhold til Karim og kan ikke unngå og legger merke til en viss lettelse i hans bær også. Han har gått i retningen av det monologiske i sin søken etter seg selv i noe større enn lokal pamflett krigføring.

It seemed that just as Chanu had lost an invisible audience, Karim had gained one. He orated to the assembly. 'But lest think about it...' Nazneen tried to, but she drowned in the sea of his anger. While her husband talked less and less, Karim talked more and more. The more ha talked, the less sure he seemed (s.407).

De tre karakterene har gjennom sine forhold til hverandre og gjennom måten de forholder seg til omverdenen gjennomgått en forandring. Nazneen har i møtet med Karim og en annen del av seg selv gått mot en mer dialogisk holdning og et mer dialogbasert forhold til sine omgivelser. Hun har gjennom sine samtaler med Karim blitt bevisst på sitt eget ansvar for å utvikle seg og gjenopprette sitt forhold til sin familie. Chanu som var den karakteren som var gjennomført monologisk, ble etter hvert mindre og mindre sikker på seg selv og sine kunnskaper. Han trengte etter hvert Nazneen for å bekrefte at han handlet riktig og i tråd med hva som er riktig for familien. De to står igjen åpnere mot hverandre og med et grunnlag for å sammen skape en dialog.

Karim går fra et dialogisk forhold til sine omgivelser til å overta Chanus monologiske forståelse av verden. Hans usikkerhet og hans manglende tilhørighet gjør ham mindre og mindre sikker på sine ord og handlinger. "Karim was born a foreigner...she saw only what she wanted to see. Karim did not have his place in the world. That's why he defended it" (s.449).

3. Identitet og fellesskap

3.1. Skjebnetro og identitet

Romanen innledes med to sitater: ” ‘Sternly, remorselessly, fate guides each of us; only at the beginning, when we’re absorbed in details, in all sorts of nonsense, in ourselves, are we unaware of it harsh hand.’” (Ivan Turgenev) og “‘A man’s character is his fate’” (Heraclitus)

. Disse to sitatene om skjebnen, henleder leseren til å være forberedt på hvor stor og konfliktfylt rolle skjebnen og fatalisme spiller i romanen. De viser også til karakterenes holdning og forhold til skjebnen, både sin egen og andres. Dette vil jeg si er ett av hovedtemaene i romanen. Jeg kommer til å gå nærmere inn på hvordan og hvorfor skjebnen og skjebnetro spiller så stor rolle i hovedkarakteren, Nazneens liv.

De to sitatene viser også til to ulike måter å forstå skjebnen på. Det første sitatet av den russiske forfatteren Ivan Turgenev henleder tanken på at skjebnen er altomfattende og styrer alt. Det er bare menneskers selvopptatthet og uvitenhet som står i veien for at mennesket selv skal kunne se skjebnen som ’guides each of us – sternly, remorselessly’. Det andre sitatet hentet fra filosofen Heraklit, gir et syn på skjebnen som noe som er avhengig av mennesket selv, utfallet av skjebnen blir bestemt av menneskets karakter. I et slikt syn på skjebnen blir menneskets natur og personlighet avgjørende for hvilken skjebne de får. I et slikt tilfelle vil for eksempel også kjønn bli skjebne. Begge disse sitatene er representative for karakterenes og romanens holdning til skjebnen.

Jeg vil begynne med å avklare og forklare min bruk av ordet skjebne og skjebnen. Romanen bruker ordene ”fate” og ”destiny”, betydningen av disse to skiller ikke og betyr det samme, skjebne.¹⁴ Jeg bruker ordet skjebne i ulike sammenhenger og vil derfor forklare min bruk av ordet. Jeg skiller mellom skjebne i ubestemt form, og skjebnen i bestemt form. Skjebnen i bestemt form bruker jeg i sammenhenger hvor det er snakk om en spesiell skjebne det refereres til som i uttrykket; ’ det må være skjebnen.’ I dette ligger en forestilling om noe uavvendelig men samtidig tilfeldig. Den andre måten å bruke uttrykket skjebnen på er for eksempel å si kjønn er skjebne. Dette er en talemåte som ikke innebærer samme skjebnetro, men viser til et slags sosialt mønster som gjerne går i arv gjennom generasjoner.

¹⁴ S. 91 og S.134 *Engelsk ordbok*. Kunnskapsforlaget. 1993

Brick Lane er en roman som tar opp flere temaer. Ett av temaene er skjebnen og skjebnetro. I romanen dukker det opp en helt spesiell skjebnehistorie, Nazneens egen 'How You Were Left To Your Fate'. Fra hun var liten har denne historien fulgt henne gjennom tykt og tynt, og idet moren og Hasina er borte fra livet hennes har hun kun skjebnehistorien igjen. Denne historien definerer Nazneen, den gir henne en følelse av hvem hun er og hvor hun kommer fra. For Nazneen er skjebnen hennes mer enn bare skjebnen som alle har et forhold til, hun har sin egen private skjebnehistorie. Denne følger henne hvor enn hun går og når livet hennes tar til i London settes denne troen på skjebnen på prøve. Nazneen har ikke bare arvet sin helt spesielle skjebne historie fra moren hun har også arvet morens tradisjonelle kjønnsrolle syn som sammenflettet med skjebne historien ikke er så lett å skille fra hverandre. Denne problematikken med å skille skjebne som i fatalisme og skjebne som i kjønn er hva jeg vil se nærmere på i de to følgende avsnittene.

3.1.1. Identitet knyttet til skjebne og skjebneforestillinger

I dette avsnittet ønsker jeg å se på Nazneens identitet og hennes forståelse av seg selv. Jeg vil se på hvordan hun går fra en tradisjonell tilværelsen til en mer moderne tilværelse og hvordan hun forholder seg til morens lærdom gjennom hennes utvikling og søken etter seg selv. Fatalismen står sterkt i *Brick Lane*. Grunntanken hos Nazneen er skjebnetroen. Fatalismen innebærer en tro på at alle hendelser i verden, både naturlige og menneskelige er forutbestemte og underlagt sin blinde skjebne.¹⁵

Jeg bruker begrepet skjebnen på to ulike måter. Jeg bruker skjebnen som i Nazneens fatalistiske holdning til livet som hun får gjennom anekdoten om How You Were Left To Your Fate. Jeg bruker også skjebnen om hvordan kvinnenes livsmønster i romanen er underlagt for eksempel en skjebne. Slik for eksempel kjønn blir skjebne. Begge disse to mener jeg henger sammen i Nazneens forståelse av seg selv og hvordan hun ser på sin rolle i sitt eget liv.

Nazneen går fra en tradisjonell tilværelse i landsbyen til mer moderne preget omgivelser i London. I begynnelsen av livet er Nazneens fellesskap er sentrert rundt søsteren Hasina og moren Rupban. De lever en åpen tilværelse i samspill med resten av landsbyen. Følelsen av hvem hun er og hvor hun kommer fra, er knyttet opp til familien og landsbyen. Nazneen lever tett sammen med moren og suger til seg lærdommen fra moren og tantene. Noe av det første Nazneen lærer er hvor viktig det er å ikke forvente noe av livet. Dersom man ikke forventer noe av livet blir man heller ikke skuffet.

' I don't want anything from this life,' she said. ' I ask for nothing. I expect nothing.' Hasina jumped up and down at that. ' If you ask for nothing, you might get nothing!' But she had proven her mother's point. ' How can I be disappointed?' It made sense to Nazneen (s.102).

Nazneen tar til seg all kunnskapen moren fører videre til henne. Hun godtar og forstår hva moren prøver å formidle videre til døtrene. Hun prøver å skåne dem på sine måte ved å oppfordre dem som kvinner til å ikke ha forventninger til livet. Nazneen som allerede gjennom sitt forhold til skjebnehistorien sin har innfunnet seg med sin maktesløshet i livet forstår budskapet. For henne er det logisk og ikke forvente noe av livet, det er utenfor hennes rekkevidde uansett. Hasina som ikke har samme tilknytning til sin skjebne (som i en egen skjebnehistorie) forstår ikke morens advarsler og strider imot logikken om å ikke ha noen

¹⁵ *Filosofileksikon*. 1996, S.160

forventninger til livet. Innledningsvis i romanen blir forskjellene på de to søstrene skissert opp. Nazneen er det alvorlige og høytidelig barnet, hun lytter alvorlig og bokstavelig til morens lærdom og stiller ingen spørsmål ved morens oppfordringer. Bildet som tegnes av Hasina er ganske annerledes. Hun beskrives som "...her beauty was becoming almost unbearable to look at...Hasina...listened to on one..."(s.16). Hasina er den som gjør opprør mot morens oppfordringer og går imot sin skjebne. Hun går imot den skjebnen som hun tradisjonelt er forventet å få. Hun rømmer fra landsbyen og rømmer slik også fra skjebnen som er planlagt for henne, å bli giftet bort. Her er det et skille mellom troen på skjebnen som noe man ikke kan kontrollere og skjebnen som noe som er bestemt og staket ut på forhånd (gjennom tradisjon og sosiale mønstre).

Nazneens identitet og følelse av et selv er sterkt knyttet til moren Rupban, søsteren Hasina og historien om Hvordan Hun Ble Overlatt Til Sin Skjebne. Denne skjebnehistorien tar unge Nazneen alvorlig:

" Not once did Nazneen question the logic of the story How You Were Left To Your Fate. Indeed she was grateful for her mother's quiet courage... So when Rupban advised her to be still in her heart and mind, to accept the Grace of God, to treat life with the same indifference with which it would treat her, Nazneen listened closely..." (S.15).

Nazneen har vokst opp med morens gjentatte oppfordring om å være likegyldig til livet, ikke ha noen forventninger og innse sin plikt; vente og lide i stillhet. Gjennom historien om skjebnen og hvordan den understreker Rupbans poeng, om å passivere seg selv, det er ikke noe man kan gjøre, skjebnen bestemmer alt, gir hun også Nazneen en følelse av å være en del av noe større enn henne selv, noe hun ikke har kontroll over. Det er denne samhørigheten til skjebnen på et personlig plan som gjør Nazneens forhold til skjebnen annerledes enn for eksempel søsteren Hasina. Nazneen selvoppfatning henger gjennom store deler av romanen sammen med skjebnen. Hun er ikke hel uten den, og ved å gi den et eget "navn", Historien Om Hvordan Du Ble Overlatt Til Din Skjebne, blir den enda mer virkelighetsnær og spesiell og hennes egen. Det som er spesielt med denne skjebnehistorien til Nazneen er at den også er knyttet til troen på gud og guds vilje. Moren Rupban sørger for gjennom å koble skjebnehistorien til Nazneen sammen med troen på guds vilje, at datteren ikke vil stille spørsmål ved hennes skjebne, eller morens rolle i datterens kamp for å overleve.

På side 16 begynner endringene i Nazneens liv, søsteren Hasina rømmer fra landsbyen sammen med nevøen til sagbruk eieren og faren, Hamid vokter dag og natt hjemmet med en øks i tilfelle hans "whore-pig daughter" skulle komme hjem igjen. I dette avsnittet er ikke

Rupban representert i teksten. Hun nevnes ikke og er sannsynligvis på dette tidspunktet død. Det går imidlertid ikke frem av teksten der og da, men hennes manglende tilstedeværelse tyder på dette. Kort tid etter Hasinas flukt, kommer oppbruddet, faren har funnet mannen hun skal giftes bort til. "...her father asked if she would like to see a photograph of the man she would marry the following month" (s.16). Nazneen skal giftes bort til en mann dobbelt så gammel som henne. Dette tyder på at faren som nå er alene etter Rupbans bortgang, ikke tar sjansen på at enda en datter rømmer av kjærlighet og gjør skam på ham. Han kvitter seg med sin byrde, sin datter. "Abba had not said goodbye. She thought he would come in the morning, before they went to Dhaka, to the airport. But when she rose, he had already gone to the fields" (s.24). For Nazneen er det ingenting tilbake etter Hasina rømte og moren er død, hun har ingen igjen bortsett fra lærdommen fra moren og skjebnen. Det finnes ingen alternativ rolle for henne hjemme sammen med faren "...being a wife or a mother are the only possible roles available for many Indian women... 'Women as persons do not belong to any system except in a role. Essentially they are outsiders'" (Grace2004:176). Nazneen befinner seg i et midt- i –mellom stadiet. Hun passer ikke inn lengre, familien er oppløst og hun som ugift kvinne har ingen tilhørighet i landsbysamfunnet. Hamid følger tradisjonene og gifter bort datteren, nå vil hun kunne tre inn i sin tiltenkte rolle, rollen som kone og mor i London.

Narrasjonen gjør så et hopp i tid og sted og idet narrasjonen igjen når opp igjen med Nazneen befinner hun seg i London og hennes perspektiv blir det dominerende i resten av romanen. Dette spranget i tid og sted blir markert med en overskrift; Tower Hamlets, London, 1985. Idet narrasjonen når opp igjen med Nazneen har hun tilbrakt seks måneder i London. Hennes perspektiv vises gjennom fri indirekte tanke og tale; "Every morning before she opened her eyes she thought, *if I were the wishing type, I know what I would wish*" (s.18). Romanen er preget av en fri indirekte diskurs, hvor det er et tredjepersonspreg over narrasjonen. Nazneen er den eneste av karakterene leseren får en viss direkte tilgang til og uten innblanding fra Nazneen selv. Det er gjennom hennes observasjoner leseren får tilgang på hennes blikk på seg selv og hennes blikk på de andre karakterene. I det narrasjonen tar til igjen i London, prøver Nazneen å tilpasse seg sine tradisjonelle tiltenkte roller, som kone og mor. I begynnelsen er hennes tilværelse lukket og begrenset til husets (leilighetens) fire vegger. Hun har en hverdag sentrert rundt huslige gjøremål og den sosiale kontakten får hun gjennom besøk av de andre kvinnene (konene) på området og gjennom ektemannen, Chanu. I begynnelsen går det tydelig frem at Nazneen føler seg alene og fremmed i forhold til omgivelsene. Kontrastene er store mellom livet hun forlot hjemme i landsbyen og det livet hun forventes å leve innen boligområdet. Det er gjennom drømmene og illusjonene

(dagdrømmer) fortiden i landsbyen dukker opp. Nazneen drømmer om omgivelsene/livet i Gouripur:

She looked out across jade- green rice fields and swam in the cool dark lake. She walked arm- in-arm to school with Hasina, and skipped part of the way and fell and they dusted their knees with their hands. And the mynah birds called from the trees, and the goats fretted by, and the big sad water buffaloes passed like a funeral (S.21).

Drømmene er i sterk kontrast til hva hun observerte fra vinduet litt tidligere:

The tattoo lady was always there when Nazneen looked out across the dead grass and broken paving stones to the block opposite. Most of the flats that closed three sides of a square had net curtains and the life behind was all shapes and shadows...It was hot and the sun fell on the metal window frames and glared off the glass...The sign screwed to the brickwork was in stiff English capitals and the curlicues beneath were Bengali. No dumping. No parking. No ball games...The breeze on Nazneen's face was thick with the smell from the overflowing communal bins (S.17-18).

Kontrastene mellom de to stedene viser i begynnelsen av romanen hvor mistilpasset og fremmed Nazneen blir i en kommunal blokkleilighet. Hennes fremmedhet blir fremhevet av blikket som stadig venders innover og tilbake til fortiden. Dette innvendige fokuset gjør at Nazneens indre følelsesliv blir det egentlige hovedfokuset både for Nazneen og leseren. Det er gjennom hennes kamp med sine egne følelser og tanker den egentlige handlingen og utviklingen i romanen finner sted.

Nazneen begrenses av sin tilhørighet til et hjemland, sin oppløste familie hun har måtte forlate og historien om hvordan hun ble overlatt til sin egen skjebne. Denne begrensingen holder henne innestengt på flere måter. Den begrenser hennes frihet til det offentlige rom i samspill med Chanus forbud. Hun gjør som moren og skjebnen har lært henne, hun venter i stillhet. Hun drømmer i stedet om friheten hun hadde i landsbyen, sammen med søsteren. Slik holdes landsbylivet og fortiden sammen med søsteren i live og blir til tider mer reell for Nazneen enn omgivelsene rundt henne. Tilhørigheten til skjebnen og morens formaninger holder Nazneen vendt innover seg selv, hun blir innestengt i seg selv og sine tanker. Hun klarer ikke å dele sine bekymringer eller motstridende tanker om morens lærdom med noen andre, slik blir hun fanget inni seg selv. Følelsen av å være bundet til fortiden og forholdet Nazneen har utviklet til skjebnen fører også til konflikter i familieforholdet. Idet kapittel 8 starter og Nazneen og Chanu har fått to døtre, blir det tydelig at Nazneen dras mellom sine roller. Hun dras mellom forholdet hun gjennom sin passivitet har utviklet til ektemannen og døtrene som krever at hun handler. Hun dras også mellom forpliktelsene hun føler ovenfor familien og lysten hun får på livet hun utvikler gjennom

forholdet med Karim. Hun opplever at det blir stilt krav til henne på alle kanter. Jeg kommer til å følge opp hvordan problemene knyttet til skjebnen og hvordan hun oppnår forløsningen fra skjebnen i det følgende avsnittet.

3.1.2. Skjebnen som problem og forløsningen fra skjebnen

Skjebneforestillingen og skjebnen er de to aspektene av Nazneens oppdragelse og identitetsfølelse hun ikke klarer å skille seg fra eller skille fra hverandre. Skjebneforestillingen har hun blitt knyttet til gjennom historien om hennes fødsel og hvordan skjebnen bestemte at hun skulle leve. Den andre skjebnen ligger i hennes kjønn og hvordan kjønn bestemmer utfallet av skjebnen. Det jeg ønsker å vise er hvordan Rupban gjennom sine oppfordringer til døtrene prøvde å forberede dem på sin skjebne som kvinner og hvordan det er dette som holder Nazneen tilbake når hun står ovenfor valgene; å følge skjebnen eller ta sitt eget valg og bryte med skjebnen, i dobbel forstand.

Rupban prøver gjennom Nazneens skjebnehistorie og gjennom sine gjentatte oppfordringer til sine døtre om å vente og lide i stillhet, å forberede døtrene på deres roller som kvinner og skjebnen som ligger i å være kvinne. Nazneen får fra hun er liten høre fra moren at som kvinne stiller man ingen spørsmål, man lider i stillhet og man godtar hva skjebnen har i bakhånd for en. ”We must not stand in the way of Fate. Whatever happens, I accept it. And my child must not waste any energy fighting against Fate” (s.14). Historien om skjebnen er ikke bare en videreføring av skjebnetroen det er også en leksjon i det å være kvinne og en kvinnes rolle. Rupban lærer Nazneen å akseptere at hun som kvinne er maktesløs, hennes rolle er å akseptere hva livet gir henne. ”Just wait and see, that’s all we can do” (s.46). Allerede gjennom anekdoten om hennes fødsel får skjebnen er dobbel betydning. Det er skjebnen som i fatalismen anekdoten fører med seg og det er skjebnen som ligger implisitt i Rupbans rolle i avgjørelsen om å overlate Nazneen til hennes skjebne. I denne rollen som den som ikke kjemper imot hva skjebnen har bestemt ligger den skjebnen en kvinnes kjønn er underlagt. Nazneen er altså fra fødselen underlagt sitt kjønns skjebne. Denne skjebnen innebærer en passiv holdning til livet og en manglende evne/ vilje til å handle. Rupban viser sin manglende handling når Nazneen blir født: ”The baby lives, but she is weak...two routes you can follow...take her...to a hospital...This is very expensive. You will have to sell your jewellery. Or you can just see what fate will do” (s.13) Jordmoren, Banesa gir Nazneens mor Rupban to valg: Hun kan velge å handle og få babyen på sykehus, dette koster penger, eller hun kan vent og se hva skjebnen vil gjøre med babyen. Rupban blir stilt til veggen og står mellom to valg; å velge å handle eller å velge å ikke handle. Rupban velger å ikke handle. Dette valget om å ikke handle og ta med babyen på sykehuset er begynnelsen på Rupbans lærdom. Hun som kvinne står ikke noen posisjon til og gjør en forskjell. Hun som kvinne kan ikke ta avgjørelsen som vil kunne påvirke utfallet av datterens liv. I stedet for å

gjøre noe aktivt, selge smykkene sine og sørge for at babyen kommer på sykehuset. Forsikrer Rupban seg gjennom å ikke handle og la skjebnen rå. Slike vil hun ikke kunne klandres for utfallet av situasjonen i noe tilfelle. Det er skjebnen som bestemmer utfallet. Denne manglende handlingen og hvordan man som kvinner er fratatt sin posisjon til å handle gjennom skjebnen som ligger i kjønnnet vil følges opp videre senere i dette avsnittet.

Nazneens barndom og oppvekst er preget av å være dominert av kvinner og deres forhold til livet. I løpet av barndomsårene blir Nazneen mer og mer nysgjerrig på hvorfor kvinnene og moren lider så fælt, hva er grunnen til all denne lidelsen? Hun overhører en samtale mellom moren og tanten og hun snapper opp at problemet har noe å gjøre med å være kvinne:

...Nazneen listened, breathing quietly and hoping that if they forgot about her they might reveal the source of their woes. It was something to do with being a woman, of that she was sure. When she was a woman she would find out. She looked forward to that day. She longed to be enriched by this hardship, to cast off her childish baggy pants and long shirt and begin to wear this suffering that was as rich, and layered and deeply coloured as the saris which enfolded Amma's troubled bones (s.103).

Nazneen lengter etter å tre inne i de voksnes roller, hun lengter etter å forstå lidelsen som ligger i å være en kvinne. Hun ser opp til moren sin og identifiserer kvinnerollen og kvinneskikkelsen med morens visdom og lidelse. Denne visdommen og lidelsen Rupban og kvinnene omgir seg med bunner i problemer med kjønnsroller, videreføringen av tradisjoner sammenflettet med troen på skjebnen. Av samtalen Rupban fører med søsteren sin går det frem hvorfor tanten er kommet på besøk og hva som er årsaken til hennes lidelse:

'We are just women what can we do?' 'They know it. That's why they act as they do.'... 'I told him I will not go back.'... 'If he carries on this way, that's it.' 'You said that last time as well.' 'What else can I do?' (s.103).

Tanten er kommet på grunn av ektemannes oppførsel. Det går ikke klart frem av teksten hva det er ektemannen har gjort, men hennes rolle som kvinne gjør henne maktesløs. Hun har ingen andre muligheter enn å gjøre som Rupban: "We will suffer in silence"(s.102). I likhet med søsteren har også Rupban problemer og konflikter i sitt ekteskap med Hamid. " 'Your mother is a saint,' said Abba. 'Don't forget that she comes from a family of saints.' He got up and walked away, and he held himself straighter than any man. He did not come back for three days" (s.80). Nazneen spør moren hvor faren går hen når han forsvinner i flere dager av gangen, moren svarer Nazneen: " 'If God wanted us to ask questions, he would have made us men'" (s.80.) I denne tradisjonelle livsførselen stiller man ingen spørsmål som kvinne/jente får Nazneen høre av moren sin når hun stiller spørsmålet;

hvor blir faren, Hamid av når han forsvinner i flere dager uten at noen hører noe fra ham. Faren gir ingen svar bortsett fra å kaller Rupban en helgen. Rupban gir ikke Nazneen noen svar på hvor faren blir av når han forsvinner. Hun gir Nazneen det eneste svaret hun kan. Det er ikke hennes rolle som kvinne å stille spørsmål. De som kvinner skal ikke stille spørsmål ved menns atferd. Deres rolle er å godta alt livet kaster til dem. Rupban gir her Nazneen noe av den viktigste lærdommen hennes rolle som kvinne innebærer. Hun er bærer av verdier og holdninger som føres videre fra mor til datter gjennom subtile oppfordringer om å ikke stille spørsmål. I dette svaret Rupban gir Nazneen ligger hovedproblemet og hovedårsaken til morens lidelser. Hun er gjennom sin rolle som mor og kvinne underlagt sin skjebne, som er å følge tradisjonene og ikke vise følelser eller stille spørsmål. Hennes eneste måte å vise følelser på er gjennom å vente, lide og gråte

Denne helgenstatusen Hamid referer til når han kaller sin kone en helgen er også en del av overføringen av tradisjonelle verdier og holdninger. Han påpeker ovenfor Nazneen at moren kommer fra en familie av helgener og at det må hun ikke glemme. Dette kan tolkes på to måter med tanke på videreføringen av tradisjoner og roller gjennom kjønn og skjebne. Faren Hamid refererer til Rupbans rolle som kvinne, hun er tradisjonelt bundet og fører videre hva hun ble lært opp til da hun var liten. En kvinnes rolle er hellig i sin status som kvinne og mor. Daphne Grace undersøker blant annet i *The Woman In The Muslim Mask* fra 2004 hvordan kvinner passiveres og fratras makt gjennom nettopp denne helliggjøringen av hennes rolle og status som kvinne: "...women in Indian culture are silenced and distanced from power by having their 'sacred' role defined as to wait in silence at home" (s.161). Denne definisjonen som kvinnen som hellig og taus, henger sammen med overbevisningen om hvordan en "god kvinne" oppfører seg. Strengt koder for oppførsel og livsførsel fanger kvinnen mellom hennes rolle som helgen og hennes rolle som hustru. Idealet om å være en helgen er ikke forenelig med det seksuelle aspektet av ekteskapet. Det kan sammenlignes med det freudianske hore og madonna komplekset mannen har til kvinnen. Samtidig som Hamid (og Rupban selv) plasserer Rupban oppe på en pidestall og definerer hennes rolle som en helgen og mor, begrenser det deres forhold og hennes mulighet til å tre ut av denne bestemte rollen. Hamid forsvinner i flere dager av gangen, det går ikke klart frem av teksten med en gang hvor han blir av når han forsvinner, men det ligger implisert at han forsvinner til andre damer for å få tilfredstilt det seksuelle behovet han ikke får dekket hjemme hos sin hellige kone. Dette avdekkes av Nazneen idet hun husker tilbake på hvor kort tid etter morens død, hennes nye stemor dukket opp og plutselig forsvant igjen: "After a mourning period, Abba took another wife. She appeared suddenly out of nowhere and Abba said, 'This is your new

mother,' four weeks later, just as suddenly, she went. She was never mentioned again.” (s.46) Senere i teksten kommer det frem i et brev fra Hasina at alle i landsbyen visste at Hamid truet Rupban med å ta til seg enda en kone: ” He go to other women. He want to take a other wife but she give treat to kill own self. My husband tell me. Everyone know it but us.”(s.156) I det freudianske hore og madonna komplekset en mann utvikler til kvinnen ligger ideen om at mannen, i dette tilfellet Hamid, utvikler et nærmest moderlig forholdt til sin kone. Rupban som kommer fra en familie av helgener, blir slik i tråd med sin arv, en hellig kvinne som ikke forbindes med det skitne og seksuelle. Hun som i sin egenskap av kvinnelighet er forbundet med det hellige kan slik ikke bli objektet for hans attrå og seksuelle behov.

Often the wife begins to be seen as a mother to the husband- a Madonna figure- and thus not a possible object of sexual attraction. For this reason, in the mind of the sufferer love and sex cannot be mixed, and the man is reluctant to have sexual relations with his wife, for that, he thinks unconsciously, would be incest. He will reserve sexuality for “bad” or “dirty” women, and will not develop normal feelings or love in these relationships. (Wikipedia)¹⁶

Faren rømmer fra Rupban og hennes hellige status for å få tilfredstilt sine behov med kvinner han ikke har en moderlig og hellig forestilling om. Han vil ta en kone til som ikke vil være forbundet med det hellige for å kunne få tilfredstilt sitt seksuelle behov. Rupban truer så Hamid med å ta sitt eget liv om han tar en kone til. Når Rupban dør, går Hamid til det skrittet at han tar med seg hjem en av kvinnene han har hatt et forhold til. Dette varer ikke lenge nettopp fordi hun som er forbundet med det skitne og seksuelle ikke vil kunne tre inn i den hellige rollen som Nazneen og Hasinas mor. Den moderlige rollen er ikke forenelig med det seksuelt attråverdige. Denne helliggjøringen av kvinnenens rolle blir ført videre via moren og Hamids oppfordring til Nazneen om å alltid huske at hennes mor kom fra en familie av helgener. Slik forplanter rollen kvinnen har som hellig morsskikkelse seg til Nazneen og følger henne videre i hennes ekteskap med Chanu. I Nazneen og Chanus ekteskap eksisterer det nesten ingen form for intimitet og fysisk kontakt. Dette blir nesten ikke skildret i det hele tatt, bortsett fra i kapittel 6 i romanen hvor tiden de tilbringer på sykehuset glir over i en form for intimitet. Nazneen har nesten et slags moderlig forhold til Chanu. Han blir aldri skildret med seksuelle undertoner eller gjennom hennes blick på hans kropp på en seksuell måte, slik hun senere gjør med Karim. Deres forhold er i likhet med Rupban og Hamids ekteskap basert på ulike roller de er forventet å tre inn i idet de inngår et ekteskap. Nazneen forventes å tre inn

¹⁶ Hentet fra internett: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Madonna-whore_complex

i rollen som god kone og Chanu forventes å være forsørger og beskytte familien sin. Disse forventede rollene skaper etter hvert konflikter i ekteskapet og konflikt innad i Nazneen.¹⁷ Nazneens selvpersepsjon er i begynnelsen av hennes tid i London sterkt knyttet til moren og søsteren. Moren dukker opp i narrasjonen gjennom Nazneens tilbake blikk på barndommen og gjennom Nazneens drømmer, både i våken og ikke våken tilstand. Det er denne nære tilknytningen og forbindelsen til moren som gjør at skjebnen og rollen skjebnen fører med seg blir en så stor del av Nazneens liv også etter at hun har forlatt Bangladesh. Nazneens følelse av et selv har blitt dannet gjennom hennes tilhørighet til landsbyen og livet der. Hennes selvpersepsjon er skapt gjennom hennes omgang med moren Rupban og søsteren Hasina. Men i det Nazneen begynner å venne seg til livet i London og minnene om landsbyen kun dukker opp i drømme, begynner hennes selvpersepsjon å endres. Hun endrer sitt bilde på seg selv gjennom forholdet hun utvikler til Karim, gjennom vennskapet hun får med Razia, gjennom det beskyttende instinktet hun føler ovenfor familien sin, men også gjennom brevene hun mottar fra søsteren. Nazneens selvpersepsjon begynner å endre seg i det hun oppdager mysteriet som ligger i det å være kvinne. Mysteriet hun higer etter å vite når hun var barn. Mysteriet som moren gjennom sine oppfordringer og advarsler prøvde å formidle til Nazneen, at som kvinne er din skjebne allerede lagt.

Det er dette problematiske forholdt mellom skjebnen som følge av hvilket kjønn man blir født som og skjebnen som i at man er underlagt noe uvilkårlig og større enn en selv som er problemet for Nazneen. Hun klarer ikke skille mellom skjebnen som er en følge av tradisjoner og videreført via generasjoner og skjebnen som i noe man ikke har kontroll over. Hun ser ikke at Rupbans oppfordringer om å overlate alt til skjebnen henger sammen med hennes rolle og skjebne som kvinne.

I begynnelsen lar hun seg roe ned og beroliges av tanken på morens lærdom og tryggheten hun føler ved å overlate alt til skjebnen og Gud. Nazneen utsettes etter hvert for ulike ytre faktorer som skaper indre uro. Hun mottar gjennom hele romanen brev fra Hasina, disse brevene gjør Nazneen urolig og bekymret for søsteren. Nazneen forteller ikke Chanu direkte om sine bekymringer men tar opp spørsmålet om han ikke kan reise til Dhaka for å finne henne. Chanu på sin side, som ikke en handlingens mann svarer:

'Well...yes I could go. I could go and walk around the streets and ask for her. "Have you seen my wife's sister? She just ran away from her husband, and she sent us this address: Dhaka." I'm sure it would not take long to find her. Perhaps one or twp lifetimes...I shall go to Dhaka and pluck her up from the streets and bring her back to

¹⁷ Forholdet mellom Nazneen og Chanu ble tatt opp i kapitlet tidligere.

live with us. On the way I could pick up the rest of your family and we could make a little Gouripur right here. Is that what you have in mind?' (s.62).

Nazneens spørsmål og urolighet blir ikke tatt seriøs av Chanu. Han ser bare problemene og vinkler det for Nazneen slik at hun vil se hvor håpløs situasjonen er. Hans løsning på problemet er: "Sometimes we just have to wait and see. Sometimes that is all we can do" (s.63). For Nazneen som har vokst opp med morens formaninger om å vente og se, provoseres av hans manglende vilje og evne til å handle. Han i sin rolle som mann, har mulighetene til å hjelpe søsteren hennes, slik hun i sin rolle som kvinne ikke kan. Nazneen begynner et opprør mot Chanu og hans forbud og manglende evne til å handle. Dette opprøret er også å treffe Razia. Selv om Chanu ikke har forbudt henne å treffe Razia påpeker han at hun er ikke ansett som en respektabel person i fellesskapet. For Nazneen blir forholdet mellom å sitte og vente, eller å gjøre som Razia og Hasina, ta skjebnen i egne hender en konflikt.

"It was her place to sit and wait. Even if the tornado was heading directly towards her. For her, there was nothing else to be done. Nothing else God wanted her to do. Sometimes she wanted to get up and run. Most of the time she did not want to run, but neither did she want to sit still. How difficult it was, this business of sitting still. But there was nothing really to complain of. There was Chanu, who was kind and never beat her. There was Raqib. And there was this shapeless, nameless thing that crawled across her shoulders and nested in her hair and poisoned her lungs, that made her both restless and listless." (s.102)

Denne konflikten inne i Nazneen mellom å vente og handle varer gjennom mesteparten av romanen. Hun holdes tilbake fra å handle av sin mors oppfordringer og hennes tro på skjebnen og Gud. Samtidig så utløser morsrollen for Nazneen en trang til å handle. Trangen til å beskytte barna sine er en viktig faktor til Nazneens konflikt med moren og sin egen fatalisme. Under episoden hvor sønnen ligger på sykehuset, slites Nazneen mellom trangen hun føler til å handle og gjøre noe for sønnen, mot hva hun har lært av moren og sin egen forhistorie, å overlate alt til skjebnen.

She put her hand on Raqib's forehead. Just for the feel of him. To give him strength. Although, of course, only God gave strength. Whatever she did, only God decided. God knows everything...She thought about it. No, all she had done for Raqib was nothing. God decided. She thought about How You Were Left To Tour Fate. See it made no difference. Amma did nothing to save her. And she lived. It was in God hands (s.135)

Nazneen opplever på sykehuset for første gang følelsen av å ha kjempet og gjort en innsats for å redde sønnen. "What made her so happy?...I fought for him...Not accepting. Fighting...Fate. Fate business" (s.142) Hun kjenner for første gang hvor lykkelig hun selv

føler seg fordi hun har stått imot og ikke akseptert at hennes rolle er å sitte og vente. Men Nazneens skyldfølelse sitter for dypt i henne. Hun rammes av skyldfølelse fordi hun har satt seg opp mot sønnens skjebne og slike jaget døden videre:

Suddenly the thought came to her that she had killed Razia's husband. Raqib was meant to die, but she had forced Death away. Death was forced to choose again. Be gone from me! She shouted. Be gone! Back to hell, where you belong. And with these words, banished the jinn that had danced briefly, spitefully, through the room and into her head (s.143)

Når Nazneen kommer tilbake til sykehuset for å være sammen med sønnen, får hun vite at han er død. Denne døden følger Nazneen gjennom resten av romanen. Idet leseren får vite at sønnen er død sluttet kapittelet og neste kapittel tar til i Dhaka gjennom Hasinas brev. Når narrasjonen er tilbake igjen i London i kapittel 8 har tiden gått og Nazneen og Chanu har to døtre. Det samme morsinstinktet Nazneen følte for Raqib, føler hun også for døtrene, men denne gangen er hun mer bevisst på skjebnen og hvor farlig det er å kjempe imot skjebnen. Likevel dras Nazneen mellom sine roller som hustru og mor og som Nazneen som individ i enda større grad enn i de tidligere kapitlene. Hun befinner seg plutselig fanget i en situasjon hvor hun drar i alle retninger. Hun føler seg fanger mellom sin oppdragelse som flink pike og god mor og mellom påvirkningen hun har fått utenfra gjennom sitt forhold til Karim og sitt vennskap med Razia. Nazneen befinner seg i noe Daphne Grace i *The Woman In The Muslim Mask* kaller "in-between-times": "...describes the situation of women in India as being 'in-between times, living in a 'vacuum' between past and the present, between tradition and modernity..." (Grace, 2004:167)

Nazneen befinner seg i dette vakuuemet hvor hun ikke finner seg til rette i sin tildelte rolle gjennom skjebnen moren har overført til henne eller i sin rolle som morsfigur, hvor døtrene krever at hun handler på deres vegne. Hun står mellom det tradisjonelle som moren gav henne og det moderne som døtrene krever av henne.

Etter Chanus avgjørelse om å returnere hjem slites Nazneen også mellom døtrenes krav til hennes og hennes lojalitetsfølelse til ektemannen. Døtrene krever at hun stiller opp for dem og beroliger dem ang flyttingen til Dhaka. Nazneen prøver å berolige dem med det hun lærte av sin mor: "'We just have to wait and see' ... 'We don't know what God has in His mind.'" Nazneen merker at dette ikke hjelper, døtrene vil vite at hun er på deres side og ikke vil la Chanu ta dem med til et land de ikke har noe forhold til. Nazneen står mellom to valg, hun kan gjøre det riktige for døtrene og bli igjen i London eller hun kan gjøre det riktige ovenfor Chanu og bli med til Dhaka. "For one dizzying moment she was flushed with power:

she would make it right for the girls. It strained her insides, as she would vomit. And, then, just as quickly, it left her.” (s.216) På spørsmålet fra Bibi om hun vil reise, gir Nazneen dem hennes skjebne historie til svar. ”Shahana called to her. ’You didn’t answer. It wasn’t an answer. ‘It was my answer,’ said Nazneen.”(s.217)

Nazneen må også ta stilling til hva hun skal gjøre med forholdet hun har til Karim. Nazneen tøyer det til det ytterste med å ta en beslutning og til slutt får hun et sammenbrudd. ” She was back on the tightrope that stretched between her husband and her children, and this time the wind was high and tormenting. And there was Karim “ (s.321). Sammenbruddet settes i gang av Rupban og hennes hjem søking av datteren. Hun dukker opp i det Nazneen dras mellom å følge sin skjebne og overlate alt til gud, eller å lage sin egen skjebne og velge utfallet selv. Rupban dukker opp og forteller Nazneen:

’When you were a little girl, you used to ask me, ”Amma, why do you cry?” My, baby, do you know now? She began to weep, and blew her nose on the end of her sari. ‘This is what women have to bear. Once, when you were a little girl, you could hardly wait to find out...It’s easy. You just have to endure’(s.322).

Nazneen får et sammenbrudd og våkner ikke opp igjen før flere dager senere. Når hun våkner opp igjen er Chanu for første gang klar over hennes rolle innad i familien. Han begynner å omtale henne i tredjeperson og er opptatt av at hun må følge doktorens ordre. Doktor Azad har foreskrevet hvile for Nazneen. ”’Stay in bed,’ Dr. Azad told Nazneen.’As long as you can manage. Call me if you start to feel bad again; I can prescribe something to calm you’ (s.327). Chanu protesterer på dette: “’Nonsense,’ said Chanu . ‘My wife is very, very calm. No one is more calm than my wife. She has nothing to get excited about’ (s.328). Begge mennene foreskriver hvile som det viktigste for Nazneen. Ingen tar opp spørsmålet hvorfor hun fikk et sammenbrudd. Problemet hun har er ikke eksisterende i deres hverdag og liv. De spør ikke i frykt for at det kan være noe de selv må ordne opp i. Chanu ser ikke sin egne skyld i sammenbruddet hennes og ser ikke problemet knyttet til hans bilde på Nazneen som den flinke konen uten problemer. Sammenbruddet fører til en endring i Nazneen. Hun begynner for første gang å si imot Chanu, høyt og tydelig ikke bare gjennom indre monologer. ”’She doesn’t seem to be listening.’ ’Oh, yes she is,’ said Nazneen, ‘she is listening but she is not obeying’” (s.341). Striden fortsetter innvendig hos Nazneen. De ytre forholdene blir ikke bedre og døtrene legger et større press på henne om å gjøre et valg på deres vegne. De er ikke lengre fornøyd med Nazneens unnvikende svar om å vente og se. “’Wait and bloody see,’ she cried. ‘How long have you waited? What have you seen? What about if this little memsahib is

sick of it? What are you going to do about that?'"(s.458). Nazneen prøver å finne svarene selv, men klare ikke å frigjøre seg fra sin skjebnetanke og skjebnen hun er underlagt som kvinne. Nazneen gjør noe hun ikke har gjort før, hun åpner seg for Razia og fortelle om situasjonen med Karim og hvordan han vil at hun skal bli igjen i London og gifte seg med ham. Razia spør Nazneen: "'But do you want this? Nazneen svarer: 'Everything goes against it. Family, duty, everything.'...Razia..'In love,' she said. 'It is the English style'" (s.428).

Det som egentlig ligger til grunn for Nazneens manglende evne til å ta en beslutning eller å begå en handling vises gjennom den siste gangen morens gjenferd kommer til henne i en drøm. Nazneen drømmer at hun spør moren hva hun skal gjøre med situasjonen. Rupban svarer henne:

'Your son. You seem to have forgotten him.'... 'Now let me remind you of a few things. When your son...was lying in that hospital I heard every word you said.'... 'You thought it was you who had the power. You thought you could keep him alive. You decided you would be the one to choose.'... 'When you stood between your son and his Fate, you robbed him of any chance.'... 'Now say this to yourself, and say it out loud, "I killed my son. I killed my son"' (S.432).

Denne drømmen illustrerer hva som hindrer Nazneen å ta en beslutning eller å handle. Hun lærte gjennom sønnens død at en skal ikke betvile sin mors råd eller visdom og man skal aldri stå i veien for skjebnen. Nazneen tynges av skyldfølelse over sønnens død. Hun trodde hun kunne redde ham gjennom sine handlinger og gi han styrke. Her ligger Nazneens problem. Hun er redd for å handle igjen og slik stå i veien for døtrenes skjebne, slik hun gjorde for sønnen.

Chanu er til slutt den som formulerer Nazneens situasjon og indre konflikt best:

"When the imam speaks, it is not word of God. Does he speak true? It is easier to believe than not believe. Just think about gossip. The things our mothers told us, that fill our bones like marrow. We learned them before we learned to question'" (s.422).

Nazneen må frigjøre seg fra moren og morens lærdom før hun kan bevege seg videre og ta en avgjørelse. Frigjørelsen kommer på slutten av kapittel 19 i form av et brev fra Hasina:

Amma always say we are women what can we do? If she here now i know what she say i know it too well. But I am not like her. Waiting around. Suffering around. She wrong. So many ways. At the end she act. She who think all path is close for her. She take the only one forbidden. (s.434) May Allah forgive her. It is she who leave. May Allah show His Mercy onto her. She see no other way. (s.436)

Kapittel 20 åpner med en beskrivelse av brevet:

”The paper was pale blue and light as a baby’s breath...Nazneen curled her fingers. She pinched along the creases and clapped the letter between her palms. There was no escape...she tucked it into the drawstring of her underskirt at the place where she had pleated her sari. The plane left tomorrow and she would not be on it” (s.437).

Brevet fra Hasina gir Nazneen svar på hendelsen rundt morens dødsfall. Hasina var vitne til hendelsen. Hun har sittet på hemmeligheten i alle disse årene. Moren gjorde det uttenkelige, hun tok sitt eget liv. Denne informasjonen gir Nazneen friheten hun trengte fra morens lærdom og hjem søkelse. Rupban ble selv fanget i sin skjebne som kvinne og hellig skikkelse. Hun som hadde ventet og ventet hele livet og aldri forventet noe fra livet, klarte ikke holde ut i sin rolle lengre. Hun valgte den eneste veien hun så ut av situasjonen. Rupban valgte til slutt den forbudte vei for en Muslim i stedet for å miste sin rolle som en helgen og fornædres gjennom å dele sin ektemann med en annen kvinne. Denne handlingen forteller Nazneen at det i umulige situasjoner finnes et rom for å handle og at hun må handle for å overleve som kvinne og rollemodell for sine døtre. Den innvendige striden Nazneen hele tiden har kjempet imot forløses idet hun mottar brevet fra Hasina. Brevet gir henne det siste hun trengte for å kunne gi slipp på sin arvede kvinnerolle. Det gir henne frihet fra hennes skjebne som hun gjennom tradisjoner hadde måttet overføre til sine døtre. Vissheten om at moren til slutt gjorde det utenkelige mot sin tro og gud, viser hvor dypt og hvor grodd fast noen sosiale mønstre blir gjennom utallige repetisjoner og gjentakelser. Det bli gjentatt til det til slutt er en ubøyelig sannhet. For Nazneen blir morens selvmord en befrielse fra morens gjenferd som jager henne i både drømmer og i våken tilstand. Hun frigjøres også fra sin dårlige samvittighet over sønnens død. Brevet som hun tar med seg inntil huden under sarien vil gi henne styrken hun trenger til å handle. Brevet fra Hasina blir en slags amulett. En amulett som vil få henne til å klare å gjennomføre det hun vet at hun må gjøre.

3.2. Fellesskapet og Kvinnefellesskapet

I dette kapitlet er det dannelsen av ”the community”, her i oppgaven omtalt og oversatt til fellesskapet som er hovedtemaet. Det er dannelsen av dette fellesskapet og betydningen det får i romanen som er hovedfokuset i dette kapitlet. Det såkalte kvinnefellesskapet eksisterer som en undergruppe til fellesskapet i romanen.

Dette kvinnefellesskapet er en del av det store fellesskapet, men jeg velger å dele dem opp i to grupper fordi det i romanen eksisterer et fellesskap hvor man som kvinne eller kone blir tatt opp/introduseres av andre kvinner, mens medlemskapet i fellesskapet kommer ”naturlig”. Dette skillet mellom det vanlige fellesskapet og kvinnefellesskapet er viktig å ta med for å forstå hvordan kvinnene på boligområdet finner sin plass og fungerer som aktører innenfor et fellesskap som i utgangspunktet består av menn. Dannelsen og medlemskapet til dette fellesskapet skjer ikke så naturlig som det virker i romanen. Fellesskapet dannes når det oppstår en samling av immigranter med samme bakgrunn og hjemland rundt om i de kommunale boligkompleksene. Denne tilhørigheten til et hjemland de har forlatt resulterer for mange i hva Dr. Azad kaller: ” I call it Going Home Syndrome” (s.32).

”They don’t ever really leave home. Their bodies are here but their hearts are back there. And anyway, look how they live: just recreating the villages here”(s.32). Dette ”dra hjem syndromet” resulterer i romanen i en dannelse av et ”community”.

Fellesskapet i *Brick Lane* er ingen unntak og består av beboerne rundt boligkomplekset Tower Hamlets og i området rundt gaten Brick Lane. Beboerne skaper seg ikke bevisst et fellesskap men søker trygghet og bygger opp sosiale strukturer rundt dem som både gir trygghet og kontroll. Disse sosiale strukturene fungerer som er sikkerhetsnett som fanger opp uakseptabel adferd og holder medlemmene under kontroll.

I følge sosial psykologen Tajfel(1978) kan man skille mellom tre komponenter i et gruppefellesskap: Den kognitive, den evaluerende og den følelsesmessige. Den kognitive omhandler viten om at man tilhører en gruppe/ gruppefellesskap. Den evaluerende er antagelser om positive og negative verdier/konnotasjoner til et gruppemedlemskap. Den følelsesmessige delen er følelser knyttet til eller mot gruppen og til andre som har et forhold til gruppen.¹⁸ Forholdet mellom disse sosiale komponentene er komplekse og varierende. Jessica Jacobson bruker Tajfel i sin undersøkelse ”*Islam In Transition*” fra 1998 for å forklare sitt bruk av begrepet identitet/ sosial identitet. ” For Tajfel, social identity is, then, ’that part

¹⁸ Jacobson, Jessica: *Islam In Transition*. 1998. S.10

of an individual's self-concept which derives from his knowledge of his membership of a social group (or groups) together with the value and emotional significance attached to that membership' (1978:63) (Jacobson 1998:10)¹⁹ Karakterene i *Brick Lane* er alle bevisste på at de tilhører et gruppefellesskap. Fellesskapet består i romanen av både menn og kvinner og deres barn. Chanu uttrykker dannelsen og nødvendigheten av fellesskapet slik:

'...most of the people here are from Sylthtis. They all stick together because they are from the same district. They know each other from the villages, and they come to Tower Hamlets and they think they are back in the village...' and when they jump ship and scuttle over here, then in a sense they are home again...' (S.28).

Det som er interessant med Chanus observasjon er at han ikke ser seg selv som endel av denne etableringen av hva han kaller, 'å gjenskape landsbyen'. Han lager en distanse mellom 'de' og han selv. Han fortsetter videre til Nazneen: "...these people are peasants. Uneducated. Illiterate. Close-minded. Without ambition.'...' I don't look down on them, but what can you do? If a man has ever only ever driven a rickshaw and never in his life held a book in his hand, then what can you expect from him?'" (S.28) Chanu har likevel et forhold til fellesskapet og er endel av det selv om han påpeker distansen mellom ham og dem. Han påpeker hva "de" gjør:

*'Three point five people to one room. That's the council statistic,' Chanu told Nazneen. 'All crammed together. They can't stop having children, or they bring over all their relatives and pack them in like little fish in a tin. It's a Tower Hamlets official statistic: three point five Bangladeshis to one room' (s.49).*²⁰

Chanu benytter seg av/skylder på fellesskapet når han ikke vil bli satt til veggs med spørsmål om hvorfor han selv er med på å opprettholde/ formidle videre gamle tradisjoner og konvensjoner. Han skylder på 'de andre', 'de uten utdanning'. Idet Nazneen tar opp spørsmålet om å gå ut av leiligheten svarer Chanu: "'Why should you go out?' said Chanu. 'If you go out, ten people will say,'I saw her walking on the street.'" And I will look like a fool. Personally I don't mind if you go out but these people are so ignorant. What can you do?'" (S.45). Selv om Chanu distanserer seg fra de andre, frykter han folkesnakket like mye som de andre medlemmene. Han sørger også for å opprettholde/bevare de samme strukturene som i utgangspunktet burde stride imot hans utdanning. Chanu i likhet med mange av de andre karakterene har mye følelser bundet opp i gamle tradisjoner og konvensjoner. Den

¹⁹ Original kursiv utheving.

²⁰ Original kursiv utheving.

største frykten for gruppen er muligheten for å miste eller måtte gi opp deres kultur til fordel for den britiske kulturen.

Fellesskapet skapes og opprettholdes gjennom å holde en felles front mot en ”felles fiende.” Denne felles fienden er de hvite, altså britene og deres levemåte. De forenes i opposisjon mot, her i romanen, majoriteten. Fellesskapet blir en minoritetsgruppe som lever av og overlever gjennom nettopp sin eksistens i mindretall. Gruppefellesskapet i *Brick Lane* opprettholdes og kjemper for sin eksistens gjennom frykten for å bli fratatt sin kulturelle identitet. Gruppen gjør sitt beste for å kunne bevare seg som en homogen enhet og tolererer bare enten eller. Man er enten en del av fellesskapet eller imot fellesskapet. Disse grensene går for eksempel på ta til seg vestlige verdier eller symboler, som klær, væremåte, språk osv. Fellesskapet overlever først og fremst gjennom å formidle ett felles prosjekt gruppen kan samles og enes om. Dette prosjektet er i *Brick Lane* deres frykt for å bli utradert av vestlige verdier og normer og tvinges til å gi avkall på sin kulturelle identitet. For karakterene som er en del av fellesskapet, er det både det felles prosjektet og tryggheten som gjør at de identifiserer seg med gruppen og er lojale. Denne tilhørigheten til et hjemland de har forlatt resulterer for mange i hva Dr. Azad kaller: ”I call it Going Home Syndrome” (s.32). ”They don’t ever really leave home. Their bodies are here but their hearts are back there. And anyway, look how they live: just recreating the villages here.”(s.32) Dette “dra hjem syndromet” resulterer i romanen i en dannelse av et ‘community’.

Det er imidlertid en forskjell mellom kjønnene i romanen. Menn og kvinner lever relativt atskilte liv, hvor kvinnene stort sett holder seg innenfor hjemmet og boligkomplekset. Mens mennene er i en mye større grad basert utenfor hjemmet. Nå er *Brick Lane* en roman basert på et kvinnelig perspektiv og skildrer for det meste kvinnene og deres forhold til hovedpersonen. Så det er gjennom det kvinnelige perspektivet forholdet mellom de mannlige og kvinnelige karakterene presenteres. I romanen er imidlertid dette skillet mellom menn og kvinner viktig for å kunne se hvor stor forskjell det er mellom kjønnenes mulighet til å velge. De mannlige karakterene som har muligheten til å bevege seg fritt mellom den offentlige sfæren og den private sfæren lever ikke under samme press som kvinnene utsettes for gjennom å tilhøre fellesskapet. Fellesskapets kontroll er stort sett å holde kontroll over kvinnene og barna til en viss grad. Det utøves streng kontroll over kvinnenes bevegelsesfrihet og deres sosiale grenser voktes nøye. Dersom grensene overskrides er det i kvinnenes tilfelle en mye større fare for familien og ektemannens ære og rykte. Dersom kvinnene bryter grensene er det ille for hele familien fordi kvinnene er i utgangspunktet ment å være bærere

av tradisjonelle verdier og opprettholde sin status som ideal konen spesielt utenfor husets fire vegger.

”...transgression of the minority community’s boundaries by females is perceived by the older generation as much greater threat to the survival of the group and its values, or of individual family within the group” (Jacobson,1998:61).

Kvinnenes overskridelse av grensene anses som en trussel fordi gruppen er avhengig av kvinner for å kunne vokse og reprodusere seg. De er også avhengige av å kunne ha kvinnene under kontroll slik at de fører videre de tradisjonene og verdiene gruppen ser på som nødvendige for å overleve og kunne opprettholde sin status.

I Kapittel 3 tøyler Nazneen grensene ved å forlater leiligheten med ett bestemt mål, å bevege seg utenfor boligkomplekset alene. Hun begynner å overskride grensene og utforsker også sine egne grenser ved å tre ut fra den trygge, huslige, private sfæren. På side 54 står det: ” Nazneen pulled the end of her sari over her head.” Denne lille biten av tekst informasjon leseren får idet Nazneen er på vei ut, viser at hun til tross for sitt opprør og planer om å tre ut i det offentlige rom, er Nazneen fortsatt opptatt av å dekke seg til. Hun etablerer en viss distanse mellom seg selv og omgivelsene ved å skjule seg selv men samtidig ha muligheten til å observere. Hun skjuler seg under sarien og slik glir hun lettere inn i mengden. Denne tildekkingen skjer også for å kunne bevege seg mer fritt utenfor ’det aksepterte’ området uten å bli sett av de andre beboerne på området og rapportert videre.

Betydningen av å dekke seg til kan sees på flere måter. Nazneen velger selv å dekke seg til i møtet med noe som for henne er ukjent, og gjennom handlingen å dekke seg til, føler hun at hun har kontroll over situasjonen. Hun kan se hele dem, men de kan ikke se ’hele’ henne. ”...they were not aware of her...They could not see her any more than she could see God...she enjoyed this thought.”(S.56) Hun liker følelsen av å kunne se uten å bli sett selv. Sarien gir Nazneen en usynlighet i samfunnet utenfor boligkomplekset. I et samfunn hvor klær skaper folk, er Nazneens sari og tildekkede hode et signal om ubetydelighet. ”...unless she did something, waved a gun, halted the traffic, they would not see her.”(S.56) Ingen legger merke til henne på gaten, hun er ikke synlig, hun er tildekket. I *The Woman In The Muslim Mask* av Daphne Grace får sløret ulike symbol funksjoner. Ett av disse er: ” Veiling the face is also the overt symbolism of an inner masking of emotions.”(Grace, 2004:168) Symbol funksjonen sløret får er å skjule følelser. Nazneen prøver å skjule sin nysgjerrighet, og sitt ønske om å forstå omverdenen. Hun skjuler seg for å få et glimt av den verdenen Chanu hver dag drar til og den verdenen søsteren befinner seg i. Betydningen av å dekke seg til blir også et bilde på hvordan Nazneen er klar over og frykter konsekvensene av å bevege seg ute alene.

Hun har trosset forbudet mot å gå ut og tildekkingen fungerer som et dekke, et dekke hvor hun ikke vil bli gjenkjent så lett. Angsten for å bli oppdaget og støte på ektemannen kommer snikende, hun klarer ikke frigjøre seg fra angsten: ” Chanu might be walking towards her now. He could be behind her. She turned round and bumped into a man carrying a plastic cup of hot tea that spilled on her arm.” (S.60)

Ironisk nok er det frykten for å støte på ektemannen det som gjør at hun ender i en situasjon hvor hun ytrer sitt først Engelske ord til en fremmed mann på gaten. ”She had spoken in English, to a stranger and she had been understood and acknowledged.” (S.61)

Plutselig er ikke Nazneen så usynlig som hun synes å være: ” Someone tapped her on the shoulder...A brown-faced man...He said something. Nazneen recognized Hindi when she heard it..he tried again in Urdu...He spoke in English this time. His eyes looked huge behind the lenses...”(S.60) Mannen med det brune ansiktet er den eneste som tar kontakt med Nazneen i løpet av den tiden hun er ute på gaten. For ham er hun ikke usynlig, hun er veldig godt synlig ikledd den rosa sarien sin ute på gaten i det offentlige rom. Mannen med det brune fjeset blir et symbol på hvordan hun aldri befinner seg ute av syne, noen vil alltid kunne se henne. Hun blir observert ” his eyes looked huge behind the lenses” uansett hvor hun befinner seg. Trusselen om å bli sett av noen fra fellesskapet hvor Nazneen tilhører, er en overhengende trussel når hun beveger seg ute alene eller utenfor området hvor de andre kvinnene befinner seg.

Denne trusselen om å være under observasjon og frykten for å bli rapportert videre er en av de viktigste grunnene til at kvinnene og gruppefellesskapet overholder grensene som er med på å holde gruppen sammen og under kontroll. Denne frykten følges opp i neste avsnitt om kvinnefellesskapet i London.

3.2.1 Kvinnefellesskapet i London og Mrs. Islam

Kvinnefellesskapet som er en undergruppe til fellesskapet består av kvinnene rundt om i de kommunale boligene på området. Dette kvinnefellesskapet dannes av en nødvendighet og i tråd med gamle tradisjoner om at kvinner og menn lever et offentlig liv atskilt. (Purdah)

”Islamistenes viktigste anliggende er ikke at alle kvinners plass er i hjemmet. Men at de to kjønn er adskilt i den offentlige sfæren. Alt må legges til rette for at den direkte kontakten mellom kvinner og menn blir redusert til et minimum”(Vogt, 1995:237).

Situasjonen i *Brick Lane* når det kommer til Islam og religion er ikke så tydelig. Noen av karakterene har et nært forhold til religion mens andre igjen ikke har det. Den tradisjonelle troen og viktigheten av å overholde purdah er ikke konsekvent gjennomført blant karakterene i *Brick Lane*, og heller ikke noe det refereres ofte til, men troen på å holde kjønnene atskilt virker som grunnsteinen i både dannelsen og behovet for et kvinnefellesskap.

Det blir også i dette kapitlet brukt betegnelse; offentlig og privat sfære som har blitt nevnt innledningsvis i oppgaven. Selv om dette er beregnet på det borgerlige samfunn og beskriver forskjellen mellom det offentlig og ofte mannlige rom kontra det private og kvinnelige rom, så passer betegnelsen bra på delingen mellom kjønnene og hvilke rom de tilhører. For eksempel er det offentlig rom i *Brick Lane* forbeholdt menn, de kvinnelige karakteren må i utgangspunktet ha tillatelse til å bevege seg utenfor det private rom. Betegnelsen passer også i forhold til hvordan oppgaver/gjøremål er fordelt mellom kjønnene. De mannlige karakterene forholder seg til den offentlige sfæren gjennom arbeid og sosialisering utenfor den private sfæren. Kvinnene beveger seg (i utgangspunktet) ikke utenfor den private sfæren og har ansvaret for hjem og barn. De sosialiseres gjennom forholdet de etablerer til de andre kvinnene i samme situasjon og boligkompleks. Kvinnene kan forlate leiligheten sammen med ektemannen eller i følge med et annet familiemedlem, eller i følge med en av de eldre og respekterte.

Kvinnefellesskapet ledes an av den respektable Mrs. Islam ” Mrs. Islam was the first person who called on Nazneen , in those few first days when her head was still spinning...Mrs. Islam was deemed by Chanu to be ‘respectable’...Not many people were ‘respectable’ to be called upon” (s.28). Det som skjer her er en rekruttering, hvor Mrs. Islam sjekker ut den nyankomne og inkluderer henne i kvinnefellesskapet. Gjennom å bli kalt inn til Mrs. Islam vet også Chanu at Nazneen er innenfor blant kvinnene og vet at ‘de’ vil kunne sette henne inn i de gjeldende sosiale konvensjonene og reglene. Dette vises på side 26 hvor Mrs. Islam og Razia blir introdusert i teksten. Det banker på døren og inn kommer Mrs. Islam

og Razia, den første replikken vi får fra Mrs. Islam er:” ’No one is saying it to his face’, Mrs. Islam was telling Razia Iqbal, ’but everyone is saying it behind his back...’”(s.26). Det første møtet leseren får med de to kvinnene er midt i en sladder samtale. Begge damene påpeker at de ikke liker sladder, ”I Don’t like that kind of gossip”(s.26) sier Mrs.Islam i etterkant av åpningsreplikken, hvor Razia etterpå er raskt ute med å påpeke: ” ’Spreading rumours is our national pastime’ ...’What is it they are saying this time? If I hear it from someone else I can set them straight about everything’” (s.26). Begge kvinnene er raske med å påpeke at de ikke farer med sladder og hvordan ”de andre” og “alle” sier det, de gjentar det bare for å kunne avkrefte det for andre og forteller ikke videre noe de andre ikke vet. ”I don’t tell anything that isn’t known already’” (s.28).

Denne scenen med de tre kvinnene gir et innblikk i hvordan hverdagen til kvinnene innefor komplekset utarter seg. Gjennom besøket får Nazneen en rask oppdatering på siste nytt og hvem ryktene går om for øyeblikket, men både hun og Razia får en implisitt advarsel av Mrs.Islam om hva som galt med å ta seg arbeid utenfor hjemmet og hva utfallet kan være: ” ’Going out to work?’ ...What has happened to Jorina’s husband? ’Nothing has happened to Jorina’s husband,’ said Mrs. Islam...the words left her mouth like bullets...’The husband is working but still she cannot fill her stomach. In Bangladesh one salary can feed twelve, but Jorina cannot fill her stomach’” (s.29). Her dukker det opp en endring i Mrs.Islams dialog, tidligere i samtalen påpeker hun at det hun forteller har hun hørt gjennom andre, men denne informasjonen hun deler om Jorina, kommer rett fra henne og det er hennes eget syn hun deler med de to andre. Denne endringen gjør beskjeden klar: hun som er en respektabel kvinne, og det eldste overhodet innen kvinnefellesskapet, synes ikke det er greit at kvinner tar seg arbeid utenfor hjemmet. Litt senere gir hun årsaken til hvorfor det ikke er akseptert:

”Mixing with all sorts: Turkish, English, Jewish...I am not old-fashioned,’ said Mrs.Islam. ’I don’t wear burkha. I keep purdah in my mind, which is the most important thing...But if you mix with all these people, even if they are good people, you have to give up your culture to accept theirs. That’s how it is’” (s.29).

Mrs. Islam er opptatt av to ting: holde kvinnene under kontroll og bevare fellesskapet som en homogen gruppe. Både Nazneen og Razia er avhengig av å få tilgang på informasjonen Mrs. Islam sitter inne med, de trenger den for å kunne ’ ta temperaturen’ innenfor fellesskapet. Gjennom Mrs. Islams nedsettende prat om Jorina og hennes valg om å starte å jobbe, får de vite hva som først og fremst skjer men også Mrs. Islams holdning til situasjonen og hva som vil bli spredd videre til alle de andre medlemmene av fellesskapet. Forholdet til både fellesskapet og kvinnefellesskapet er som et tveegget sverd for

medlemmene. De er avhengige av å beholde plassen sin, for unngå 'å bli snakket om' og kunne beholde tryggheten enheten tilbyr. Samtidig så er de klar over at denne tryggheten kan snus om og rettes mot dem. Denne sladrings er typisk for kvinnenes måte å spre informasjon på, men det er også den mest effektive formen for kontroll også innen det store fellesskapet. Kontrollen brukes først og fremst for å kunne holde kvinnene under oppsikt og sørge for at ingen overskrider grensene og trer ut i den ytre verden alene.

Daphne Grace siterer i *The Woman In The Muslin Mask*, Homi.K. Bhabha i en analyse av en roman som omhandler en indisk kvinnes mulighet til å kunne tre inn i det ytre verden, og vekk fra purdaen. Hun kunne slik blitt symbolet på den "nye kvinnen", med utdannelse og frihet, men hun ødelegges av møtet med politikk og seksuell oppvåkning i den ytre verden. "Homi Bhabha regards this episode as analogous to the *Unheimlich*, the uncanny: from a masculinist perspective again 'outside the home' equates with 'out of control'." (Grace 2004:163) Grace bruker her Bhabha for å vise hvordan fra et mannlige perspektiv blir utenfor hjemmet synonymt med ute av kontroll.

I *Brick Lane* regjerer det både innenfor fellesskapet og kvinnefellesskapet en frykt for hva som vil skje dersom kvinnene begynner å vandre fritt rundt utenfor området uten at det rapporteres videre og spres gjennom sladrings. Kvinnene i fellesskapet lever i en lukket, nesten forseglet tilværelse. De mottar lite impulser utenfor komplekset og fellesskapet de tilhører. Poenget Bhabha kommer med i sin tolkning hvor 'utenfor hjemmet' blir synonymt med 'ute av kontroll', viser frykten som er en av de grunnleggende grunnene til at kvinnene holdes under så streng kontroll. Nemlig frykten for hva de vil finne på i møtet med for mye frihet. Dette innebærer en forståelse av kvinnen som noe som må kontrolleres og voktes. "...modern western influences were kept away from them, not by threats but by keeping alive Indian model of behaviour,'...(Grace 2004:169). Kvinnene kontrolleres nettopp gjennom sin isolasjon og begrensede påvirkning utenfra. Gjennom å holde kvinnene innenfor et visst område og begrense deres kontakt med det vestlige samfunnet, holdes tradisjonene og den regjerende normen for hvordan kvinner bør oppføre seg i live. Innenfor det fiktive universet i *Brick Lane* er Mrs. Islam den største og mest fryktede pådriveren for å opprettholde kontrollen over kvinnene, selv om hun er kvinne selv. Mrs. Islam sitter med et hemmelig våpen mot hele fellesskapet ikke bare mot kvinnene. For det første har hun bygd seg opp en anerkjennelse og respektabilitet gjennom sine 30 år i London." She comes from a good family...very respectable. Her husband owned a big business: import-export" (s.82). Det svirrer også rykter om Mrs. Islam og hennes rolle i fellesskapet. På side 29 undrer Nazneen seg over hvordan Mrs. Islam kan beholde sin status som respektabel siden hun tydelig omgås

alle: ” Nazneen wondered about Mrs. Islam. If she knew everybody’s business then she must mix with everybody, peasant or not. And still she was respectable” (s.28-29). I denne observasjonen Nazneen gjør ligger Mrs. Islams hemmelighet og styrke. Hun styrker sin posisjon gjennom å vite alt om alle og slik kunne utnytte det i sin favør. Mrs. Islam har også forstått at den beste måten å herske på er å splitte kvinnene gjennom å la dem sladre om hverandre og stenge hverandre ute fra fellesskapet. Gjennom å spre rykter om en kvinne til de andre kvinnene sørger Mrs. Islam for at sladderer blir en kontroll form, et slags selvopprettholdende justis som regulerer seg selv gjennom kvinnes utfrysning av hverandre etter tur.

Innefor det fiktive universet i *Brick Lane* består kvinnefellesskapet i London av den eldste og respektable Mrs. Islam, Nazneen, Razia, Nazma, Jorina, Sorupa og Hanufa. Disse kvinneskikkelsene dukker opp i små biroller. Deres funksjon er å vise gjennom ulike kvinneskikkelser hvordan et fellesskap kan holde kontrollen over så mange medlemmer gjennom å bruke dem mot seg selv. Kvinnene sprer sladder om hverandre og gir slik også et innblikk i en hverdag og et fellesskap som er lukket og forseglet for blikk utenfra. Gjennom sladderer får leseren et innblikk i rykter om voldelige ektemenn, tvangsekteskap, selvmord og overgrep. Disse ryktene gir kvinnene informasjon om hverandre, men de utveksler sjelden tanker og følelser med hverandre. Nazneen og Razia utvikler etter hvert et nært forhold og Nazneen begynner å åpne seg mer og mer for Razia, men holder likevel tilbake sine bekymringer og tvil om sitt liv og forholdet hun utvikler til Karim.

They did not speak of him. It was not possible. With all those secrets behind them, how easy it was to talk...the fast flushing gush of new gossip...their various moans and complaints...always family...And now the river had met a dam, built out of truth and knowledge and need. These things had stopped up their mouths. (s.394)

Hun holder også tilbake informasjonen og mistanken hun får angående narkotika misbruket til Razias sønn. I perioden hvor Nazneen har et forhold til Karin, mistenker hun de andre kvinnene for å vite om det, men hun lufter aldri sine mistanker og ingen av kvinnene spør henne om forholdet. Daphne Grace i *The Woman In The Muslin Mask* tematiserer hvordan kvinner på det indiske subkontinentet er lært opp til å skjule følelsene sine. Grace viser gjennom sine analyser innen postkolonial litteratur hvordan de gamle tradisjonene om bruken av slør og overholdelsen av purdah, har blitt et symbol på å skjule følelsene sine. I *Islams Hus* av Kari Vogt fra 1995 siterer hun fra koranen et utdrag om hvorfor kvinnen ikke uttaler seg om privatlivet i offentligheten: ” Menn er kvinners formynder på grunn av det som Gud har utstyrt noen av dere med fremfor andre, og på grunn av de utgifter de bærer. Derfor skal

rettskafne kvinner være lydige og bevare det som er hemmelig, fordi Gud ønsker det bevart” (Vogt, 1995:143-144) Vogt forklarer at i frasen ”å bevare det som er hemmelig” ligger forståelsen av kvinner og menn ikke skal uttale seg om detaljer i privat livet (Vogt, 1995:144). Denne tolkingen av ”å bevare det som er hemmelig” kan sees i sammenheng med kvinnens tilbakeholdenhet og problemene de har med å dele noe personlig med hverandre. De sladrer og gjenforteller alt de hører med deler sjelden personlig informasjon.

Innen kvinnefellesskapet i *Brick Lane* er det Razia som er utbryteren.²¹ Hun er den av karakterene som ser hva som driver fellesskapet og hvordan det opprettholdes gjennom sladder. Hun representerer for Nazneen det alternative synet på fellesskapet og hvordan all sladder kan gi et feil bilde av situasjonen:

’We love to gossip. This is the Bengali sport...’Listen. Jorina’s children are no better or worse than the rest. Whatever trouble they’re in; they’re not the only ones. When I walked across the estate today, I saw a gang of boys- fifteen, sixteen years old- fighting. I called out to them but they shouted abuse at me. Only a few years ago they would never speak like that to their elders. It’s the way things are going’ (s.126).

Razia advarer Nazneen om hvordan hun blir observert ute dersom hun holder seg i området rundt boligkomplekset. Hun råder Nazneen til å ikke handle på lokale supermarkeder men gå til de store og upersonlige britiske, hvor ingen legger merke til henne. Slik vil hun unngå å bli snakket om dersom hun beveger seg utenfor boligkomplekset. Razia som får rollen som utbryteren av kvinnefellesskapet begynner sin løsrivelse fra kontrollen ved å gi videre informasjon om Mrs. Islam til Nazneen. Nazneen vil i begynnelsen ikke høre på det og avfeier Razia. Razia fortsetter og viser til at hun har informasjonen fra en av kvinnene innefor fellesskapet. ”It is not gossip. It is the truth...’the woman is a usurer”” (s.128). Nazneen tror fortsatt ikke på Razia, hun klarer ikke skille informasjon fra sladder lengre. Den konstante sladringen har tatt overhånd og hun vet ikke lenger hva hun skal tro på. Razia fortsetter: ”’I’m not joking...’if you don’t believe me, ask Amina. Ask her what interest she is paying. Thirty-three per cent””(s.128) Ryktene om Mrs. Islam gjelder også om hennes to sønner: “’Amina could not make the last payment. If she doesn’t come up with it next time, plus extra interest as punishment, the sons will break her arm””(s.129) Idet sannheten går opp for Nazneen spør hun Razia hvem som vet om hva Mrs. Islam driver med svare Razia: “’Some people. Perhaps many people. They are all hypocrites. That’s the thing about our community. All *sinking, sinking drinking water*”” (s.129).²² Razia understreker et viktig poeng. Fellesskapet handler

²¹ Razia som karakter vil komme i avsnittet og den postmoderne identitet.

²² Original utheving.

ikke nødvendigvis til alles fordel og beste. Fellesskapet som gruppe tjener på å ha Mrs. Islam som pengeutlåner og kontrollinstans. Frykten for henne blir dobbel, hun fryktes å grunn av sine trusler om å la sønnene brette armer og ben om det ikke betales tilbake på tiden og hun truer kvinnene med hva som kan skje med dem om de vender seg bort fra fellesskapet og lever slik de hvite gjør:

'The white people...they all do what they want. It's nobody's business. If a child is screaming because it is being beaten, they just close the door and the windows. They might make a complaint about the noise. But the child is not their business, even if it is being beaten to death. They do what they want. It is a private matter. Everything is a private matter. That is how the white people live' (s.88-89).

Mrs. Islam truer Nazneen med hva som kan skje dersom hun ikke følger reglene om åpenhet innenfor fellesskapet. Hun vil bli stående utenfor alene uten hjelp fra gruppen. Hun vil bli regnet som hvit av fellesskapet.

Noen av problemene knyttet til den postmoderne identitet er den overfokuserte/ overdrevne forståelsen i det tjuende og tjuetførste århundre, at individer kan velge og vrake fritt mellom de eksisterende elementene og slik sette sammen sin egen identitet.²³ Jacobson påpeker i sitt studie at det innenfor alle samfunnslag alltid vil finnes de som føler behov for å være i opposisjon til de eksisterende normene for hvem de er/skal være. Denne gruppen i opposisjon vil selv i en viss grad selv kunne tøy/velge grensene innenfor de multikulturelle sosiale gruppene hvor de selv vil finne sin tilhørighet. Mens gruppen som ikke har noe behov for å utfordre den sosiale gruppen de tilhører, kan bevege seg i motsatt retning og jobber hardere for å bevare tradisjonelle verdier og identitetsfølelsen, det utvikler seg nesten til en romantisering av gamle tider.(Jacobson 1998:24) Denne romantiseringen av de gamle tradisjonelle verdiene og normene er en del av drivkraften bak fellesskapet og også innen kvinnefellesskapet. Jacobson nevner en referanse til sosial teoretikeren Zygmunt Bauman og et fenomen han kaller: "Neo-tribes."²⁴ "... that postmodernity, the age of contingency, für sich, of self- conscious contingency, is also the age of community: of the lust for community, search for community, invention of community, imagining community" (Bauman 1991:246)²⁵

Det oppstår i London innenfor fellesskapet en forestilling om hvordan et fellesskap grunnlagt på gamle tradisjoner og verdier vil kunne hindre at medlemmene vil adoptere

²³ sitert fritt fra J.J: Islam In Transition. 1998.S.23

²⁴ Dette er hentet fra Jacobson, hvor hun har brukt et sitat fra Zygmunt Bauman (1991:24)

²⁵ Denne er hentet fra Jacobson: *Islam In Transition*, 1998. S.24.

vestlige verdier og holdninger. Samtidig så faller en etter en av kvinnene i fellesskapet i unåde fordi de på ett eller annet tidspunkt velger å tøyne grensene fellesskapet har satt.

Kvinnene er like opptatt som restene av fellesskapet å bevare og opprettholde gamle tradisjoner og verdier. Deres tilværelse i London er preget av en romantisering av forholdene de forlot i hjemlandet. Kvinnefellesskapet i London bærer preg av en forherligelse av hjemlandet og forholdene de levde under der. På side 389 møter Nazneen og Razia to av de andre kvinnene på handlekur. Nazma og Sorupa klager over den dårlige kvaliteten på tomater og påpeker at i Bangladesh ville man ikke få lov til å selge slike råtne tomater. Det interessante med samtalen er hvordan begge de to kvinnene referer til landsby lovene som ikke går gjennom rettsystemet, som det ideelle. ”The people would take the affair in their own hand. One or two good thrashings is all you need. Is simple. Is quick. Is effectiv.”(s.389). Sorupa sier seg enig med Nazma: “Is the best system. Best up the scoundrel on the double. No bribes to pay, no waiting around for police and lawyer”(s.389). På side 267 beskriver Hasina i et brev til Nazneen hvordan forholdene i hjemlandet har kommet ut av kontroll:

Something horrible has happen...two men came out from the Islami bank and when they walk a few step...five six bang and they both fall down...two men in suits...robbing the body and jump straight away on motorbike. Only a few yards they go and crowd blocking the way...Hundreds people come...mens pull robbers from bike and they beat with fist and foot...then motorbike petrol tank is open and they set light...robbers...lie there burn on ground...(s.267)

Hasinas brev setter kvinnefellesskapets ønsker og romantisering av hjemlandet i et annet lys. Hasina lever i den virkeligheten de prøver å opprettholde og forherlige i London. Nazneen og leseren får slike presentert Hasinas brev som et motstykke og kontrast til en standard de prøver å etterleve i London.

Mrs. Islam er klar over at kvinnene nå bosatte i London i mye større grad enn hjemme i Bangladesh har ’identity options’²⁶, hvor de selv i større grad kan påvirke og velge hva og hvor de har sin identitetsfølelse og dermed også sin lojalitet. Hun er redd for at gruppen skal svekkes og dermed føre til at hun kan miste sin autoritet innen fellesskapet. Derfor er det viktig for henne og opprettholde frykten for ekskludering fra samholdet slik at hun kan få beholde sin status og lukrative geskjeft.

Kvinnefellesskapet får mot slutten av romanen et latterlig skjær. Nesten alle kvinnene har på ett eller annet tidspunkt falt i unåde blant gruppen og vært stengt ute og sladret om:

Only recently Hanufa had been frozen out when it was discovered she had been attending a massage course. It was un-Islamic behaviour and, apparently, the imam at

²⁶ Dette uttrykket er hentet fra Jacobson: *Islam In Transition*. 1998:11

the Jamma Masjid had preached against that very thing. Hanufa protested that it was a woman-only course and that she was practising for the sake of her husband who suffered with a bad back. (s.391)

Kvinnene blir sladret om og sladrer om hverandre etter tur. Det skal ikke mye til før gruppen forteller det videre til hverandre og denne gjenfortellingen igjen skaper en ny indre gruppe. Slik at det oppstår innenfor selve kvinnefellesskapet en ny gruppe bestående av de som vet det og forteller det videre mot den det gjenfortelles om. Det er det samme prinsippet som skaper det store fellesskapet, man etablerer en felles fiende som man kjemper mot. I kvinnefellesskapets tilfelle gjelder det å holde seg innenfor sladre kretsen og være en dominerende part. Slike minsker risikoen for å selv havne utenfor gruppen og bli den de vender ryggen. Karakterene i romanen har et ulikt og varierende syn på fellesskapet og deres forhold til det. Nazneen endrer etter hvert sine følelser knyttet til fellesskapet og frykten Mrs. Islam sprer. Etter vennskapet med Razia blir frykten for fellesskapets sanksjoner mindre. Nazneens indre konflikt som får sin forløsning gjennom avsløringen og frigjørelsen fra morens hjemsøking gjør at hun også til slutt er den som tar et oppgjør med kvinnefellesskapets overhode, Mrs. Islam.

Nazneen og Razia opplever begge to å bli utestengt blant de andre kvinnene. Razia stenges ute på grunn av sin sønns narkotika misbruk, som ingen informerer henne om, samt hennes nye orientering mot det britiske. Nazneen blir sladret om på grunn av hennes forhold til Karim, dette er det heller ingen som tar opp med henne, men Nazneen skjønner at de andre kvinnene vet om forholdet. Nazneen som gjennom å ha fått vite sannheten om morens død, frigjøres fra sin passive rolle går til kamp mot sladringen og Mrs. Islam. Hun er den eneste innefor fellesskapet de andre kvinnene ikke sladrer om, bortsett fra Razia. "The only thing that people did not talk about was this: the moneylending" (s.443). Nazneen først prosjekt etter at hun har lest brevet fra søsteren, er å oppsøke Mrs. Islam for å nekte henne mer penger. Mrs. Islam tropper selv opp hos Nazneen før hun rekker å komme seg ut. Mrs. Islam kommer bevæpnet med sine to sønner. I denne scenen blir ryktene Razia har fortalt Nazneen bekreftet. Mrs. Islam bruker sønnene som trussel når hun ikke får pengene på tide eller når noen nekter å betale mer. Mrs. Islam begynner å miste sin makt og sin innflytelse idet Nazneen anklager henne ansikt til ansikt for å drive med penge utlån med blod rente:

'We have paid what we owed,' said Nazneen. Her voice clogged up her ears. 'We have paid at least three hundred pounds on top of that. I am not going to pay you any more...any more riba' (s.444). "'Riba', whispered Mrs. Islam... 'do you think, before

God, that I would charge interest? Am I a moneylender? A usurer? Is this how I am repaid for helping a friend in need?' (s.444).

Mrs. Islam truer Nazneen med å fortelle videre til Chanu hva hun vet om Nazneen og hennes forhold til Karim. Hun prøver å skremme Nazneen med trusselen hun vet kvinnene frykter. "There are some things a wife does not want a husband to know....Fresh start... new life, back home. You don't want anything to spoil it" (s.445). Her avslører Mrs. Islam sitt største våpen, hun bruker frykten for ektemennene for å få kvinnene til å forstå hvor viktig det er at de gjør som hun sier. Denne trusselen om å fortelle ting videre til ektemennene vet kvinnene at de er hjelpeløse mot. De har ingenting å stille opp med mot Mrs. Islmas respektable rykte og omdømme. Nazneen gjør ikke som de andre kvinnene hun lar seg ikke skremme av truslene Mrs. Islam kommer med. "My husband, ...'knows everything. He'll come soon. Why don't you ask him?' The impossible thing happened. Mrs. Islam looked surprised." (s.445) Gjennom å håndtere situasjonen ansikt til ansikt med Mrs. Islam og konfrontere henne med pengeutlåningen og innkrevning av rente (riba).

De viktigste reguleringsmekanismene er...reglene for fordeling av arv og forbudet mot rente (riba). Renteforbudet er omtalt flere steder i Koranen i strenge ordelag... "De som lever av (rente)utbytting skal...stå frem lik en som Satan har slått med sine berøring (Vogt, 1995:234)²⁷

Mrs. Islam har brutt en av de strengeste lovene. Hun har krevd riba av alle hun har lånt ut penger til. Nazneen gir henne muligheten til å frifinne seg selv om beskyldningene er usanne, ved å la Mrs. Islam få muligheten til å sverge på Koranen. Mrs. Islam vil ikke dette og beviser slik sin skyld. Denne innrømmelsen av skyld fører til Mrs. Islams fall og frigjørelsen til kvinnene i fellesskapet i *Brick Lane*.

Mot slutten av romanen idet det har blitt mars 2002, beskrives kvinnefellesskapet mer som et fellesskap basert på solidaritet mellom kvinnene. Avsnittet åpner med å beskrive hvordan Razia og Nazneen sammen med de andre kvinnene har skapt en felles arbeidsplass. Det er en stor forskjell på kvinnes forhold til hverandre og i åpenheten de nå har ovenfor hverandre. Denne forskjellen bunner i Mrs. Islams fall som overhode i fellesskapet. Hennes fall i status og anseelse gir kvinnene i større grad en frihet og mulighet til å utforske sine egne grenser. De sosiale grensene som ble overholdt i frykt for å bli offeret for utstengning og sladder er erstattet med en større åpenhet og akseptering av åpenheten mellom dem. "How is your son? Hanufa asked Razia...Razia put her hand on Hanufa's wrist. She leaned in close. 'I

²⁷ Vogt, Kari, *Islams Hus*. 1995: 234

thought I lost my Tariq. I thought,” He does not want to live the life I made for him.” (s.483)

Kvinnene er nå mer åpne mot hverandre og om situasjonen de befinner seg i. I det fiktive universet i *Brick Lane* er kvinnefellesskapet blitt et fellesskap basert mer på gjensidig respekt og interesser. Nå har kvinnene selv funnet et fellesskap som fungerer for dem. Det er blitt et fellesskap fortsatt basert på en nødvendighet, slik Nazneen er avhengig av Razia for å få arbeid, men nå er det blitt et samhold ut fra den solidriske holdningen at de må hjelpe og støtte hverandre for å klare utfordringene i sin nye frihet.

3.2.2 Hasinas brev og kvinnefellesskapet i Dhaka

Hasinas brev har ikke bare den funksjonen at de gir informasjon om henne og tiden som går tapt i teksten hos Nazneen. Brevene er også en skildring av kvinners hverdag og skjebne i Bangladesh. Gjennom Hasinas brev dukker det opp et samfunn og en kultur som både understreker og er i sterk kontrast til tilværelsen Nazneen og de andre kvinnene har i London.

Brevene som opptar kapittel 7 strekker seg over en tidsepoke i Hasinas liv hvor hun nettopp har rømt fra ektemannen sin, hun har fått seg arbeid på en tøy fabrikk. På fabrikken kommer hun i kontakt med andre kvinner og utvikler et forhold til disse. Disse kvinnene hun møter på fabrikken representerer ulike kvinneskjebner i Bangladesh. Disse kvinnene gir også et innblikk i hvordan det kvinnelige fellesskapet er i Dhaka og hvordan fellesskapet fungerer annerledes enn i London.

Betydningen av purdah²⁸ dukker oppi romanen spesielt i Hasinas brev. Jeg vil se å hvordan overtredelsen av purdah sanksjoneres av karakterene. Jeg vil prøve å vise hvordan sanksjoner basert på overtredelsen av purdah ligger til grunn for at Hasina utstøtes/ utnyttes av ektemennene, Mr. Chowdhury og kvinnene på fabrikken.

Daphne Grace undersøker i sin bok: *The Woman In The Muslin Mask* fra 2004 de mange betydningene sløret og masken har litteratur fra Midtøsten, Nord Afrika og det Indiske subkontinentet. "...the continuing significance of the veil (and the veiled world of purdah), no matter how ambiguously configured, collides with the apparent progress of 'modernity' and seems to be antagonistic to it." (Grace, 2004:160) Jeg vil prøve å anvende hennes ideer og analyser av litteratur fra spesielt India, som bakgrunn for min tolkning av Hasinas situasjon og kvinnefellesskapet i Dhaka.

Hasina, Nazneens søster, blir representert gjennom brevene hun sender til søsteren og gjennom Nazneens tilbakeblikk og drømmer om fortiden og barndommen. Båndet mellom de to søstrene har gjennom oppveksten som skildres vært et nært og sterkt, til tross for deres ulike personlighet. Det første leseren får lære om Hasina er fire ting: "Her sister Hasina, born only three days after Banesa passed away...listened to no one...at the age of sixteen when her beauty was becoming almost unbearable to own or even to look at, she eloped to Khulna with the nephew of the saw-mill owner."(S.16) Hun er Nazneens lillesøster, hun er egenrådig, vakker og har en ustoppelig stor tro på kjærligheten. Hasina er også ung og uskyldig.

²⁸ Grace, Daphne, *Women In The Muslin Mask*. 2004:Tradisjonelt innen Hinduismen og Islam: Kvinner og menn holdes atskilt, kvinner befinner seg bak et forheng eller slør.

Gjennom hennes første møte med verden på egnehånd klarer hun ikke sile ut hvem som er ekte og hvem som ikke er det. Hennes naive syn på verden og menneskene gjør at hun utnyttes igjen og igjen. Hasina gjør også den antagelsen at alle hun møter og utvikler et bekjentskap til blir familie. Hun omtaler Mr. Chowdhury som far, tre av kvinnene på fabrikken som sine søstre og Abdul på fabrikken som bror. Hasinas uskyld og naive syn på verden gjør hennes fall og tap av status enda verre for både leseren og Nazneen å være vitne til.

De første brevene Hasina sender søsteren som er udaterte, er uskyldige og lykkelige. Hun forteller om sin hverdag som gift kvinne og om hvor tilfreds hun er med livet sitt. "We have love. Love is happiness" (s.25). Hun er seksten år gammel og gift med Malek. Hasinas fortellerstemme er i begynnelsen naiv og uskyldig, hun gjentar ord og uttrykk hun tydelig har lært av andre og gjengir situasjoner og hendelser ærlig uten å forstå sitt eget naive blikk på livet sitt og hva som skjer med henne. "Everything good between us now. I do not let my tongue make trouble for me... Just because man is kind to wife it do not mean she can say what she like. If women understanding this no one will beat..." (s.25). Ektemannen legger skylden på Hasina, hun oppfører seg ikke slik som er ønskelig og svarer ham. Hasina påtar seg skylden og gjør sitt ytterste for å ikke provosere ektemannen. Hun er avhengig av ektemannen og vet innerst inne at å bli slått ikke er en god nok grunn til å forlate ektemannen; "She say it is better to get beaten by own husband than beaten by stranger" (s.58). Hasina er inneforstått med situasjonen, det er hennes skyld at ektemannen slår henne, hun er ikke god nok. Det går frem av det første brevet at Maleks familie ikke godkjenner ekteskapet deres; "I pray Maleks mother forgive the 'crime' of our marriage" (s.25).

I brev nummer to eskalerer situasjonen: "I maybe not be a good wife but is how I try for always. Only very hard sometimes...husband...very good man and very patient. Sometimes I make him loose patience without I mean to. He comes soon to home and I getting ready for him now" (s.47-48). Det korte og urovekkende brevet gir inntrykk av en redd Hasina, hun blir kontrollert av mannen og er redd for å gjøre noe for å gi ham en grunn til å straffe henne. Og det er nettopp straffe henne han gjør. I løpet av de korte brevene og det Hasina forteller om ekteskapet og mannen sin, virker det som om ektemannen straffer henne for noe, ikke noe hun gjør, men for noe hun er, hun er kvinne og Hasina. Jeg vil bruke siste del av kapittel 7 for å sette påstanden i perspektiv og for å vise at denne straffen ikke kun er fra hennes første ektemann, men også hennes andre, Ahmed, albinoen.

Mot slutten av kapittel 7 begynner Hasina å komme seg igjen etter en lang periode hvor hun har levd som prostituert. Hun forteller i brevet til Nazneen at hun har begynt å få en albino til kunde, han har besøk henne flere ganger og en gang bare for "å snakke", han gir henne blomster og driver tydelig kurtise til Hasina. Albinoen presser Hasina, han vil gifte seg med henne. Hasina er en annen manns eiendom, Hussain, men han er dødssyk. Han gir henne likevel muligheten til å begynne et liv under beskyttelsen av albinoen. "Who will protect you if not him? I let you go. This life is finish. Begin another" (s.171). Hasina går fra å være én manns eiendom til å bli en annen manns eiendom. Ingen avgjørelse blir tatt av Hasina, hun som har levd av å prostituere seg er langt nede på rangstigen og hun har ingen makt til å bestemme over seg selv eller sitt eget liv. Hun er fratatt sin vilje og livsglede. Hun advarer Ahmed og sier: "I am a low woman. I am nothing. I have nothing. I am all that I have. I can give you nothing" (s.171-172).

I det neste brev tar til, er de blitt mann og kone. Den nye ektemannen er perfeksjonist på grensen til det nevrotiske og forlanger det samme av Hasina. "Good order...all jars and tins must keep the place. Tallest one first then the next tallest and so on...all to be wiped each day so none is sticky" (s.172). Mannen jobber om nettene og Hasina bruker dagen på å holde hjemmet i orden og i den standarden han forventer. Hun sover også i løpet av dagen slik at hun klarer å holde seg våken når han kommer hjem. Hasina har ikke noe liv utenfor hjemmet, hun treffer andre koner (i likhet med Nazneen) på taket, men føler seg tryggest innenfor veggene i hjemmet. Hun er igjen optimistisk for fremtiden: "Before the rains come my husband taking me to his village...he have father and two brother...I am going to meet my new family..." (s.173). Det meste av Hasinas brev inneholder informasjon om hva ektemannen tenker og ønsker, hele livet hennes dreier seg om å gjøre ham fornøyd og leve opp til det bildet han har av henne og hennes plikter. Hun trer inne i rollen som mor (for ham) og hustru, innen året er slutt endrer tonen i brevene seg, optimismen er borte og det er ektemannens krav til henne som gjengis. Det er det perfekte første møtet deres som skal gjenskapes: "He have me sit in bed and put my hair in certain way over one shoulder...I must tilt my face so and so. But light is never right. I hold head too tight or too lose. It hard for him not to get angry he trying to make something perfect" (s.175-176). Hans trang og lyst til å gjenskape det perfekte, er umulig for en perfeksjonist som han. Situasjonen blir ikke den samme og han anklager Hasina for å ha endret ansiktet sitt, han forlanger at hun endrer det tilbake. Hasina prøver å bruke mindre sminke, mer sminke, men det blir aldri bra nok. "He cannot see what he saw before"(s.176) Begge de to ektemennene til Hasina, prøver å få henne til å oppfylle deres 'ideal' på hvordan en kvinne og kone bør være. Deres trang til å gjenskape

eller straffe henne er et resultat av en brast illusjon. Illusjonen om "ideal" konen som ikke sier dem imot, som holder huset i topp orden og gir dem hva de er på jakt etter, nettopp et ideal, ikke Hasina. Hasinas første ektemann straffer henne ubevisst for 'the crime of our marriage'. For han går ikke "crime" og "marriage" sammen og han driver fysisk avstraffelse i kjærlighetens navn. Hun har jo begått en forbrytelse gjennom å rømme sammen med ham og slik bli utstøtt fra familien. Han straffer henne for situasjonen de har havnet i og familiens fordømmelse av ekteskapet.

Begge ektemennene til Hasina stiller henne til ansvar for endringene og feilene i ekteskapet. Hun må stå til ansvar for deres holdningsendring til henne og ekteskapet. Hun har endret deg og deres syn på henne. Gjennom å først rømme og inngå et ekteskap uten familiens godkjenning, bryter Hasina regel nummer en, hun trosser familiens overhode, faren, og tar sine egne avgjørelser. For ektemann nummer to, har hun allerede som "a low woman" brutt alle moralske grenser og levd et liv som en annen manns eiendom. Som jeg har vært inne på tidligere under avsnittet om identitet og skjebne føre tradisjonene og kulturarven i romanen med seg et komplekst forhold mellom kjønnene. Dette komplekse forholdet fører til en slags helliggjøring av rollen som mor og kone. Symbolikken i rollen som hustru og mor, går ikke overens med de utradisjonelle måtene Hasina møter og inngår ekteskap til de to ektemennene.

In the context of India, negotiations of identity, agency and even daily safety for women revolve around conflicts between tradition and modernity. Indian women from Muslim and Hindu background continue to be positioned as both mother/maintainer icon of home and nation, and locus of erotic danger. (Grace 2004:160)²⁹

I begge sine ekteskap møter Hasina forventninger til hvordan hun som kone både skal oppføre seg og hvordan hun skal se ut. I sitt første ekteskap til Malek blir hun straffet fysisk for sin utilstrekkelighet som kone, hun vil aldri kunne rette opp feilen hun (og han) gjorde i å inngå et ekteskap uten tillatelse. Hun har mistet sin status som hellig og ren gjennom nettopp å inngå ekteskapet med ham og dette straffer ham henne for. I ekteskap nummer to, hvor hun gifter seg med albinoen er situasjonen litt annerledes. Hun er allerede fra før de gifter seg, bokstavelig talt en hore. Hun lever av å prostituere seg selv og møter Ahmed som kunde. Som jeg påpekte tidligere forsøker Ahmed å gjenskape det perfekte. Den perfekte første gangen han så Hasina og den perfekte konen. Ahmed opplevde det perfekte gjennom møtet med Hasina som prostituert, altså gjennom et seksuelt forhold. Han forveksler deres seksuelle forhold med kjærlighet og insisterer på å gifte seg med henne. Når hun har blitt hans kone endrer hans preferanser seg, han er ute etter madonnaen ikke horen. Han vil i ekteskapet ha

²⁹ The Woman In The Muslim Mask av Daphne Grace. 2004.

den rene og hellige konen, hun som er perfekt i rollen som kone og mor. Han vil ha en kone han kan vise frem til familien uten å kaste skam over dem eller ham. ”He say I put curse on him and that is why we marry. He say how his family going to take daughter-in-law like me?”(s.176) Det er historien som gjentar seg selv. Forholdene Hasina prøver å etablere til sine to ektemenn er i likhet med foreldrenes hennes sitt forhold, to forhold basert på en umulighet. Det motstridende forholdet mellom ønsket om det seksuelle og attrå verdige mot idealet om hvordan en kone skal være. Hasina blir fanget mellom ektemennenes forestilling av hvordan hun bør være og den hun er. De kan til slutt ikke elske henne i den rollen de selv har vært med på å skape til henne, rollen som horen.

Hasinas brev får flere funksjoner. For det første så fungerer de til å sette Hasinas liv og kvinnene i Bangladesh i perspektiv. Disse forholdene diskuteres ikke i *Brick Lane* men fungerer som en motsats til livet Nazneen og kvinnen i London lever. Jeg vil også påstå at brevene sammen med Nazneens egen utvikling fører til hennes endelige mot og frihet til å ta egne valg og gjøre opprør mot alt som forventes av henne.

I kapittel 7 er det Hasinas naive og til tider uskyldige stemme som gir leseren et innblikk i kvinnenens liv og kvinnefellesskapet i Bangladesh. Brevene får den funksjonen at de skildrer og viser gjennom sin personlige stil et samfunn basert på gamle kvinneundertrykkende konvensjoner og tradisjoner. Hasinas brev avdekker en manglende forståelse og solidaritet blant kvinnene. Det er ulike faktorer som spiller inn på skjebnen til de ulike kvinnene hun skildrer, men felles for dem er en manglende evne til å fritt velge sin egne skjebne.

Etter Hasina rømte fra ektemannen har hun fått seg arbeid på en tøy fabrikk. Her skildrer hun forholdene da arbeider under og samtidig hennes gryende vennskap med de andre kvinnen på fabrikk. Hasina tror hun har funnet et kvinnefellesskap basert på solidaritet og vennskap.” Four in my row stick together like sister. Aleya Shahnaz Renu and me.” (S.150) Disse fire kvinnene representerer fire ulike kvinnetyper og kvinneskjebner. Aleya, jobber for å tjene penger så sønnene kan gå på skolen. Ektemannen hennes vil ikke at hun skal jobbe. Han er redd for ”folkesnakket”. Aleya er opptatt av sønnene mens ektemannen sier: ””Why should you work? If you work it looks bad. People will say – he cannot feed her.”” Aleyas ektemann i likhet med Jorinas ektemann³⁰ i London er opptatt av tap av ære og hva folk rundt måtte mene om dem. Å ikke kunne fø konen sin, er å tape mandighet. Aleya virker ikke opptatt av hva folk sier, hun velger å jobbe til tross for ektemannens protester.

³⁰ Jorina og mannen hennes blir nevnt i kapitlet om kvinnefellesskapet.

Ektemannen går til innkjøp av en burka til henne.” He buy burkha for her and every day he walking with her to factory. Evening there he is wait at gate.”(S.150) Ektemannen skjuler henne under bekledningen. Tildekningen får to funksjoner, den hindrer andre i å se Aleya, hun kan slik ankomme og forlate fabrikkens uten at noen trenger å se henne. Den andre funksjonen er hvordan han gjennom sin beslutning om å pakke henne inne i burka, gjør henne til et objekt. Hun blir en pakke, noe han frakter frem og tilbake. En pakke han bestemmer over så fort den (hun) er utenfor fabrikkens port.

Shahnaz er den av kvinnene som har gått lengst på skole. Hun er opptatt av å finne en bra ektemann. Shahnaz etablerer et tillitsforhold til Hasina gjennom å fortelle henne hva hun synes om de andre kvinnene og gi Hasina ”vennlige” råd om menn og kosmetikk. Disse rådene og baksnakkingen Shahnaz driver med er ikke velmente slik Hasina tror, det ligger mellom linjene at hun gir Hasina dårlige råd fordi hun er misunnelig.” She try some rouge on my cheek but wipe it off. My colourings is not good for rouge. It makes look cheap” (s.151) Shahnaz er den av kvinnene som er mest moderne og opptatt av å finne seg en god ektemann som vil anse henne som et godt parti. Den siste av kvinnene på fabrikkens er Renu. Hun ble enke i en alder av femten år. ”She go back to father short time he throw out. All the life she has work but she the one who do not wish for this”(s.151) Hasina synes synd på Ranu men av og til minner hun henne for mye om moren og da må Hasina flykte.

“ She say there is no one to protect me. I must og here and there always alone. Anyone can say anything they like because I am woman alone. I put here on earth to suffer. I am waiting and suffering” (s.151)

Kvinnene i kvinnefelleskapet i Dhaka lever under andre forhold enn kvinnene i London gjør. I Dhaka er det ingen trygghet for kvinnene å være alene. Virkeligheten for Hasina er ganske annerledes enn den er for Nazneen når hun beveger seg ute alene. Hasina er utrygg og synlig ute alene i den offentlige sfæren. Utenfor den private sfæren, huset hun bor i, lever hun under en konstant trussel. Denne trusselen viser seg gjennom menns blikk og syn på en kvinne som har brutt sitt forhold til sin bestemte skjebne. Hennes skjebne om å følge tradisjonen om å tre inn i rollen som hustru og mor. Hasinas naive beretning, gjør hennes fall enda verre. Hasina mister sin uskyld og naivitet på fabrikkens.

Hun forteller:” One place is for machine. I go there. Another for cutting and finishing. Men go there... men and women keep separate here...”(s.149-150-152). Det overholdes purdah på fabrikkens, menn og kvinner jobber i separate rom. Det dukker opp problemer på fabrikkens, en mullah har organisert en samling utenfor fabrikkens hvor de roper: ” Here comes the garment girls. Choose the one you like’ ...They say it sinful for men and women

working together” (s.152). Flokkens rop om synd, gjelder kun kvinnene. Det er kvinnene de søker å ramme. Det er kvinnene som ved å ikke overholde purdah bør straffes. Ropene ‘Choose the one you like’ tyder på at gjennom å begå den synd å ikke overholde purdah, er kvinnene fritt vilt for menn. De er allerede besudlet og syndige. Dette opprøret utenfor fabrikkens er en advarsel for hva som kommer til å skje med Hasina. Hun får enda en advarsel gjennom en samtale hun har med en nabokone: ”Better be careful. Let the jute men find out a garment girl here and then is trouble...’well they see a girl walking around like that. And then they find out she is a garment girl...” (s.153)

Det er ikke bare jobben på fabrikkens som er en overhengende trussel for Hasina, det er også det at hun lever og beveger seg ute idet offentlige alene og ikke i følge med en mannlig slektning eller ektemann. Hennes utsatte posisjon vi kunne gjøre henne til et lett offer for menn eller den offentlige fordømmelsen. Hun vil kunne bli for ”synlig” og slik bli et offer for ’snakk og sladder’. Det regjerer strenge regler for oppførsel og brudd på disse kan føre til ekskludering både innenfor samfunnet rundt fabrikkens og innenfor fabrikkens ”trygge” vegger.

”The practices of veiling and purdah are upheld by a complex system of religious rituals, social codes and strict discipline, any violation of which could mean the threat of loss of social respectability – the everpresent spectre of shame.” (Grace 2004:167)

Det er ikke akseptert at hun bor alene eller jobber på samme fabrikk som menn. Hasina støtter seg til sin tro og forsvarer seg med at så lenge hun overholder purdah i sinnet, så er det alt som betyr noe. (s.153) Hasina er overbevist at så lenge hun holder det på det rene med Gud vil ikke noe annet bety noe, hun vil alltid ha det å støtte seg på.

Hasinas overtredelse av purdah må straffes, dette gjøres når kvinnene på fabrikkens får nyss om at hun bor billig hos Mr.Chowdhury. Hun stenges ute fra samholdet av kvinner på fabrikkens. De andre kvinnene stenger henne ute på grunn av frykten for at også de skal kunne bli ’snakket’ om, dersom de holder seg i nærheten av Hasina. ”Renu come to me and say never mind these girls they think they are ripe fruit. Dont want to og near a bad one because they know how quick their going to rotten their own selves. She meaning me to be bad one...”(s.159).

Hasina prøver å få kvinnene til å fortelle henne hva anklagene er men hun blir bare møtt av stillhet. De gir henne taushet ‘...they make silence’(s.158). For Hasina er denne stillheten ‘de lager’ like overdøvende som om de hadde skreket til henne. Hun hører og forstår stillheten. Den er et signal om misnøye og utstengning. Kvinnene gjør ingenting for å skjule situasjonen for Hasina. ”They put hands up and whisper”(s.158). Det er viktig for

kvinnene å signalisere til 'offeret' for sladderer at hun er temaet. Dette gjøre ikke gjennom direkte konfrontasjon, ingen av kvinnene spør Hasina hva situasjonen er eller om det er noe sannhet i ryktene de sprer om henne. De forventer at hun skal gjøre det en kvinne bør; sittet og vente på dommen. "We waiting and suffering. That is why we are here" (s.159). Det som føre til Hasinas endelige fall er forholdet/ bekjentskapet hun har til Abdul. 'Snakket' har nådd fabrikk ledelsen og Hasina kalles inn på kontoret. "You have behave in lewd manner. You have show no regard for reputation of the factory. I am not running a brothel...Get out. You are finished in garment business"(s.161) Hasina får sparken på fabrikk for sitt uskyldige forhold til Abdul, men hennes avskjedigelse er også en blir en ond sirkel for Hasina. Ryktene om hennes forhold til Abdul når Mr. Chowdhury og han tar sin hevn og krever sin rett på Hasina. "What have you done to me? You screwing every motherfucker in the factory! Did they put roof over your head? Did they treat you like daughter? What did they give you? What did I get?"(s.165) Hasinas respekt og tro på hans faderlige omsorg for henne har narret henne til å tro at han ikke var ute etter noe annet. Den fadelige autoriteten og respekten han mottar "Everyone give him respect"(s.146) har gjort henne blind for at han muligens ville ha noe i retur for sin snillhet. For Hasina er den faderlige autoriteten som Mr.Chowdhury representerer basert på hans snillhet og ønske om å hjelpe og beskytte henne som en far. Men for Mr.Chowdhury er den nære betegnelsen "far" ikke basert på tradisjonell familie far. Han utnytter og benytter seg av betegnelsen "far" for å kunne etablere et uskyldig og rent forhold til henne, et forhold hun ikke vil stille spørsmål ved fordi han opererer under dekket av å vise 'faderlig omsorg'. Mr. Chowdhury tar det han mener han har krav på og kommer et par ganger i uken for å kreve sin rett på henne. Til slutt slutter han å komme og Hasina må betale leie, dette klarer hun gjennom å prostituere seg. Denne epoken i Hasinas liv var jeg inne på tidligere i avnittet. Kapittel 7 avsluttes med at Hasina har funnet seg arbeid hos et ektepar og skal bo der. Neste gang brevene hennes dukker opp er det blitt januar 2001. Det er en litt mer voksen stemme som forteller om livet i Dhaka nå. Hasina har mistet en del av uskylden sin siden forrige brev. Nå er hun bosatt hos et par som lever et ganske annet liv enn hva Hasina har levd. Hun er ansatt til å vaske huset og passe barna til et ektepar i overklassen. Det samfunnet og kvinnefellesskapet Hasina skildrer i disse brevene er preget av friheten penger gir. Kvinnen i huset, Lovely, fordriver sine dager med å planlegge selskapligheter. Hun har to barn hun ikke orker og ha et forhold til fordi de krever for mye av henne. "When Lovely take the children to go for visits she put sweet in baby mouth and that keep sound from coming"(s.223). Hun er ikke opptatt av barna og tilbringer bare tid sammen med dem når hun kan vise dem frem. Hasina tegner et bilde av en overklasse som ikke har noe forhold

til hvordan det står til med resten av landet og hvordan situasjonen er for de kvinnene som ikke er godt gift og vakker. Lovely er mer vestlig og moderne enn kvinnene Hasina har skildret tidligere, men hun er også mer overfladisk og selvsentrert. I likhet med kvinnefellesskapet i London før Mrs. Islams fall er det en manglende forståelse og solidaritet blant kvinnene. Dette illustreres godt når Hasina forteller Lovely om sin venninne Monju. Monju har blitt straffet av ektemannen for at hun ikke ville selge barnet deres. Han har kastet syre på henne og sønnen. Hasina forteller dette til Lovely og hun lover å ta affære. Hun ringer til slutt til avisene for å få dem til å skrive om sønnen til Monju og situasjonen til Monju:

” Within two three minutes she ring newspapers give all details to newsman. Main important detail is Lovely her own self is pay for Kurshed operation...next day I go for telling her newspaperman come to make photograph with Lovely. But that day sister my friend is gone” (s.408-409).

Forholdene Hasina skildrer i Dhaka fungerer som et kulturelt bakteppe til Nazneens liv i London og til kvinnefellesskapet der. Fellesskapet i London er i mye større grad en uskyldig variant av den manglende solidariteten Hasina skildrer i Dhaka. Hasinas brev er fulle av betroelser om kvinner som ikke er ute etter noe annet enn å sikre sin egen posisjon i samfunnet. Den vestlige påvirkningen i overklassen påvirker ikke forholdene kvinnene lever under i de lavere klassene. Det er et stort skille mellom klassene og mellom kjønnene i Hasinas brev. Kvinnene i Dhaka straffes i større grad for menns handlinger og menns syn på kvinner, enn hva som ville vært mulig i det britiske samfunnet. Hasinas brev fungerer som en kontrast til kvinnefellesskapets forherligelse av hjemlandet og klaging på det britiske samfunnet. De er også for Nazneen en levende beretning på hvordan livet hennes i Bangladesh kunne ha utartet seg og hva hun ikke vil at døtrene skal gjennomgå.

3.3. Den postmoderne identitet og Razia

I innledningen ble det nevnt at *Brick Lane* i likhet med Zadie Smiths roman *Hvite Tenner* som kom ut i 2000 tar opp noen av den samme problematikken rundt det å kunne velge seg et ståsted både moralsk og politisk uavhengig av hvilken etnisk eller religiøs bakgrunn man har. Den postmoderne identitet er knyttet til troen på at identitet ikke er noe fast, fiksert og statisk, som ikke endres over tid.³¹ I sin feltstudie ”*Islam In Transition*” fra 1998 undersøker Jessica Jacobson nærmere hvordan spesielt annen generasjonsimmigranter forholder seg til religion, identitet og etnisitet. Hun undersøker blant annet hvordan ungdommene forholdt seg til sin historisk baserte identitet knyttet til et for eksempel et etnisk hjemland og om det var mulig å beholde denne historisk baserte identiteten i en omskiftelig tid og i et samfunn som ikke er homogent knyttet sammen i en samlet historisk identitet. I *Brick Lane* er karakterenes historiske identitet knyttet til Bangladesh. Deres utfordring er å bevare sin historisk baserte identitetsfølelse i et samfunn som ikke er historisk knyttet til samme homogene forståelsen av en historisk identitet.

Innen fellesskapet i *Brick Lane* regjerer det strenge koder og grenser for både oppførsel, klær og språk. Disse grensene er laget for å lettere kunne skille ut de som ikke lever i tråd med fellesskapets ønskede atferd og kan slik lukes ut og ekskluderes ut av samholdet. Det er ikke rom for det alternative eller gråsoner innenfor disse grensene. Karakterene spesielt kvinnene må overholde strenge grenser for å bli ansett som respektabel og slik bli godtatt. Razia er den av karakterene som utfordrer disse grensene og kodene for god oppførsel. Hun distanserer seg fra fellesskapet mer og mer gjennom sin adopsjon av britiske kjennetegn.

I starten av Nazneens og Razias vennskap observerer Nazneen hvor ukomfortabel Razia er i den tradisjonelle bekledningen.” The folds were never right: too bunched, too loose, too far to the side, too low or too high. Razia would look better in overalls. Overalls would match her big shoes” (s.49). Venninnen er på dette tidspunktet fortsatt en del av og selv opprettholder av kvinnefellesskapet. Dette vises gjennom samtalen de to har på side 48. Razia gir Nazneen siste innføring i den siste utviklingen i sladderer på området. De to venninnene utveksler skremsels historier om barn det har gått ille med på området. Gjennom å gjøre dette skremmer de hverandre til å ville holde streng kontroll over sine egne barn.” ...Jorina’s boy is in trouble. I heard that he drinks alcohol every day, even for breakfast...It makes me fear for

³¹ Jacobson, Jessica: *Islam In Transition*. 1998. S.22

my own children’” (s.48). Mot slutten av samtalen dukker det opp en endring i Razia, hun gjør narr av Mrs. Islam. Dette tyder på en svekkelse i Razias respekt og frykt for Mrs. Islam og kvinnefellesskapets regler. Selv om Razia begynner å orientere seg utover grensene som eksisterer innenfor fellesskapet, er hun fortsatt lojal mot noen av grensene og reglene. Dette gjelder spesielt tanken på hva hun skal føre videre til sine barn. Selv om hun begynner å gli over mot mer moderne vaner og tanker sitter noe av det tradisjonelle fortsatt langt inne. Neste gang Razia dukker opp i narrasjonen har det dukket opp nye forandringer:

” Razia was wearing a wollen hat that came down over her ears and sat in a line with her eyebrows. Over her salwaar kameez she had a baggy jumper with some kind of animal...knitted in front...Razia took her hat off...’I cut it’, said Razia. I was fed up with it, all that brushing and brushing” (s.73).

Razia tar til seg flere og flere vestlige kjennetegn. Hun trer ut av den tradisjonelle bekleddingen og klipper håret sitt kort. Razia signaliserer gjennom disse handlingene at hun nå prøver ut andre former for identitets kjennetegn for å se om de passer henne bedre. Razia “prøver på seg” den britiske identitetsfølelsen gjennom å adoptere hva hun forbinder med det å være britisk. ”Since gaining her British passport she had acquired a sweatshirt with a large Union jack printed on the front, and in a favourite combination paired it with brown elastic-waisted trousers.”(s.188) Etter ektemannen til Razia er død er det ingenting som holder henne tilbake. Hun har ikke lengre noen som kontrollerer henne. Hun har heller ikke en ektemann som kan forsørge henne så hun begynner å jobbe på en fabrikk for å kunne forsørge seg selv og barna.

After he died (husband)³², Razia spent her money on her children, and on her flat. She never talked about going home. ‘Tell me this,’ she said with her oblique smile. ‘If everything back home is so damn wonderful, what are all these crazy people doing queuing up for visa? And she would get out her new passport and bend it between thumb and forefinger. (s.427)

Razia setter fingeren på et viktig spørsmål innen fellesskapet i *Brick Lane*. Dersom alle innenfor fellesskapet er så fornøy med livet de forlot i hjemlandet hvorfor er de da alle her. Dette er et av de komplekse spørsmålene knyttet til identitetsforståelsen til karakterene. De kommer til Stor Britannia under ulike forutsetninger for å kunne skape seg en tilværelse som har en mening for dem. Nazneen forteller til Razia hvordan Chanu har begynt å snakke mer om rasisme og ikke lengre mulighetene i samfunnet. Razia svarer Nazneen: “‘ Ask him this, then. Is it better than your own country, or is it worse? If it is worse, then why is he here? If it is better, why does he complain?’”(S.72). for Chanu som kom til landet med store

³² Min tilføyning.

forventninger om hvor flott tilværelsen kom til å bli, blir skuffet over den manglende aksepten av ham som individ. Han blir ansett som en del av en større gruppe, immigrantene. For Nazneen og Razia som ikke selv har hatt noen forventninger og forhåpninger til hvordan tilværelsen ville utarte seg, står friere i forhold til samfunnet rundt. De to kvinnene som også har levd ganske skjermet innenfor boligområdet har ikke prøvd seg ute i samfunnet i konkurranse med andre hvite. Deres forhold til det britiske samfunnet er i preget av større valgfrihet når de først har brutt ut fra kontrollen kvinnefellesskapet lå under Mrs. Islam. De har ikke samme historiske bagasje som for eksempel Chanu sliter med.

Razia er fornøyd med mulighetene hun har i det britiske samfunnet. Hun er den som gir Nazneen et alternativt syn på hvor positivt det kan være å bo i London:

'...if you don't have a job here, they give you money. Did you know that? You can have somewhere to live, without any rent. Your children can go to school. And on top of that, they give you money. What would happen at home? Can you eat without working? Can you have a roof over your head?'(S.73)

Hun påpeker i motsetning til Chanu og kvinnene i fellesskapet noen av de positive fordelene man kan ha ved å bo i det samfunnet alle sammen strever så hardt for å mislike og holde på avstand. Razia prøver for hardt til at hun blir godtatt som britisk. Hun er fortsatt i deres øyne en immigrant. Razia blir hva Thomas Hylland Eriksen kaller en kokosnøtt.

"Kokosnøtt", altså en som altfor ivrig har omfavnet den dominerende kulturen, og som dermed er blitt svart utenpå og hvit inni. Slike individer skaper usikkerhet, rot i kategoriene, og blir fordømt som urene bastarder.(Hylland Eriksen 2004:168)

Razia blir i sin iver etter å passe inn i sin nye britiske identitet ikke godtatt i noen av de to kulturene. Hun er ikke etnisk britisk og hennes forsøk på å bli britisk gjennom klær, gester, språk og sitt britiske pass blir sett ned på. Razia forstår ikke hvorfor hun ikke godtas av det britiske samfunnet som en av britene. Det er et ambivalent forhold mellom de to kulturene i romanen. Det Bengalske fellesskapet gjør sitt ytterst for å ikke slippe inn det Britiske i sin lukkede sfære. Samtidig så blir det feil når de britiske ikke vil inkludere dem når de prøver å tre ut av sin egen kultur og inn i deres. Som for eksempel i Razias tilfelle. Hun gjør sitt ytterste for å bli regnet som britisk. Hun har passet som beviser at hun er britisk statsborger men hun blir ikke godtatt likevel. Hun prøver for hardt å bli akseptert. Likevel vil det britiske ha sin del av det fremmede og eksotiske når det passer for dem. Razia observerer og spør Nazneen: 'Look how much these English are paying for their kameez. And at the same time they are looking down onto me. They are even happy to spit on their own flag, as long I am inside it. What is wrong with them? What is wrong?'

Noen av problemene knyttet til karakterenes identitetssøken er å finne en balanse mellom den tradisjonelle livsførselen og standarden de lever under og er med på å opprettholde gjennom fellesskapet og samtidig føle en tilhørighet til et mer vestlig og moderne samfunn rundt dem. Det er problematisk for karakterene å være tilknyttet begge partene, eller bare en av dem. Ett av problemene er å bli enten for vestlig i fellesskapet til å kunne føle seg hjemme der og/eller bli godtatt som en del av gruppen. Det andre problemet er å bli i det britiske samfunnet ansett for å være for eksotisk til å kunne bli godtatt som britisk. Disse motstridene holdningene og varierende standardene skaper en usikkerhet og forvirring i individets holding til både seg selv og omgivelsene.

I følge Jessica Jacobson i hennes undersøkelse: *Islam In Transition* kan ulike og motstridende forventninger utenfra skape et bilde av seg selv satt sammen av ulike og motstridende definisjoner: "...as a result of the sosial circumstances in which they are living, the individuals have a tendency to view themselves as subject to various and to some extent, opposing definitions of self"(Jacobson 1998:78-79).

Denne tanken om å identifisere seg med en side, men samtidig føle seg knyttet til andre deler av en annen side igjen vil jeg si er representativt for Razias forhold til sin egne identitet og forestillingen om hvem og hva barna hennes bør identifisere seg med. "Shefali tried to go out of the house wearing some little thing like this. I told her no way.' She replaced her glasses and rolled her eyes. 'Daughters! They are trouble'" (s.229) Razia selv vil velge hvilke signaler hun sender ut gjennom sine klær men vil ikke la datteren få gjøre det samme. Hun vil selv gjøre som hun vil og ta til seg vestlige verdier og holdninger men hun vil samtidig at barna hennes skal oppdras tradisjonelt. Barna deres vil måtte gå gjennom samme problemer og utfordringer de selv har måttet gjøre. Å måtte forholde seg til to ulike og ofte motstridende sider av sin tilhørighetsfølelse. Kvinnefellesskapet har i en viss grad klart å skape en åpenhet dem I mellom som sannsynligvis vil kunne komme den yngre generasjonen til gode. Selv om de i likhet med sine foreldre må gjøre sine egne feil. "Jorina said, 'But that is our problem – making lives for our children. They want to make it for themselves.' 'Yes,' said Razia. 'They will do that. Even if it kills them.'" (s.48).

4. Konklusjon

Jeg har i min lesning av *Brick Lane* tatt utgangspunktet i hovedpersonen, Nazneens forhold til skjebne og identitet. Det er gjennom overgangen mellom det tradisjonelle samfunnet og det moderne samfunnet, Nazneens komplekse forhold til sin identitet blir synlig. Dette forholdet hun har til sin identitet er spesielt knyttet til hennes tro på skjebnen og hennes lille private skjebnehistorie. Denne skjebnetroen og skjebnen i forståelsen at kjønn blir skjebne, har vært hovedtyngden gjennom min lesning av romanen. Jeg har sett på hvordan en så tett sammenfletting av betydningen av skjebnen og overførte kjønnsroller gjennom tradisjoner via skjebnen kan være vanskelig å skille fra hverandre. De kan også få fatale konsekvenser dersom de ukritisk overføres videre til neste generasjon. Nazneens indre kamp for sin frigjørelse fra skjebnen og forestillingene denne skjebnetroen førte med seg er viktig for hennes videreutvikling som individ. Denne utviklingen hennes er også viktig for den videre utviklingen for kvinnefellesskapet og slik også videre for barna. Nazneens frigjørelse fra de arvede forestillingene fra moren blir også viktig for åpenheten mellom kvinnene og slutten på den sosiale kontroll instansen, sladderens. Dette fører til en større åpenhet mellom karakterene, spesielt innen kvinnefellesskapet. Åpenheten sammen med Mrs. Islams fall fører til et fellesskap blant kvinnene hvor solidaritet og medfølelse danner grunnlaget for samholdet, ikke frykt.

Jeg leser *Brick Lane* som en roman som på en måte speiler virkeligheten i den grad at den skildrer en hverdag for en innvandrerkvinn, som i romanen eksisterer innenfor et veldig lukket og isolert fellesskap. Den viser gjennom sitt komplekse karakterspenn hvor vanskelig det kan være å finne sitt sted i en verden som blir mer og mer preget av globalisering, men som ikke nødvendigvis er enklere og orientert seg i. Karakterene i romanen søker etter sin identitet innefor et fellesskap og samfunn hvor det eksisterer strenge og ukjente kjøreregler å forholde seg til. Den postmoderne tilværelse som i utgangspunktet skal være preget av valg og muligheter viser seg for karakterene å være like kompleks og full av strenge regler og koder som det de søker å forlate. Jeg vil understreke at jeg ikke anser romanen for å være en skildring av virkeligheten, men den speiler en del interessante problemer som følge av en tid preget av det postmoderne og postkoloniale. Romanene tar opp en del problemer knyttet til identitets søken og konflikter som kan oppstå i møtet mellom ulike forventninger og hvor vanskelig det kan være å prøve å bevare det tradisjonelle i et minoritetsfellesskap som stadig

utsettes for ytre påvirkninger. Jeg har valgt å se på skjebne og identitet i største grad i min lesning. Disse to er nært knyttet sammen for romanens hovedkarakter, Nazneen. Denne tette tilknytningen til skjebnen og følelsen av hvem man er, handler først og fremst om å finne mening innefor en gitt kontekst. Det er noe av det romanen illustrer bra gjennom Nazneens indre reise og utvikling. Identifikasjon handler først og fremst om å finne mening i hverdagen.

Litteraturliste:

Aaslestad, Petter: *Narratologi. En innføring I anvendt fortellerteori*. Landslaget for norskundervisning (LNU)/Cappelen Akademisk Forlag AS, 1999.

Abbott, H. Porter: *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge University Press, 2002.

Ashcroft, Bill, Griffiths, Gareth and Tiffin, Helen: *The Empire Writes Back. Theory and practice in post-colonial literatures*, 2nd edition. Routledge, Taylor & Francis Group, London and New York, 2002.

Bhabha, Homi K.: *The location of culture*. Routledge, London and New York, 1994.

Friedan, Betty: *Myten om kvinnen*. De Norske Bokklubbene, 2003.

Hylland Eriksen, Thomas: *Røtter og føtter. Identitet i en omskiftelig tid*. H.Aschehoug & co, Oslo, 2004.

Jacobson, Jessica: *Islam in Translation. Religion and Identity among British Pakistani Youth*. Routledge, London, 1998.

Lionnet, Françoise: *Postcolonial Representations. Women, Literature, Identity*. Cornell University Press, Ithaca and London, 1995.

Lothe, Jakob: *Fiksjon og film. Narrativ teori og analyse*. Universitetsforlaget, 1994.

Lothe, Jakob, Refsum, Christian og Solberg, Unni: *Litteraturvitenskapelig leksikon*. Kunnskapsforlaget, Oslo, 1997.

Vogt, Kari: *Islams hus. Verdensreligion på fremmarsj*. Cappelen, 1993.

Walter, Natasha: *The New Feminism*. Virago Press, London, 1999.

Whelehan, Imelda: *The Feminist Bestseller. From Sex and the Single Girl to Sex and the City*. Palgrave Macmillan, Hampshire and New York, 2005.

Hentet fra internet:

Wikipedia, the free encyclopedia: *Madonna-Whore kompleks*
[http://en. Wikipedia.org/w/index.php?title=Madonna-whore_complex](http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Madonna-whore_complex).

Oppslagsverk:

Kunnskapsforlaget: *Fremmedord og synonymer blå ordbok*
2004

Kunnskapsforlaget: *Engelsk ordbok*
1993